

N.B. Van de bladrijden 14 t/m 133 is afschrift verleend aan de Faculting Aardrijks van het Kon. Nat. Gen. v. N. 1862

12

N 18

- 1. Algemeen gesteldheid van de bodem.
 - 1. Vlakken en zisterea.
 - 2. Gebargten
 - 3. Kusten en dannels.
- 2. Geologische gesteldheid.
- 3. Plantengroei.
- 4. Dierwereld.
- 5. Klimaat en weers.

Nota van toelichting

betreffende het Zelfbesturend landschap

T o l l i - T o l l i .

Chr. S. Kortleven

dd. 30 Sept. 1827

Hoofdstukken I - IV

- 1. Landbouw en andere vreesde bestellingen.
- 2. Classenindeeling
- 3. Tien
- 4. Stads, Landbouw
- 5. Gedichten
- 6. Woningen
- 7. Verrekening en Verhaal
- 8. Volksgewoonten.
- 9. Landbouw en andere vreesde bestellingen.
- 10. Landbouw en andere vreesde bestellingen.
- 11. Landbouw en andere vreesde bestellingen.

Inhoud.

Land- en rivierkaart

2. Harelijst

hoofdstuk I	Het Land		
	a. Ligging, grootte en grenzen.		
	b. Algemeene gesteldheid van de bodem.		
	1. Vlakten en rivieren.		
	2. Gebergten		
	3. Kusten en eilanden.		
	c. Geologische Gesteldheid.		
	d. Plantengroei.		
	e. Dierenwereld.		11
	f. Klimaat en moesons.		
hoofdstuk II	Het Volk		
	a. Stammen		14
hoofdstuk III	Middelen van bestaan		
	1. Toli-Toli'ers		16
	2. Dondo'ers		20
	3. Dampaleers		20
	4. Tooe Laedje		21
	5. Tooe Malase		22
	6. Badjaus		24
	7. Kaili'ers		24
	8. Gorontaleezen, Mandareezen, Bandjareezen		25
	9. Boegineezen		28
	10. Chineezen		29
	11. Arabieren en andere Vreemde Oosterlingen.		30
	b. Klassenindeeling		32
	c. Talen		33
	d. Sterkte, Kampongs		40
	e. Godsdiens		45
	f. Woningen		49
	g. Bewapening en Vechtwijze		
	h. Volksgebruiken.		
	1. Geboorte en eerste levens- jaren (Manamboe Ogo, mangaoe- nioeng, naamgeving besnijdenis,		

tandenvijlen)

2. Huwelijk

3. Echtscheiding

4. Zwangerschap

5. a. Overlijden en begrafenis,

b. Erfrecht.

6. Spelen en vermaken

7. Kleeding

8. Verdrijven van ziekten

9. Verdrijven van droogte

10. Ceremonieën en eerbewijzen

1. Grondbezit

j. Gezondheidstoestand.

Hoofdstuk III Middelen van bestaan

a. Landbouw

b. Veeteelt

c. Jacht en visscherij

d. Nijverheid

e. Handel

f. Mijnbouw

g. Economische toestand.

Hoofdstuk IV. Transportmiddelen

a. Te Land

b. Te Water

Hoofdstuk V. Bestuur

a. Algemeene Inrichting

b. Belastingen

c. Verplichte diensten

d. Rechtswezen

e. Onderwijs

f. Geneeskundige Dienst

Hoofdstuk VI Politieke Toestand

Hoofdstuk VII Verhouding tot het Nederlandsch-Indische Gouvernement

Hoofdstuk VIII Verhouding tot de aangrenzende landschappen.

Bijlagen: (zie staat)

N O T A

van toelichting betreffende het Zelfbesturend landschap

T o l i t o l i .-

I. Het Land.

a. Ligging, grootte en grenzen.

Het landschap Tolitoli ligt tusschen $0^{\circ} 45'$ en $1^{\circ} 23'$ N.B., en tusschen $120^{\circ} 9'$ en $121^{\circ} 11'$ O.L., in het uiterste Westen van Noord-Selebes ten Noorden en Westen begrensd door de Selebes-zee en Straat Makasser, ten Oosten door de Landschappen Boeol (in de gelyknamige Onderafdeeling) en Moötong (in de Onderafdeeling Parigi) ten Zuiden door de landschappen Moötong (in de Onderafdeeling Parigi) en Banawa (in de Onderafdeeling Donggala).

De grens met Boeol werd vastgesteld bij suppletoir contract van 24 Juli 1897 No 23 L 5, en wordt gevormd door de Lakoeanrivier tot haar oorsprong, vandaar door de bergrug, die naar de kam van het Dako-gebergte loopt, en verder door dat gebergte tot het centrale gebergte, dat de waterscheiding vormt tusschen Noord- en Zuidkust van Noord-Selebes. De riviermonding heeft zich sindsdien ongeveer een paar honderd meter in het voordeel van Tolitoli verplaatst, dat daarmede evenwel slechts een onvruchtbare, onbewoonde zand- en grintbank heeft gewonnen. Bij contract van 26 Augustus 1896 No 2 L6 verklaarde H. Abdoel Hamid, Radja van Tolitoli, af te zien van zijn aanspraken op het landschap Sodjol, en werd de rivier Ogoamas als de Zuidgrens van Tolitoli aangewezen.

2.

De Mardika van Banawa zag daar tegenover af van zyn aanspraken op de landschappen Dampal en Dondo.

De grens met Moöetong wordt gevormd door het centrale scheidingsgebergte. Aangezien het binnenland d.w.z. het gebergte geheel onbewoond is, zijn de grenzen slechts aan de kust scherpgesteld.

De oppervlakte bedraagt omstreeks 5000 vierkante kilometer. Het aantal zielen bedroeg op 1 Januari 1927, 20125 te weten

Inlanders Landsonderhoorigen	26
Inlanders Landschapsonderhoorigen	19385
Chineezzen	470
Arabieren e.a. Vreemde Oosterlingen	241
Europeanen	3

waarvan 6763 belastingplichtigen, t.w. volgens bovenstaande indeeling respectievelijk 12. 6434, 249, 66 en 2.

(zie voorts bijlage)

b. Algemeene gesteldheid van de bodem.

I. Vlakten en rivieren.

De kustlijn is zeer lang, tengevolge vande grillige vorm van het land, met vele uitloopers en inhammen. Tusschen die uitloopers, dus aan bedoelde inhammen zijn min of meer groote kustvlakten gelegen, veelal doorsneden door rivieren van meerdere of mindere grootte, voorts veelal over vrij groote uitgestrektheid door moerassen ingenomen, overigens vruchtbaar. In deze

3.

vlakten zijn de kampongs gelegen, over het algemeen onmiddellijk aan het strand. Van Noord naar Zuid zijn de voornaamste vlakten:

- a. de vrij uitgestrekte vlakte van Lakoean-Binontoan, welke zich over de Boeolsche grens nog voortzet, met de Lakoean- en de Binontoan-rivier;
- b. de ongeveer 6 K.M. lange en breede vlakte van Saloempaga, ter weerszijde van de Saloempaga-rivier;
- c. de vlakte van Galoempang, doorsneden door de kali's Dongingis en Galoempang;
- d. de ononderbroken vlakte van Badjoegan tot Kalangkangan, waarin aan de kustzijde tusschen Tende en Lalos, evenals tusschen Lalos en Kalangkangan een op zichzelf staande heuvelklomp voorkomt. In deze vlakte treft men aan de rivieren van Badjoegan, Tende, Aekoh, Lalos, en Kalangkangan; vooral de laatste dringt diep het land in. (Op de schetskaart van een deel van Noord- en Midden-Celebes, schaal 1:500.000, welke voor de Onderafdeeling Tolitoli over het algemeen als zeer onnauwkeurig valt aan te merken, is vergeten deze belangrijke rivier in te ~~schetsen~~ ^{schetsen}, terwijl bijv. de kleine Salo Aekoh daarop wel voorkomt). De lengte van deze vlakte, d.i. de afstand tusschen Kalangkangan en Badjoegan, bedraagt ongeveer 20 K.M.; de breedte ten hoogste ongeveer 10 K.M. In den regentijd is deze ~~de~~ vlakte zeer waterrijk, en wordt een klein, nl. het uiterst Zuidelijke deel door

door de Kalangkangan-rivier overstroomd; dit overtollige water vindt dan een uitweg in de uitgestrekte rawahs welke afvloeien in de kleine Ogomoli-zeearm; het is waarschijnlijk tengevolge van deze omstandigheid, dat op de bovenaangeduide "Schetskaart van een deel van Noord- en Midden-Selebes, schaal 1:500.000", een niet bestaande Salo-Ogomoli (Ogomoli-rivier) is ingeschetst, in stede van de welbestaande Kalangkangan-rivier, welke daarop, als gezegd, niet voorkomt.

- e. de ^{vlakke} ~~valke~~ van Kampong-Baroe tot Tamboen, ongeveer 6 K.M. lang, grootste breedte ongeveer 8 K.M., met de rivieren van kampong-Baroe en Tamboen, en de zeearm Lonti.
- f. de uitgestrekte Koala-Besar vlakte, d.i. het stroomgebied van de door Boegineezen Salo Maradja (grootte rivier) genoemde rivier; in de regentijd is deze grillig gevormde rivier niet bij machte, al het van de omringende gebergten afvloeiende water af te voeren en staat een groot deel dezer nagenoeg horizontale vlakte 1 à 2 meter onder water. Ook in den drogen tijd wordt een groot deel door uitgestrekte moerassen ingenomen. De rivier is per prauw over een lengte van omstreeks 60 K.M. (hemelsbreed ongeveer 35 K.M.) d.i. tot Saloegan per prauw bevaarbaar.

In de vlakte komen verschillende afzonderlijk staande berg- en heuvelklompen voor.

Deze vlakte is dun bevolkt; de bevolking leeft er hoofdzakelijk van sagoe

5.

en wat het rotan zoeken hen oplevert.

g. De aanzienlijke vlakte van Malala, Tinabogang, Malomba en Lais, met de rivieren daarvan Tinabogang, Malomba en Lais; lengte ongeveer 15 K.M., grootste breedte \pm 8 KM. Een belangrijk deel van deze voldoende hoog gelegen vlakte is in cultuur gebracht. Ongeveer 7 K.M. landwaarts gaande van Tinabogang komt men bij een laag gelegen meertje van ongeveer 200 meter bij 400 meter, aan drie zijden op eenigen afstand door heuvelrijen omgeven, dat in de onmiddellijke nabijheid van Malala ligt, doch daarvan door een ongeveer 60 meter hoge, steile heuvelrug is gescheiden. In dit meer waarin het krokodillen wemelt komen enkele kokende modderbronnen voor; het water van het meer smaakt zoutig. Het is ongeveer 2 meter diep, en heeft een bodem van zeer weke modder; ook de oevers aan de voet van de heuvels bestaan uitsluitend uit dezelfde substantie, waarin men zonder moeite stokken tot een diepte van 6 meter kan doen wegzinken. Het meertje watert af op de rivier van Tinabogang.

h. De vlakte van Banagang, Saloemia en Loeok, ongeveer 6 K.M. lang en 6 K.M. breed, waarin de voornaamste rivier die van Saloemia is.

i. De uitgestrekte Dampal-vlakte, van Simoentoe tot Ogoamas, ongeveer 20 K.M. lang, met een grootste breedte van ongeveer 10 K.M. Bestaat deze vlakte ten deele (gedeeltelijk tusschen Simoentoe en Bangkir) uit moeras, voor het overige

6.

is zij buitengewoon vruchtbaar, hetgeen in de laatste jaren immigratie van Boegineezen op vrij aanzienlijke schaal (\pm 200 zielen per jaar) heeft tengevolge gehad, waardoor de klappercultuur daar snel toeneemt. De voornaamste rivieren daar zijn die van Ogoamas en Bangkir. Met uitzondering van de Koeala Besar zijn de genoemde rivieren als communicatiemiddel van zoo goed als geene beteekenis, daar zij hoogstens een uur per kleine prauw (sampan) bevaardbaar zijn; de beddingen der rivieren bestaan in de vlakke uit zand, grint, en kleine rolsteen; hooger op uit graniet- of leiachtige gesteenten.

Het centrale gebergte, dat de Onderafdeeling over de geheele lengte doorloopt, zendt als gezegd verschillende, afloopende uitloopers naar de kust uit, waarover of langs de verbindingspaden tusschen de genoemde vlakten loopen. De hoogte van het centrale gebergte bedraagt gemiddeld van 400 tot 1500 meter. De hoogste bergtoppen zijn de Boeki Ogoamas in het uiterste Zuiden, 2565 meter hoog, en de Boeki Dako, niet ver van de hoofdplaats, 2432 meter hoog. De belangrijkste uitlooper van het gebergte komt voor ten Westen van Banagang, en vormt daar de kaap van Babandji, welke de Dondo-baai tegen de Westenwinden beschermt.

Vulkanische verschijnselen worden zoo goed als niet meer aangetroffen; slechts vindt men niet ver van Malala de boven

reeds

2. Gebergten

reeds vermelde modderbronnen; aan de voet van het gebergte ten Zuiden van Tinabogang treft men zwavelbronnen aan. ~~Tot~~ op aanmerkelijke hoogte boven de zeespiegel treft men kalk (koraal)-rotsen aan, welke het bewijs leveren voor een verticale bodembeweging tot in den jongsten tijd.

3. Kusten en eilanden.

Langs het grootste deel der kustlijn, behalve daar waar het gebergte aan de zee grenst, is het onmiddellijk aan de kust gelegen gebied moerassig, en met nipah- en mangrove-boschen begroeid, welke meestal van de zee gescheiden zijn door een smalle uit zand bestaande landtong. Koraalriffen, prachtige zeeuinen vormend, worden op vele plaatsen voor de kust aangetroffen, niet evenwel voor de vlakten van Kampong-Baroe en van Dampal. Bij deze laatste valt vorming van duinen te constateeren, welke inzonderheid tusschen Ogotoea en Simoentoe vrij aanzienlijke hoogte bereiken. De noodzakelijke eisch voor duinvorming, een zeer langzaam afloopende kus, is hier aanwezig, en zal, wanneer de nu in de vlakte van Dampal geplante duizendtallen klapperboomen beginnen vrucht te dragen een bezwaar voor de afscheep der copra opleveren.

Van Laulalang tot de Oostgrens is landen tijdens de Westmoesson (bij Noorden- en Westenwind) door onstuimige zee niet mogelijk; de reede van Santigi biedt alleen voor zeeschepen bezwaren bij krachtige Westenwind, ook door de aanwezigheid van een uitgestrekt koraalrif. Zuidwaarts tot

8.

Kalang~~ang~~kangan hebben slechts prauwen veel last daarvan. De hoofdplaats Kampong-Baroe biedt bij Laboean Dedeh onder alle omstandigheden een gunstige reede. De groo-tere K.P.M. schepen behoeven hier niet meer dan \pm 300 meter uit de wal te liggen. De Dondo-baai biedt alleen voor inland-sche vaartuigen moeilijkheden, voornamelijk door zeestroomingen; stoomschepen kunnen hier ten allen tijde zonder veel moeite laden en lossen. Ten Zuiden van Babandji levert de westmoesson nagenoeg onoverkomelijke bezwaren op voor de prauwvaart. K.P.M. schepen laden en lossen eens per maand te Santigi, en tweemaal per maand te Kampong-Baroe, en op aanvraag van handelaren vrij geregeld te Binontoan, voorts te Galoempang of Badjoegan; in het Zuiden te Malala, Tinabogang, Malomba of Lais, ongeveer eens per maand te Banagang, en eveneens te Babandji of te Ogotoea.

De belangrijkste voor de kust liggende eilanden zijn, van Noord naar Zuid:

1. Poelau Doelangon
2. Poelau Kapas
3. Poelau Dloetoengan
4. Poelau Palingisan (bij L.Loboh)
5. Poelau Kabetap
6. Poelau Simatang
7. Poelau Tampalekang
8. Poelau Lingajang.

Deze eilanden zijn alle met klappers beplant, en behalve nos. 1, 3 en 7, constant bewoond. Op het eiland Silando, (eigenlijk de naam van een groep rotseilandjes)

tegenover

tegenover kampong Lingadang, is het kustlicht "stoomen kaap" opgericht.

3. Geologische gesteldheid.

In vroeger tijd hebben mijnbouwkundige opsporingen plaats gehad, doch deze hebben niet tot exploitatie geleid. Aan de firma Gebroeders Voth & Co te Padang is een vergunning tot mijnbouwkundige onderzoekingen verleend.

Het water van de meeste riviertjes bevat stofgoud.

Vroeger werd door de bevolking op last en ten bate van de Radja's en andere landsgrooten veel gedaan aan goudwasscherij, vooral nabij de kampongs Lampasio (in de bovenloop van de Salo Maradja, aan een riviertje dat de naam draagt van Djandja, hetgeen "plaats van goudgraverij" beteekent,) voorts ook bij Lonti en Twelej (beide in de vlakte van Kampong-Baroe), te Lingadang en Pindjang. Tegenwoordig houdt zich niemand meer daarmee bezig.

Zwavel komt voor bij Tinabogang, doch wordt niet geëxploiteerd. Glashelder bergkristal dat harder is dan glas wordt op verschillende plaatsen in het scheidingsgebergte met Boeol in losse stukken aangetroffen.

4. Plantengroei.

Waar niet gebergten uit zee oprijzen, komt men, van uit zee landswaarts gaande, in den regel eerst in mangrove- (bakan² of posi² geheeten) bosschen en daarna in nipahbosschen. Verder landwaarts komt men in de vlakten in klappertuinen, verder gaande bereikt men hier en daar sawahcomplexen, en elders droge tuinen (ladangs) waarin men in vochtige deelen aren-palmen (sagoer-boom

10.

of pohon enau) aantreft.

Verlaten tuinen zijn in de vlakten, vooral ¹ijv. in de vlakte van Kalangkangan, met alang² begroeid. Nog verder in het land doordringend, doch nog steeds in de vlakte verkeerend, komt men in gaandeweg dichter wordend jong bosch. De bergen en gebergten zijn zonder uitzondering met zware regenwouden bedekt. In deze bosschen treft men vele goede (harde) houtsoorten aan, welke zoowel voor binnen- als buitenwerk bij huizenbouw, voor den aanleg van bruggen en het bouwen van prauwen uitstekend materiaal leveren. De voornaamste houtsoorten zijnde volgende:

a. harde houtsoorten

1. Kajoe ipil (kajoe besi)
2. Tol. Kala² (voor prauwen, zeer zwaar, bestand tegen paalworm)
3. kajoe tandjoeng
4. Tol. Kajoe Tjendana; Boeg. tjenrana
5. Tol te boeki; Boeg, Kajoe sogo (is bestand tegen paalworm, de boom is zoo dik als een klapperboom)
6. Boeg. kajoe palopo; Tol. pontoh, Mal. kemoening.
7. kajoe bangkan
8. kajoe parepa (e.s.v. bangkan)
9. kajoe arsat (Boeg) malandjasig (Tol), voor balken en planken, hiervan bestaat een lichte en een zware soort.
10. kajoe pasokan (bestand tegen paalworm)
11. kajoe amara (met zwarte kern)

b. zachte houtsoorten:

damar² (Tol. damag-damag), waarvan drie soorten bestaan

11.

Boeg. Kananga (met welriekende bloem) Tol.
oggolilan

Boeg. binoang (voor prauwen)

Palapi (voor bovenbouw van prauwen,
wanden van huizen)

medang

kontoban

tipoeloe (voor prauwen)

Bovengenoemde zijn alleen de meest verbreide soorten. In het oerwoud komen voorts uiteraard allerlei palmen, waarvan de rotanen de sagoepalmen, en andere boomen, waarvan de damarboomen in het bijzonder vermelding verdienen, voor. In het aspect van Tolitoli neemt het bosch de alles overheerschende plaats in. De bergen en gebergten, die dadelijk uit zee, of eenigszins landwaarts uit de vlakke oprijzen, en zich overal vrij steil verheffen, zijn alle ononderbroken met bosch bezet, hetgeen wel te danken zal zijn aan de omstandigheid dat ^{de} bevolking slechts in de vlakten wordt aangetroffen, terwijl de gebergten geheel onbewoond zijn; reeds in de vlakten treft men, eenigszins dieper het land binnendringend, jongere en oudere bosschen aan. Ontbossching en begroeiing met alang² is in dit landschap dan ook, behalve in de vlakten nog van uiterst geringe beteekenis.

. Dierenwereld.

Het sterkst vertegenwoordigd zijn apen (kleine zwarte, zonder staart Tol.bolong, Boeg tjéba. Dond. bangkola, Badjau.kola), babi roesa (Tolitolisch en Badjausch kolowatan, Boeg. koloatang, Dond. toina).

12.

en herten (Tolitolisch, Boeg. Dond.Badjausch: djonga); voorts de sapi hoetan (Tolitolisch bokoeloe, Dondosch padas, Boegineesch en Badjausch Bakoeloe) waarvan drie soorten bestaan in het Tolitolisch geheeten als volgt:

1. bolomboen, de grootste soort, met ongeveer 20 c.M. lange horens, met een kleur als van een karbouw
2. bajoeg (roodbruin iets kleiner, met ongeveer 20 c.M. lange danne horens).
3. bokoloe bombang (even groot als No 2 zeer donkerbruin en met kortere horens).

Deze dieren komen in zooverre met de karbouwen overeen, dat zij niet tegen groote hitte bestand zijn, en daarom overdag bij voorkeur zich in poelen en moerassen bewegen ten slotte de wilde zwijnen, waarvan men twee soorten onderscheidt,

- a. babi (Tol.)
- b. Soebitan (Tol) (met slag tanden)

In de golven, baaien, rawahs, en rivieren wemelt het van krokodillen, die zich dikwijls verstouten prauwen aan te vallen, en inzittenden daaruit en de diepte in te sleuren. Slangen, leguanen en schildpadden komen menigvuldig voor. Schildpadden worden gevangen en op bescheiden schaal in levende toestand naar Manado en Sangihe uitgevoerd, op leguanen wordt in den laatsten tijd hier en daar jacht gemaakt om de huiden die naar Makasser worden uitgevoerd en voor f 40 per kodi, d.i. f 2.- per stuk verkocht worden. Op zeekoeien wordt met de harpoen jacht gemaakt door Badjaus van Malala.

13.

De zeeën zijn zeer vischrijk; het meest voorkomend zijn de volgende soorten

tinoemboe (Tolitolis'cog loempat)

pangalasan

lêngéréng (Tol. Baoempoetih)

katombo (Tol. baetombo)

bakèrpemah-roemah (Tol. baesolisi)

Klimaat en moessons.

Het klimaat is vochtig en warm, een echt tropisch kustklimaat. Overdag van ongeveer negen uur 's morgens tot vijf uur 's avonds waait de zeewind, 's nachts de landwind, die van het steile gebergte afdaalt en dien tengevolge zeer koel is. Van een strenge afscheiding tusschen Oost- en West-moesson valt niet te spreken, aangezien het gedurende het geheele jaar regent. Toch valt wel eenig verschil waar te nemen: Van October tot April heerscht de West-moesson, gekenmerkt door plotseling opkomende Westerstormen en regenbuien, gepaard aan voortdurend onstuimige zee; de rivieren zijn in dezen tijd sterk aan bandjirs onderhevig. In de andere helft van het jaar treden soms krachtige Zuidenwinden op.

Het klimaat in het Zuiden der Onderafdeeling (het koeala Besar-gebied en verder zuidelijk) verschilt van dat in het andere deel door meerdere droogte, en eenigszins andere verdeeling van de moessons. Dientengevolge heeft de padioogst, van Zuid naar Noord, steeds later plaats. Het grootste verschil bedraagt ongeveer één à twee maanden. De regenval te Kampong-Baroe bedraagt per jaar gemiddeld 2230 c.M., het veeljarig gemiddelde over de verschillende

maanden

14.

maanden is als volgt:

Januari	286.5	m.M.
Februari	83	m.M.
Maart	154	m.M.
April	146	m.M.
Mei	155	m.M.
Juni	118	m.M.
Juli	201	m.M.
Augustus	278	m.M.
September	262	m.M.
October	157	m.M.
November	170	m.M.
December	416	m.M.

De regenverdeling over het geheele jaar is voor de landbouw over het algemeen een gunstige factor.

II. Het volk

a. Stammen.

1. Tolitoli'ers (taoegega)

De oudste bewoners van het land, d.w.z. van het kustgebied, zijn de Tolitoli'ers, welke aanvankelijk het gebied bewoonden tusschen het scheidingsgebergte met de Salo-Maradja vlakte, en de Boeolsche grens. De andere later gekomen stammen hebben altijd, ook toen ze nog onder eigen hoofden met verschillende titels stonden, de suprematie van den Radja van Tolitoli erkend.

In later tijd waarschijnlijk nog geen honderd jaar geleden, zijn sommige leden van deze stam naar het Zuiden uitgezwermd, waar zij een kolonie gevormd en de kampong Saloemia gesticht hebben, welke tot op heden bestaat. Ook in Tinabogang komen een aantal Tolitoli'ers voor. In het oorspronkelijke stangebied treft men hen nog slechts aan in de (15) kampoengs Kabetan (op het gelijknamige eiland) Naloe, Kalangkangan en gemeyd te Lalos, Galoempang, Dicoele, Pindjang, Binontoan en Lakoe-an. Volgens een legende, waaraan zij algemeen geloof hechten, was het land vroeger tot aan de toppen van het gebergte o.a. van de hooge Boeki Dako, dicht met Tolitoli'ers bewoond. Omdat een zekere Sendjoegan overal, tot in de bocht van Tomini uit rampokken ging en gedurende jaren niets van zich liet hooren,

heeft

heeft zijn broer Radja Toentoen de geheele
 stan toen vervloekt en gezegd, dat na zijn
 dood het zielensantal zou verminderen tot
 duizend zielen, en niet meer daarboven zal
 stijgen. Rampen, ziekten en plagen zullen
 dit steeds beletten. Inderdaad bedraagt het
 aantal Tolitoli'ers niet veel meer dan een
 duizendtal zielen, en neemt tot dusverre
 eer af dan toe. Zij hebben zich in vroeger
 tijd, toen zij werkelijk nog de heerschers
 van het land waren, veelvuldig vermengd met
 Boegineezen, Gorontaleezen, Dondo'ers en
 Arabieren. Zij beweren nu zelf, dat er geen
 honderd procent Tolitoli'ers meer voorkomen.
 Tegenwoordig valt byna alleen nog vermenging
 met Dondo'ers te constateeren op beperkte
 schaal; overigens staan zij nagenoeg geheel
 op zichzelf, waarschijnlijk doordat hun po-
 sitie ten opzichte van de immigranten
 sterk achteruit gegaan is. Indien een meis-
 je met een Boeginee huwt, wat zelden gebeurt
 worden de kinderen tegenwoordig steeds als
 Boegineezen opgevoed. De Tolitoli'ers zijn
 klein van gestalte kalm en zacht van aard,
 zeer gesloten, lui en onontwikkeld; klein en
 tenger van gestalte, klaarblijkelijk onder
 de invloed van het kustklimaat sterk gede-
 genereerd (malaria, framboesia komt alge-
 meen onder hen voor, tuberculose ook vrij
 veel). Hun "luiheid" staat van zelfsprekend
 ook in nauw verband met hun geringe behoeften;
 tot voor niet zóó heel lang was men boven-
 dien veiliger om niets dan om iets te be-
 zitten: de vorsten en hun familieleden, die
 natuurlijk alle met ambten bekleed waren,
 wisten door krachtdadige belastingheffing

zich het leven te veraangenamen; de in 1926 overleden ex Sjahbandar is in dit opzicht nog berucht. De Tolitoli'ers zijn een landbouwend volk; rijst, mais, oebi e.d. worden door hen in ladangs geteeld; op een afgecoogste ladang plant men in den regel klappers, waarnaar evenwel weinig omgekeken wordt, zoodat slechts een klein percentage van de boomen slaagt. Visscherij beoefent men alleen voor eigen gebruik. Kains worden weinig meer geweven, men koopt ze liever in de toko's.

Uit bovenverhaalde legende valt waarschijnlijk af te leiden, dat de Tolitoli'ers oorspronkelijk niet aan de kust, doch in het gebergte woonden. Daarop wijst ook het feit dat hun taal (het gega) overeenkomt met die van Lamboenoet-Bolano in het Moëetongsche, daarvan alleen in accent verschilt. De naam Tolitoli, berust op een vergissing; de Tolitoliërs noemen zich zelf Tace Toli, hetgeen verbasterd is tot Kontoli. (de Toli is een kleine rivier boven Tamboen). Bij de eerste aanraking van Hollanders met dit land, in de laatste helft der 17de eeuw, bracht men den naam van het volk op het land over; in recenten tijd is men klaarblijkelijk de juiste beteekenis ervan gaan begrijpen, en heeft toen, om onbekende redenen, den naam Tolitoli in het leven geroepen.

2. Dondo'ers (tooe tiadjō of tooe tialo).

De Dondo'ers bewonen het stroomgebied van de Salo Maradja, en de kuststreek ten westen daarvan tot bij Banagang. Van

17

de stam der Tolitoli'ers zijn zij door een breed scheidingsgebergte en uitgestrekte moerassen gescheiden.

Van een aparte Toradjastam mag voor dit ressort niet gesproken worden; de in deze onderafdeeling wonende heidenen hetzij toe Tiadjó, toe Laedje of toependaee worden door de kustbewoners saamgevat onder den naam "orang dajak", in het Tolitolisch "taoe batak" en in het Boegineesch "Toradja" alles zooveel beduidende als bovenlander "orang goenoeng", dus allermint een stamnaam. De "Dajaks", welke wonen te Loeok, Ojong, Lakatan, boven Tende, boven Lingadang, boven Dioele, en boven Binontoan (tezamen wellicht 400 à 500 zielen) spreken dezelfde taal als de Dondovers en zijn zelve als het minst veranderde nl. animistische Dondo'ers te beschouwen mede blijkens hun gewoonten en opvattingen. Het gaat niet aan zooals sommige Tolitoli'ers op grond van de overlevering doen hen als een vreemd ras te beschouwen, dat z'n oorsprong in van elders, hetzij uit Berouw of uit het gebied boven Amoerang in de Minahasa aangevoerde slaven van de Tolitoli'ers zou hebben; zij zouden dan immers, daar zij bijna alle ver van het Dondogebied, en in de onmiddellijke nabijheid van kampongs van Tolitoli'ers wonen, hun eigen taal zeker niet door het tiadje, maar door het gega vervangen hebben. Waarschijnlijk diende deze verklaring vroeger als verontschuldiging voor het feit, dat deze gedweë lieden op alle mogelijke wijzen werden gevexeerd en uitgebuit. Zij moeten even-

wel eerst betrekkelijk kort geleden naar het Noorden getrokken en uit het gebergte afgedaald zijn, en wagen zich niet in de nabijheid van de kust en de aldaar gevestigde strandbewoners. De trek naar het Noorden valt nu nog op te merken t.a.v. bewoners van Ojong, van wie er steeds weer enkele naar Lakatan en van Lakatan weer verder Noordwaarts verhuizen.

(19) De eigenlijke d.w.z. de tegenwoordig aan de kust wonende, geïslamiseerde Dondo'ers, woonden vroeger eveneens in het gebergte. Ouden van dagen te Malomba en Lais deelen mede, dat de voorouders van de stam in het centrale gebergte, doch aan de Noordelijke (of Westelijke) kant woonden, nl. "in den tijd dat de Dondo'ers nog varkensvleesch aten". De grootvaders van de oude menschen van tegenwoordig deden dat al niet meer, waren dus al geïslameerd, en hebben blijkbaar reeds aan de kust gewoond; aangezien de "Dajaks" d.z. de zuiver animistische Dondo'ers, welke alleen nog in het binnenland leven tot op heden hun oude instellingen en gebruiken onveranderd hebben bewaard, terwijl van de in het Koeala-Besar gebied levende Mohammedaanse Dondo'ers vaststaat, dat deze van de kust uit de rivier zijn opgetrokken. Deze bevolking woont daar n.l. weinig constant, en is voortdurend vlottend.

Het gebied van Malala tot en met Saloemia moet vóór de komst van de Dondo'ers aan de kust onbewoond geweest zijn; de voorouders van de hier wonende personen hebben zich er ongehinderd kunnen ves-

tigen, en zijn aan de kust uiteraard door het contact met de Tolitoli'ers, die zich een zekere suprematie toeëigenden, en zich als de machtshebbers kwamen opwerpen, geislamiseerd. De groepen, die later naar het Noorden van de tegenwoordige Onderafdeeling trokken, vonden de kuststrook van de voornaamste vlakten reeds met lieden van een andere stam (Tolitoli'ers) bezet, en zijn derhalve meer landwaarts blijven wonen, waardoor zij nagenoeg van aanraking met de Mohammedaansche strandbewoners en ook van vreemdelingen verschoond zijn gebleven.

Waarvandaan de naam Dondo gekomen is, is onzeker. Er zijn een baai, een eilandje (tusschen Lais en Saloemia) en een berg (boven Lais) die elk de naam Dondo dragen. Uit hun taal (naar het ontkenningwoord het tiadje of tialo, geheeten, d.i. de zgn. Tominische taal) blijkt hun nauwe verwantschap aan een belangrijke groep van personen in het Moëetongsche, welke dezelfde taal spreekt. In vroeger tijd zal dus de gezamenlijke moederstam in het centrale gebergte gewoond hebben, vanwaar later een deel Noordwaarts, een deel Zuidwaarts is getrokken, terwijl een klein deel (de bovengenoemde Dajaks) tot op heden zich liever in het gebergte dan in de vlakten ophoudt, althans het strand mijdt. Het verkeer met de stamgenooten aan de Tominibocht wordt langs twee bergpaden, één vanuit Lais, en één vanuit Malala, welke beide het centrale gebergte overschrijden, onderhouden.

De Dondo'ers komen in karakter, lichaamsbouw, huidskleur e.d. overeen met de Tolitoli'ers, in beschaving staan zij bij dezen iets ten achter, aan wie ze overigens, blijkens de zeden en gebruiken, verwant zyn. De talen van beide stammen verschillen nogal. Het verschil in beschavingsniveau kan blijken uit het feit, dat voor de eersten veel meer dan voor de laatsten sagoe het hoofdvoedsel is. Ook zijn het vnl. Dondo'ers, hetzij Mohammedaansche of heidensche, die zich met rotanzoeken ophouden, en het liefst een zwervende levenswijze leiden, nu eens in deze, dan weer in die kampong tijdelijk verblijvend, waardoor het hen soms gelukt zich gedurende jaren aan het betalen van belasting en het verrichten van heerendienst te onttrekken. Hun zielen-aantal moet dat der Tolitoli'ers met wellicht een vijfhonderdtal overtreffen en bedraagt ongeveer tweeduizend zielen, ongerekend de animisten.

Vooraf de heidensche Dondo'ers zijn zacht van karakter, en zeer meegaand. In yver steken zij gunstig af bij hun Mohamedaansche stamgenooten en de Tolitoli'ers.

3. Dampallers (tooe diang).

De Dampallers behooren tot dezelfde stam als de bevolking van Dampelas, welke streken in vroeger tijd de suprematie van Tolitoli erkenden. Meer dan een eeuw geleden zou een Radja van Tolitoli inlanders uit Dampelas naar de vlakte van Dampal, welke streek toen geheel onbewoond was, hebben overgebracht, teneinde aldaar een volksplanting te stichten. Ze bewonen de

gehuchten SiEse, Simoentoe, Mimbala, Bangkir en Lempe, doch zijn relatief sterk achteruitgegaan door de krachtige immigratie van Boegineezen. Hun taal is het "diang". In vroeger tijd voorzagen zij voornamelijk door jacht op timpaoes (muskuskatten) in hun onderhoud, thans begint men klapper-tuinen aan te leggen; ook legt men zich toe op rotanzoekten; de Dampallers schijnen in karakter en gebrek aan ijver met de Dondo'ers overeen te komen, zij worden bijzonder onbetrouwbaar genoemd in het nakomen van aangegane verplichtingen, doch dit valt van vele Tolitoli'ers en Dondo'ers evenzeer te constateeren.

*Amidelen
leven op Celebes
muskus*

Een zeer beperkte groep is die der Tooe Malase, ook aangeduid als orang Dajak dus heidenen, afkomstig uit de Tomini-bocht van boven Kasimbar, en wellicht een driehonderdtal zielen sterk; zij komen voor in de gehuchten Moesin, en Laboeran (ten Westen der Dondo-baai), in kampong Saloemia, bij de kaap Sindjangan, en op het eiland Simatang. Hun taal is het ndaoe, en wijst op verwantschap met de tooe pendaoe boven Siboealo, Sialo en Babatona in het Donggalasche. Zij zwerven graag in prauwen langs de kust, bewegen zich graag in het water, en zijn, waarschijnlijk ten gevolge daarvan, zeer donker van tint. Hun broodwinning bestaat hoofdzakelijk in het inzamelen van schelpdieren en tripang aan het strand, terwijl ze ook eenvoudige tuinen aanleggen, en sommige reeds zijn begonnen klappers te planten.

22

5. Tooe Laoedje.

Met den verzamelnaam "Dajak" of Toradja worden eveneens aangeduid de Tooe Laoedje, welke de bevolking van kampong Ogo-wele uitmaken. Deze behooren tot de Tinombo'ers, een in de onderafdeeling Parigi wonende stam en zijn ongeveer in het jaar 1910 in het landschap Tolitoli uit het gebergte afgedaald. Zij onderscheiden zich, behalve in hun taal, (het Laoedje) niet specifiek van de Heidensche Dondo'ers en vinden evenals deze hun bestaan in primitieve landbouw, en rotanzoeken.

6. Badjaus.

Volgens een weinig betrouwbare overlevering zou een Radja van Tolitoli, datoek Mampang, op bezoek zijnde bij den (23) Radja van Goa (in het Gouvernement Selesbes) van dezen in ruil voor een klomp goud zeven mannelijke en zeven vrouwelijke Kendari-Badjaus ten geschenke gekregen, en hen tusschen Malala en Siginti grondgebied aangewezen hebben het zgn. Tontolingan waar zij zich konden vestigen. (Bovendien zou hij van den Radja van Tjenrana twee stuks ilatan (een kleine soort van zeevisch, die veel voorkomt in Tolitoli) hebben cadeau gekregen, welke hij in een kain achter de prauw aan naar Tolitoli zou gesleept hebben, waar zij vóór dien nog niet voorkwamen). In den tijd van den oorlog der Portugeezen met de Mangindanus in Tolitoli waren de Badjaus naar Baleisan in het Donggalasche gevlucht; ongeveer honderd jaar geleden, nl. nadat de Tolitoli'ers al tot den Islam waren overgegaan heeft Sultan Marhoem, de eerste

Mohammedaansche vorst hen van daar teruggehaald, waarna zij zich weer op dezelfde plaats (Tontoingan) gevestigd hebben, waarnaar zij Badjau-Tontoingan heeten. Later trok een deel naar Galoempang, een ander deel naar Lingadang. Deze hebben zich later nog verspreid over Kabetan, poelau Palinggisan, Poelias en in kleiner getal over nagenoeg alle kampoengs. Een andere groep, bekend als de Badjau Simoentoe, zijn volgens hun eigen opgave van Borneo (uit Berouw) afkomstig; men vindt leden daarvan op de eilanden Tampelekang, Simatang, en in de gehuchten Malambigoe en Batoempolas. Met Boegineezen sterk vermengde Kendari of Tontoingan, Badjaus worden aangetroffen in Saloempaga, Katajan, Laulajang, Lingadang, en onvermengd te Santigi. Hier wordt weer een eenigszins ander dialect gesproken. De Badjaus zijn uitstekende prauwvoerders en zeevaarders, en bestaan hoofdzakelijk van de vischvangst. De te Lingadang, Santigi, Laulalang (Katajan) en Saloempaga woonachtigen hebben klapperaanplantingen en droge rijstvelden; die te Malala zijn in het laatste jaar op aandrang van het bestuur zelfs met den aanleg van moerassawahs begonnen. Ook kappen zy hout, dat tot balken verwerkt en voor woningbouw wordt verkocht, nl. de Badjaus te Poelias en Santigi. Badjaus van Malala maken met harpoenen jacht op zeekoeien (doejoen) voor het vleesch, de tanden en de tranen, welke laatste als minnedrank (goena²) worden gebezigd. De Badjaus verstaan uitstekend de kunst om prauwen te vervaardigen

digen, zijn bijzonder krachtig van lichaamsbouw, en zeer breed geschouderd; men treft zelfs bepaald atletische figuren onder hen aan. Hun karakter is open, eerlijk en meegaand; zij zijn (onder leiding) noeste werkers, die bijv. zware heerendienst arbeid zooals het kappen van steenen uit rotsen met groot geduld en onverwoestbare ijver verrichten.

De peranakan-Badjaus van Saloempaga zijn het meest ontwikkeld, en vertoonen een apart tijpe, onder hen treft men velen aan, die Latijnsche, Arabische of Boegineesche karakters kunnen lezen en schrijven. Zoo goed als alle Badjaus hebben nu eenvoudige huizen aan den wal opgericht, op aandrang van het Bestuur. Sommigen speciaal de te Poelau Kapas gevestigden, zijn nog niet tot den Islam overgegaan.

125)

Langs de geheele kust, in de meeste negorijen in het bijzonder in de kampongs Lakoesen, Binontoan, Saloempaga, Ketajan (Laulalang), Tompo, Bambapoela en Ogotoea treft men Kaili'ers aan, die zich in den loop der tijden uit het Donggalasche hier gevestigd hebben. Zij zijn nogal agressief, zoodat waar zij in meer aanzienlijken getale voorkomen, nog al eens wrijving ontstaat, welke hoofdzakelijk uiting vindt in civiele geschillen. Zij zijn over het algemeen een nogal ijverig slag van menschen. Hun zielental in het geheele landschap bedraagt misschien ± 300.

Kaili'ers (tooe ledo)

Gorontaleezen, Mandareezen, en Bandjareezen.

Gorontaleezen komen er slechts wei-

nig voor; iets meer Mandareezen treft men aan, welke hoofdzakelijk van Lingadang tot Saloempaga voorkomen, en telkens tijdelijk uit het Mandarsche hierheen komen voor het plukken van klappers in loondienst.

Bandjareezen vindt men vnl. te Kampong-Baroe, maar ook enkelen te Binontoan en Lingadang, zij zijn meest kleermaker, doch oefenen ook de beroepen van waschbaas, timmerman of goudsmid uit, en kenmerken zich door vlijt, waardoor zij meestal eenige welstand bereiken.

9. Boegineezen.

(126)

Het aantal van alle genoemde bevolkingsgroepen tezamen, overtreffend, en deze in welgesteldheid aanmerkelijk voorbijstrevend, zijn de Boegineezen.

Ongeveer honderd jaar geleden heeft zich volgens de overlevering een zekere Anachoda Ganteleng in Tolitoli gevestigd. Hij verzocht den Radja zich te Tamboen (achter Naloe) te mogen vestigen, vervaardigde prauwen voor verkoop, en legde tuinen aan. Nadat hij tot zekere welstand was gekomen, keerde hij tijdelijk naar zijn land terug, en bracht vandaar zyn vrouwen, familieleden en bekenden mede, welke Kampong-Baroe gesticht hebben. De oud-imam van Kampong-Baroe, Hadji Laoeseng en eveneens het tegenwoordige kamponghoofd, Ladjoehepa gelden als nakomelingen van hem. Aan afstamming van deze Anachoda Ganteleng is het begrip van een zekere "standing" verbonden. Deze Anachoda Ganteleng zou ook Banagang, na Kampong-Baroe de belangrijkste kampong, gesticht hebben, op een plaats, welke hij van den Radja van Tolitoli ten

geschenke ontvangen zou hebben om klappers te planten.

Ook Tende geldt als een oude Boegineesche kolonie. Vanuit genoemde drie centra hebben zich de Boegineezee, wier aantal door tot op heden voortdurende immigratie steeds toeneemt, over de geheele onderafdeeling verspreid. Hun invloed blijkt wel daaruit, dat de Tolitolische en Dondosche namen voor de oude nederzettingen, en de rivieren gaandweg door Boegineesche namen vervangen worden, althans naar de taalgebruiken van het Boegineesch worden veranderd (verbasterd).

Slechts in de kampongs Kalangkangan, Naloe (de radja-kampong), Saloegan en Lampasio (beide boven in het stroomgebied van de Salo Maradja) komen zij nog niet voor.

De belangrijkste Boegineesche kolonies zijn: Laulalang, Lingadang, Badjoegan, Tende, Kampong-Baroe, Banagang, Ogotoes, en het eerst kort bestaande Soni (in de vlakke van Dampal).

De Boegineezee hebben de meeste en de beste klapperboomen in bezit, terwijl zij nog steeds ijverig met planten doorgaan, zij bezitten bijna alle hier voorkomende sawahs, en het meeste vee, en onderscheiden zich door handel en het beoefenen van allerlei beroepen als die van: timmerman, metselaar, smid, goudsmid. In vroeger jaren handelden zij veel in slaven en opium, dat zij uit Singapore per prauw aanvoerden. Onderhielden zij eertijds een bloeiende prauwvaart met Makasser en de

Boegineezee

(27)

27
S.F.

Westelijk gelegen gebieden van den archipel tot Singapore, later werd deze door de concurrentie van de K.P.M. doodgedrukt. Het aantal volbloed Boegineezen, en personen van gemengden bloede, die zich tot deze stam achten te behooren, bedraagt zeker meer dan elfduizend zielen. Men treft vele welgestelde lieden onder hen aan: een vrij belangrijk aantal zijn voor bedragen van f 60 tot ruim f 600 in de landschapsinkomsten belasting aangeslagen, hun welvaart wordt geïllustreerd door de flinke houten huizen, die velen van hen bewonen. De Boegineezen in het Landschap Tolitoli zijn ijverige, energieke werkers,forsch gebouwd, spaarzaam op het gierige af, als het op geldverdieneen aankomt dikwijls weinig scrupuleus; onverschrokken zeevaarders, tegenover hun medemenschen vooral die van andere stam dikwijls lastig in den omgang, daar zij agressief zijn, hetgeen bijv. een voortdurende toestand van wrijving oplevert in het Zuiden der Onderafdeeling in Tinabogang, Malomba en Lais, waar tot dusverre slechts enkele Boegineezen tusschen een groote meerderheid van Dondo'ers voorkomen. (In vroeger tijd hebben eeuwenlang een belangrijke rol gespeeld de "orang Mangindanau", uit de Filippijnen van Solok en Mangindanau afkomstige zeeroovers, die zich bij Laboean Dedeh en Ogomoli tot bij Kalangkangan genesteld hadden, doch nu als zelfstandig bevolkingsdeel verdwenen zijn. Men weet nog graven en vruchtboomen, van deze lieden afkomstig, aan te wijzen. Bloedsvermenging

(20)

met de folitoli'ers heeft nogal sterk plaats gevonden, zoodat van vele personen nog bekend is, dat zij Mangindanausch bloed in de aderen hebben, zij het dan sterk vermengd).

Chineez.

(28)

(29)

Men of meer chineesche handelaren treft men in bijna elke kampong aan; in de geheele Onderafdeeling tellen zij 470 zielen; waarvan 249 belastingbetalers. Zij hebben de geheele export (hoofdzakelijk van copra en rotan) en bijna de geheele import (voedingsmiddelen, manufacturen enz.) in handen; de inheemsche bevolking met uitzondering over het algemeen van de Boegineezen, staat voor duizenden guldens bij hen in het krijt, waardoor men zonder te overdrijven van economische almacht der chineesche handelaren taxeeren het totaal bedrag der door alle Chineseesche handelaren verstrekte credieten op ongeveer een half millioen guldens; op grond van een ingesteld uiteraard niet volledig onderzoek, wordt door mij een bedrag van acht ton dichter bij de waarheid geacht, hetgeen beteekent dat gemiddeld bijna de geheele copra-uitvoer een jaar te voren verdisconteerd is. Het zijn bijna alle totok-chineezen uit Hokkian afkomstig, en met volbloed chineesche vrouwen gehuwd. Zij volgen dan ook hun Chineseesche gewoonten trouw, zoodat men overal en ten allen tijde Chineseesche mannen en vrouwen in zwart zijden pantalons ziet rondloopen. Van vermenging met de inheemsche bevolking is geen sprake; wel kunnen de meeste der

handelaren behalve in het Maleisch zich
~~ook~~ in het Boegineesch, en verschillende
in het Tolitolisch, ook Dondosch, Badjaaisch
of Kailis uitdrukken. De band met het moe-
derland wordt stevig onderhouden; telken
jare vertrekken een aantal personen voor een
zekeren tijd naar China, om te trouwen, dan
wel achtergebleven familieleden te
gaan bezoeken. Sinds eind 1925 staan zij
onder het bestuur van een Chineeschen
wijkmeester, Fan Lian Kie, gevestigd te
Kampong-Baroe.

(30)

Arabieren e.a. Vreemde Oos-
terlingen.

In de geheele Onderafdeeling treft
men 241 Arabieren e.a. Vreemde Oosterlingen,
waarvan 66 belastingbetalers, aan; behalve
nog geen tiental Kelings op de hoofdplaats
zijn dit uitsluitend Arabieren. Zij para-
siteeren hoofdzakelijk op de bevolking,
doordat zij met dochters van min of meer
gegoeden huwen, waarvoor zij, als sajid en
sechs nogal eens kans hebben. Des ondanks
lijden velen van hen een armoedig bestaan.
Sinds 1926 staat aan het hoofd van hen een
wijkmeester, sajid Abdoerrachman bin Ach-
mad Alattas, te Kampong-Baroe. In tegen-
stelling met het vermelde van de Chineezen
treft men onder de arabieren alle schakee-
ringen aan, van volbloed (totok) arabier
tot bijna volbloed inlander (Boeginees).
Velen kennen de arabische taal in het ge-
heel niet. De familie der Roemi's (sajids)
is aan het vorstenhuis van Tolitoli ver-
want. Het in de encyclopaedie van Neder-
landsch-Indië, 2e druk, onder "Tolitoli" ver-
melde.

melde, dat de handel te kampong-Baroe voor een groot deel in handen van Arabieren is, behoeft ^{correctie} corrigeering. Mog' dit vroeger zoo geweest zijn, tegenwoordig nemen de Chineezen de alles overheerende positie in; de handel der Arabieren is zeer geslonken, en van uiterst weinig beteekenis.

Klassenindeeling, slavernij
en pandelingschap. (31)

Oudstijds onderscheidde men ^{vier?} bij de Tolitolische bevolking vijf standen: de adel (bangsa) d.i. familie v.d. vorst, de gegoeden (maradika) de pandelingen (botoeonposoego), die in huis bij den schuldeischer werkten, en wier schuld bij overlijden op hun kinderen overging, doch welke bij betaling der schuld hun vrijheid weer erlangden; en de slaven (botoeon sosolan). De laatste twee groepen komen thans niet meer voor en zijn overgegaan in de "massa" "tooe sadako" vanwege de afschaffing der slavernij geregeld bij besluit van den Resident van Manado ddo. 10 Juli 1907 No 487; vóór dien tijd ~~bloede~~ ^{bloede} de slavenhandel zeer; door de rijke baten, welke zij afwierp, werd zij door de radja's gesteund en bevorderd. Vooral Boegineezen waren in dezen handel betrokken, zij kochten slaven op en vervoerden die naar de Oostkust van Borneo en ander streken van Selebes. Het aantal eigenlijk gezegde slaven was hier niet groot, en vooral Boegineezen waren het die dezen in bezit hadden. Tegenwoordig vakt nog slechts te onderscheiden in: adel, d.i. personen van vorstelijke bloede; gegoeden, waarbij het moskeerpersoneel is te rekenen, en de kleine man. De scheiding tusschen de twee laatste groepen is vloeiend.

Bij de Dondo'ers en Dampallers erkent men de afstammelingen van hun, vroeger vrij zelfstandige hoofden (radja moedah, mardika, of nog een anderen titel voerend) nog eenigszins als van adel, tegenover de massa staande.

De Boegineezen in dit ressort zijn alle van nederige afkomst; de achting, die men iemand bewijst, rijst en daalt over het algemeen naar gelang van het inkomen; alleen beschouwen de hier reeds enkele geslachten gevestigde, (en tot welstand gekomen) families zich als een tikje beter dan de nieuwe immigranten. De Boegineesche adel is geheel niet vertegenwoordigd.

Na bovenvermelde regeling, waarbij voor de landschappen in de afdeeling Midden-Selebes de slavernij werd afgeschaft (in pandelingschap omgezet) en opheffing binnen een redelijken tijd van de pandelingschap werd geregeld, hield laatst genoemde instelling in 1911 op te bestaan.

De wettigheid van bovengenoemd Residentsbesluit moet betwist worden, daar ten tijde van de afkondiging door den bestuurder de korte verklaring nog niet geteekend was; daar dit intusschen den 12den Februari 1908 geschied is, heeft deze kwestie haar beteekenis verloren. Pandelingschap komt in de Dondo-streek in de practijk nog wel voor, doch wordt voor het Bestuur zooveel mogelijk verheimelijkt. Daar het een diep gewortelde en door alle partijen gehuldigde rechtsopvatting is, dat het billijk is, indien een schuldenaar gratis allerlei werk verricht voor den schuldeischer, zonder

(33)

der dat daarvoor eenige betaling in rekening wordt gebracht, is weinig daaraan te doen. Een dergelijk schuldenaar verricht evenwel daarnaast landbouwwerk voor zichzelf, en onttrekt zich op den duur meest aan de verbindtenis waarna de schuldeischer in den regel tevergeefs op betaling van de schuld aandringt, daar zijn debiteur geen bezittingen heeft, welke eventueel zouden kunnen worden aangesproken.

c. De talen.

Als reeds vermeld, heet de Tolitolische taal naar het ontkenniswoord: "gega", de Dondosche "tiadje" of tialo, die der Tooe Malasea "ndace", die der tooe Laedje "laedje", ("tinombo'sch"), de Dampalsche "dian", de Kailische "ledo", terwijl de Boegineezen Boegineesch (met het ontkenningswoord dé) spreken. Een eigen letterschrift kent dit ressort niet, vroeger werden uitsluitend arabische karakters gebezigd, en schreef men dan in het maleisch; sinds de komst der Boegineezen worden, ook wel door Tolitoli'ers en Badjaus, het gemakkelijk aan te leeren Boegineesch-schrift gebruikt.

Het Tolitolisch, Dondó'sch, Tominí'sch, (tooe) Malasásch, Tinombó'sch, en Dampalsch behooren alle tot de Tominische taalgroep.

Deze talen zijn nog nagenoeg niet bestudeerd van westersche zijde.

Het Kailisch behoort tot West-Toradjasche talen en is hier trouwens niet inheemsch.

Badjausch. De Badjau Simoentoe verstaan de taal der Badjau Kendari niet, en omgekeerd. Wat de taal der hier gevestigde Badjau

(34)

Kendari betreft, deze is op de verschillende plaatsen niet overal gelijk. De a uit het Maleisch wordt dikwijls tot e bijv. mata: mété, waktoe: wétoe, tanda: téndé, njawa:njéwé biasa: biêsé. Genoeg alle medeklinkers komen wel als eindsluiter voor, doch de meeste eindlettergrepen zijn open (zie voorts omtrent deze taal encyclopaedie van Nederlandsch-Indië, 2e druk, onder "Togian" eilanden).

Sterkte; kampongs.

De totale sterkte der bevolking bedroeg, op 1 Januari 1927: 20123 zielen, hetgeen sinds '21 een toename van bijna 4000 zielen of 25% zou beteekenen, welke zoo goed als uitsluitend aan immigratie van Boegineezen is te danken.

De verdeling der bevolking over de verschillende kampongs op genoemde datum.

De eerste kampong vanaf de zuidgrens is Soni, geheel uit Boegineezen bestaande, met 495 zielen; deze kampong bestaat eerst sinds enkele jaren, en is uit immigranten gevormd, die zich alle toeleggen op de klappercultuur. Van Soni voert een 6 meter breed onverhard pad naar Bangkir, waar hoofdzakelijk Dampallers wonen, benevens eenige Boegineezen; deze kampong telt 460 zielen, en bestaat uitsluitend van de landbouw, evenals ook Simoentoe met welke plaats nog geen goede verbinding bestaat anders dan langs het strand, waarachter zich breede moerassen uittrekken (450 zielen).

De drie genoemde kampongs liggen alle in de vlakte van Soni; hier wordt meer dan elders, mais aangeplant. In de toekomst

zullen

(35) zullen hier groote sawah-complexen kunnen ontstaan.

Langs een kustweg van 6 meter breedte, welke evenwel veel van grondverschuivingen te lijden heeft, komt ~~men~~ te Ogotoea, een der welvarendste kampongs, die voornamelijk uit Boegineezen, en overigens uit Kailiers bestaat, met 845 zielen. Uitgestrekte klappertuinen welke schitterend produceeren, kan men hier opmerken.

Van Ogotoea voert een breed, maar uit mul zand bestaand pad naar Bambapoela en Babandji, welke beide plaatsen de kampong Bambapoela uitmaken, welke 604 zielen telt, en een bevolking heeft van Boegineezen, Kailiers en enkele Tolitoli'ers. Ook hier zijn uitgestrekte, eerste klasse-klappertuinen aangelegd, welke reeds rijk produceeren.

Op het eiland Simatang is de gelijknamige kampong met 520 zielen gelegen, uit toependaoe, Badjau Simoentoe en Boegineezen bestaande, De beide eerste groepen beoefenen voornamelijk de vischvangst, en de zoutbereiding, de laatsten hebben de kusten van Simatang reeds volgeplant met klapperboomen.

Ten Oosten van de kaap van Babandji is Pompoh gelegen, hetgeen langs een ruitpad vanuit Babandji bereikbaar is; deze kampong telt 478 zielen, zoowel Kailiers, als Tolitoli'ers, Badjau Simoentoe, toependaoe en Boegineezen.

Van Pompoh voert een eenige meters

breed

(36)

breed ruiterspad naar Banagang, een wel-
 warend kampong, 708 zielen tellend, hoofd-
 zakelijk uit Boegineezen, en voorts uit
 een aantal animistische Dondo'ers en tooe
 ndaoe bestaande. Uitgestrekte klappercom-
 plexen komen hier voor, terwijl ook een
 belangrijke uitgestrektheid gronds in
 sawahs in herschappen.

Van Banagang voert een zes meter
 breede weg naar Saloemia, een plaats van
 405 zielen, met Boegineezen, Tolitoli'ers
 en tooe ndaoe als inwoners. Ongeveer 4 K.M.
 landwaarts gelegen, en langs een ruiters-
 pad te bereiken, is de kampong Loeok, ge-
 heel uit animistische Dondo'ers bestaande.
 Vanuit Saloemia voert een ruiterspad naar
Lais. Dit pad is tot voorbij kaap Sindjan-
 gan verbeterd tot eenzes meter breede
 weg, terwijl in de richting Lais verder ge-
 werkt wordt. Enkele kilometers voor Lais
 tot aan de kampong is de weg eveneens be-
 reids verbreed en verbeterd. Kampong Lais
 telt 796 zielen, voor het meerendeel Don-
 do'ers en voorts een aantal Boegineezen.
 Van Lais voert een bereids op 6 meter
 breedte gebrachte nagenoeg voltooide weg
 naar Malomba, een kampong van 543 zielen,
 meerendeels Dondo'ers en voorts enkele
 Boegineezen en Tolitoli'ers.

Van Malomba voert een vier tot zes
 meter breede weg naar Tinabogang, een uit
 Dondo'ers, Boegineezen en Tolitoli'ers
 gevormde kampong van 726 zielen.

In alle genoemde kampongs vanaf
Saloemia

(37)

Saloemia is de klappercultuur een voornaam middel van bestaan, naast droge rijstbouw, en eenige sawahbouw (bij Lais, Malomba en Tinabogang); bij Tinabogang vooral wordt ook katjang tanah geteeld, welke naar Sangihe wordt uitgevoerd, zij het op bescheiden schaal.

Malala, met 425 zielen, bestaat uit Dondo'ers en Badjau Fontoingan.

De laatste wonen aan het strand en beoefenen de vischvangst en de jacht op doejoens. Voorts hebben zij tuinen en ook hebben zij eenige moerassawahs aangelegd. De Dondo'ers hebben veel klappers aangeplant.

Niet ver van Malala, doch door een enkele honderden meters hoog kustgebergte van het strand gescheiden, in de Koeala-Besar vlakte, ligt de Dondo-kampong Basi, met 197 zielen; hoofdzaak is hier ladangbouw; nog maar weinig klapperboomen zijn hier aangeplant. Deze kampong is slechts langs een zeer zwaar en bezwaarvol te begaan voetpad te bereiken. Boven in de Koeala-Besar vlakte zijn de kampongs Saloegan (met Ojong) en Lampasio gelegen; de eerste uit Mohammedaansche en animistische Dondo'ers (358 zielen) bestaande, de laatste uit Dondo'ers en Tolitoli'ers, (181 zielen). Langs de Koeala-Besar afzakkend, bereikt men de in de middenloop gelegen kampongs, Koelanga en Kamaloe; het laatste aan een zijrivier, respectievelijk met 113 en 315 zielen; Koelanga bestaat uit Dondo'ers, en enkele Tolitoli'ers, Kamaloe uit Dondo'ers en Boegineezen. Aan de benedenloop

(30) ligt Boega, met 293 zielen, uit Dondo'ers en Boegineezen bestaande. Slechts te Boega zijn sawahs aangelegd, door Boegineezen, en zijn een eenigszins belangrijk aantal klapperboomen voorhanden; voor de andere genoemde kampongs voorziet ladangbouw, maar meer nog rotanzoekerij en sagoekloppen in de behoeften van het bestaan. Het verkeer in de koeala-Besar-vlakte heeft zoo goed als uitsluitend per prauw plaats. Saloegan is vanuit Naloe langs een zwaar voetpad te bereiken.

Noordwaarts gaande langs de kust, na vanuit Boega de koeala-Besar te zijn afgezakt, bereikt men Bilo; deze kampong is vanuit Kamaloe langs een ruiterspad te bereiken. Bilo telt 236 zielen, en heeft een bevolking van Dondo'ers, Boegineezen, en eenige Tolitoli'ers, die zich met ladang bouw en klapperteelt bezig houden. In zoo goed als alle Dondo-kampongs wordt z.g.n. goela dja-wa of goela merah uit sap van de arenpalm gewonnen, door indamping, en sagoe geklopt, voor den inlandschen handel.

De kampong Laboean Loboh, gelegen op Poelau Palinggisan, met 228 zielen, bestaat hoofdzakelijk uit Badjau Tontoingan, en voorts uit Boegineezen. Het is een echte visschersplaats; in vischvangst-, drogerij, en zouterij vindt men hier zijn bestaan.

Te Poelias, een bij kampong Naloe behoorend gehucht, verzamelen en bewerken Badjaus hout (balken en planken) voor verkoop binnen het landschap.

Te Kabetan (377 zielen) wonen Badjaus
Tolitoli'ers

(39)

Tolitolli'ers en Boegineezen; voor de eersten is vischvangst, voor de beide laatsten rijst en klapperteelt hoofdmiddel van bestaan.

Kampong Naloe (1214 zielen) is geheel Tolitolisch, kampong-Baroe (1063 zielen) zoo goed als geheele Boegineesch, op de pasarwijk na, ^{waar} vrij veel Bandjareezen wonen. Vooral de laatste kampong is welvarend. Langs een onlangs verbeterden, zes meter breeden weg, welke alleen aan de voet van het kust-gebergte bij Laboean Dedeh over een lengte van eenige kilometers tot vier meter versmalt, bereikt men Kalangkangan, een Tolitolische kampong met 745 zielen. Langs den doorgaanden weg bereikt men Lalos, met 513 zielen, ten deele uit Tolitolli'ers, ten deele ook uit Boegineezen bestaande. De klappercultuur wordt hier overal beoefend, naast de rijstbouw en de aanplant van minder belangrijke gewassen.

Ongeveer vijf kilometer boven Kalangkangan, en langs een fiets- en ruiterspad te bereiken, ligt de animistische Dondokampong Lakatan. De bewoners daarvan beoefenen slechts ladangbouw en rotanzokerij.

Van Lalos verder gaande voert de eerst pas verbrede weg naar Tende en Badjoegan respectievelijk met 583 en 607 zielen, beide met een welvarende, hoofdzakelijk Boegineesche bevolking, die veel klapperboomen bezit, en ook sawahbouw

beoefent.

(40) beoefent. Hier wonen ook een aantal animistische Dondo'ers.

Van Badjoegan bereikt men langs een ruiterspad over het kustgebergte, of, gemakkelijker per prauw, Galoempang, met 701 zielen, waar Boegineezen, Tolitoli'ers, Badjaus en animistische Dondo'ers wonen en tuinen hebben. De Badjaus houden zich vnl. met vischvangst bezig, evenals die te Kapas, een kampong met 351 zielen, te bereiken langs een pas aangelegd niet geaccidenteerd ruiterspad onmiddellijk langs de kust; behalve Badjaus wonen hier ook Boegineezen, die landbouw bedrijven, vnl. de klappercultuur.

Van Kapas bereikt men langs een ruiterspad langs de kustkampong Lingadang (537 zielen), uit Boegineezen en Badjaus bestaande, en voorts uit enkele animistische Dondo'ers.

De Badjaus beoefenen vooral de vischvangst; de Boegineezen hier zijn uiterst welvarend tengevolge van de klappercultuur - Santigi is een armoedige visscherskampong met hoofdzakelijk Badjausche, veel minder Boegineesche bevolking, totaal met 340 zielen. Hier wordt ook het z.g.n. Santigi-hout, (damar2 merah) gekapt en bewerkt voor de verkoop binnen het landschap. Santigi is vanuit Lingadang te bereiken langs een reeds grootendeels op 6 meter breedte gebrachte weg. Van Santigi per prauw de baai overtsrekend, komt men in het 403 zielen tellende Laulalang, met een bevolking van Boegineezen,

(41)

Badjaus en Kailiers. De klappercultuur is hier hoofdzaak, en levert ruime baten aan de eersten en de laatsten, de anderen beoefenen de vischvangst.

Langs een ruiterspad bereikt men het welvarende Saloempaga, uit peranakan-Badjaus en Kailiers bestaande, totaal 541 zielen. Landbouw, en vooral ook klapperteelt, is hier hoofdmiddel van bestaan. Dioele en Pindjang, met respectievelijk 206 en 159 zielen zijn slechts langs voetpaden te bereiken; vruchtdragende klapperboomen zijn hier nog vrij weinig; ladangbouw is voorshands nog het voornaamste middel van bestaan. Hier wonen Tolitoli'ers, Boeolers, Badjaus, animistische Dondo'ers, en enkele Boegineezen.

Binontoan en Lakoean, onderling verbonden door een welhaast voltooide, breede van nature harde weg, tellen respectievelijk 729 en 201 zielen, en bestaan uit Tolitoli'ers, Boegineezen, animistische Dondo'ers, Boeolers en Kailiers, en zijn welvarend door de klappercultuur. Lakoean ligt aan de rivier van Lakoean, welke de grensscheiding met Boeol vormt.

Godsdienst.

Met uitzondering van de eenige honderdtallen z.g.n. Dajaks d.z. animistische Dondo'ers, toe Laeodje en toe Malase, en mede van een geringe aantal Badjaus op poelau Kapas belijden alle inwoners van inheemschen landaard de Mohammedaansche godsdienst. Deze zou hier bij de Tolitoli'ers door een zekere Datoek Pandang uit de

(42) Molukken ingevoerd zijn, voor de komst der Boegineezen, die reeds islamieten waren, toe, ze hier begonnen te immigreren.

Radja Tinoemba alias Sulthan Marhoem zou haar het eerst beleden hebben. De Radjas beschouwen zich als hoofd van de godsdienst. Een moefti komt niet voor. In de praktijk is de Kadli hoofd van de godsdienst, deze regelt echtscheiding, huwelijks- en erfenzaken, voorzover alle betrokken partijen zich aan zijn uitspraak wenschen te onderwerpen (zij die bezwaren hebben tegen zijn beslissing waartegen door het ontbreken van dwingende macht, om getuigen op te roepen, nog al eens wat valt in te brengen, wenden zich tot den landschapsrechter of rechtbank). De Kadli woont ter Hoofdplaats kampong-Baroe, hij is een Boeginees, wiens geestelijk gezag ook door de lieden van anderen stam wordt erkend.

De ambten van naib en hakim, welke functionarissen vroeger den Kadli bijstonden, zijn verdwenen. De Kadli doet praktisch vnl. als moefti dienst, daar hij geen rechterlijke functie bekleedt, dus zijn beslissingen als raadgevingen omtrent het Islamiestischrecht (fatwas) dienen te worden opgevat. In elke kampong heeft men een imam, die als hoofd fungeert, en belast is met het beheer over de Masdjid en eventuele Wakaps (godsdienstige ^{stichtingen} ~~instellingen~~ van goederen in de doode hand, met een vroom doel in het leven geroepen). Volgens den Chatib, die de chatbat voor-

(45)

leest, en bij begrafenissen het talkin (gebed voor den doode om hem voor te bereiden op het onderzoek door de grafengelen Moengkar en Ngkir) verricht.

Huwelijken worden in den regel voor den imam gesloten; soms evenwel laat hij den chatib in zijn plaats hierbij optreden.

De bilal verricht de ritueele lijkbediening (wassching, en inwikkeling), terwijl de dodja de mesigit moet onderhouden en de bedoeg slaat als teeken voor het verrichten van het verplichte gebed; hij is voorts doodgraver, en verricht de besnijdenis bij vele jongens.

De Islam heeft het meest invloed gehad op de Boegineezen: deze houden zich over het algemeen vrij trouw aan de verplichting tot gebed (sembajang) vasten (poeasa) djakat (dikwijls verwisseld met pitrah), bezoeken trouw de moskee voor het gemeenschappelijk vrijdagsgebed, terwijl men onder hen een groot aantal hadji's aantreft. Mengadji kitab wordt veelvuldig onder hen beoefend. Zij zijn in verschillende gevallen nogal fanatiek. Op de Boegineezen schijnen de Badjau-peranakan, vooral die van Saloempaga en Laulalang, te volgen in zoo streng mogelijk betrachten van de godsdienstvoorschriften. Het percentage Hadjis onder hen is ook belangrijk.

Op dezen volgen de Tolitoli'ers, onder welke men ook nog een tamelijk aantal hadji's aantreft; aan sembahjang (lima waktoe) en djoema'at storen zij zich lang zooveel niet als de Boegineezen,

(44) wel evenwel aan de Poeasa; zelfs van kinderen wordt dit geeischt! Het mengadji wordt door velen onder hen verstaan, taraweh wordt in de poeasa-maand beoefend.

De Politoli'ers zijn in tegenstelling met de Boegineezen niet fanatiek.

Nog minder beïnvloed door de Islam zijn de Dondo'ers; het aantal hadjis onder hen is nog miniem; eerst in 1922 begaven Dondo'ers uit de kampongs Lais en Malomba zich voor het eerst naar Mekka. Hun kennis van de voorschriften van hun godsdienst is uiterst beperkt.

In de Dondo-kampongs in het koeala-Besar-gebied ontbreken masdjids geheel, behalve te Boega, waar ook een belangrijk aantal Boegineezen wonen. Zij storen zich zoomin aan semba^hjang als aan de djoema'at en het poeasa; het taraweh in de vastenmaand is bij hen evenmin in zwang, daar er niemand is die als voorganger (imam) zou kunnen fungeeren. Behalve door de naam "Mohamedanen" verschillen zij weinig van hun zuiver-animistische stamgenooten.

Hetzelfde geldt voor de Dampallers en de volbloed-Badjaus. De z.g.n. Dajaks, de verzamelaam voor de boven aangeduide heidensche stammen, zijn nog niet met den Islam in aanraking gekomen; wel vestigen gaandeweg meer Dajaks zich in de onmiddellijke nabijheid van de kustkampongs (vooral bij Tende), vermengen zich daar met Boegineezen en Badjaus en gaan tot den Islam over, zij het uiterst denkbeeldig waardoor zij de naam Dajak verliezen; de mannen hun lage haren, die zij als Dajak erop

(45) na hebben gehouden, laten kortknippen, en zich in de kustbevolking oplossen.

De Dajaks vereeren allerlei goden en geesten zoomede de zielen der voorouders; hun priesters (bisoes of balia^{ns}) e.s.v. Sjahmanen, zijn de tusschenpersonen tusschen goed- en kwaadgezinde, goden of geesten welke rivieren, bergen, steenen, of boomen bewonen, en de menschen; deze geesten veroorzaken in een booze stemming ziekte, en moeten dan worden tevredengesteld, waardoor beterschap intreedt; om dit mogelijk te maken, geeft de balian, die door middel van eentonig gezag begeleid door het slaan op inlandsche trommen, en het branden van wierook zichzelve in trance brengt, en dan een dans uitvoert de oorzaak op van de ontevredenheid der geesten, en de wijze waarop deze kan worden weggenomen. (Ook onder de Mohamedaansche Dondo'ers, Badjaus en Tolitoli'ers, treft men in elke kampong nog wel enkele balians aan). De balians geven voorts uitsluit- sel omtrent het tijdstip, waarop de verschillende landbouwwerkzaamheden begonnen moeten worden.

En twintigtal jaren geleden werden door de "Dajaks" nog wel sneltochten ondernomen, waarvoor zij zich van het gebergte naar de vlakten begaven, en na afloop waarvan zij zich weer in het gebergte terugtrokken. Thans komen deze niet meer voor, waar zij zoo goed als alle nu in de vlakke hun woonplaats hebben, en zij slechts nu en dan, wanneer de zwerflust hen te

(46) machtig wordt, of voor het rotanzoecken, zich weder in het gebergte begeven.

Ter gelegenheid van allerlei gebeurtenissen bijv. ziekte worden aan de geesten kleine offers (eieren e.a. etenswaren) gebracht, terwijl ook de zielen der afgestorvenen niet vergeten worden.

Woningen.

De huizen bouwt men algemeen op palen 1 à 2 meter boven de grond. De huizen der hoofden onderscheiden zich in niets van die der overige bevolking. De woningen der Boegineezen zijn aanmerkelijk groter, solider en beter afgewerkt dan die der overige rassen, en in tegenstelling daarmee liefst van hout en dikwijls met een zinkendak. Gebruik van sirappen voor dakbedekking wordt niet opgemerkt; welgestelde Boegineezen, welke het zouden kunnen bekostigen, om ze van Samarinda te bestellen, wenschen hiertoe niet over te gaan, aangezien men beweert, dat de bewoner van een met sirappen gedekt huis spoedig tot armoede zal vervallen. Minder welgestelde Boegineezen gebruiken als omwanding gevlochten bamboe-matten, of ook wel atap, met een dakbedekking van nipah of sagoebladeren, voor vloer kiezen zij, tenminste in de kamongs, in den regel planken.

De Boegineesche woningen hebben 3 tot 5 rijen bekapte stijlen, elk van 4 stuks; daarop rusten lengte- en dwarsbalken, waarop de vloer is aangebracht; de nok is recht.

De Tolitoli'ers en andere stammen

gebruiken

(47)

gebruiken zoo goed als altijd een omwanding van atap, soms is er zelfs nagenoeg in het geheel geen omwanding, een vloer van bamboelatten, op houten balken, welke bamboelatten op een inch afstand van elkaar liggen, waardoor alle vuil onder het huis terecht komt; voorts een dakbedekking van atap.

De woningen der Tolitoli'ers en andere stammen rusten in den regel op 3 rijen stijlen, elk van drie of vier stuks, waarop de balken steunen; stijlen en balken zijn van rondhout, en met rotan aan elkaar vastgebonden. De stijlen van het huis werden vroeger behalve bij de Boegineezen altijd in de grond geplant, en daar men slechte houtsoorten pleegt te gebruiken, verrotten ze spoedig. In verband hiermede wordt vanwege het zelfbestuur er tegenwoordig op aangedrongen, dat men de stijlen op groote steenen plaatst, waarna verbinding door laag boven de grond bevestigde dwarshouten ter versterking wordt aangebracht.

Achter of naast de huizen der Boegineezen staat de keuken tegen het huis aan en op palen van gelijke hoogte gebouwd; de gebezigde materialen stemmen geheel overeen met die welke door Tolitoli'ers e.a. voor hun huizen worden gebezigd. Is de keuken naast het huis, dan loopt het dak door, en is aan die kant zeer laag. Bij de andere rassen wordt meestal slechts een hoek van het huis als

Geschilder.

keuken

(48) keuken gebezigt. ing der huizen komt

Gewoonlijk bestaan de huizen slechts uit één vertrek; door gordijnen, bij Tolitoli'ers e.a dikwijls ook door oude prauwzeilen, worden de slaappleatsen van de verschillende huisgenooten van elkander gescheiden. Slechts bij enkele welgestelde Boegineezen vindt men kleine kamers met houten wanden, welke in den regel jonge vrouwen tot verblijfplaats worden aangewezen. De zoons en mannelijke gasten of bijwoners slapen in het onafgescheiden gedeelte van het huis. men slechts onder

De ingang van de woningen der Boegineezen is aan de voor- of de zijkant van het huis; men moet een ladder of trap opgaan, waarna men op een tegen het huis aangebouwde bamboe stellage komt, van waar men pas het huis kan binnentreden. Bij woningen van welgestelde Boegineezen heeft men dikwijls een voorgalerij, door een balustrade van fraai houtsnijwerk omgeven.

De zolder komt in weinig huizen voor; wel maakt men stellages op de balken, waarop allerlei niet meer in gebruik zijnde voorwerpen worden opgeborgen, en waar alles met een dikke laag stof of spinnweb bedekt is. van de kampong als rechts-

De huizen van de Boegineezen maar meer nog van de Tolitoli'ers en de andere stammen zijn zeer onzindelijk, en, na eenige tijd bewoond te zijn, geheel zwart gerookt door het walmen van oliepampen of (bij Dondo'ers, Dampallers, Dajaks) van damarlichten.

(49)

In de plaatsing der huizen komt door bemoeienis van bestuurswege gaandeweg verbetering. Zij staan nu aan weerszijden van behoorlijke, breede kampongwegen. Nog niet zoo heel lang geleden (omstreeks 1910) stonden alle huizen nog met de gevel naar de zee kant. Daar dit toevallig meest ongeveer de richting is, waarheen men zich bij de sembajang moet richten, legde men daarmede verband. Daar de meeste kampongs onmiddellijk aan zee, en boven rawahs gebouwd zijn, wordt alle vuil en afval, dat men slechts onder het huis gooit, door het zeewater, waarvan de vrije afstroming zoo min mogelijk belet wordt, regelmatig afgevoerd.

De bevolking, behalve de bezitters van belangrijke klappertuinen is over het algemeen weinig hokvast; niet alleen ongetrouwde jongelui, doch zelfs getrouwen trekken in vele gevallen naar een andere kampong, om daar nieuwe tuinen te gaan aanleggen. (Dit geldt nog meer van de werkelijk inheemsche bevolking nl. de lolitoli'ers en Dondo'ers, dan van de immigranten). Door deze omstandigheid, dat de bevolking overal vlotten^d is, is de positie van de kampong als rechts-eenheid t.a.v. de grond en dergelijke, die nog eenigszins te constateeren valt, vanzelfsprekend zeer in het gedrang geraakt. Men krijgt nu te doen met de dikwijls voorkomende omstandigheid, dat een stuk grond niet geoccupeerd wordt door

werptg boetes schuld, ingeligt kampongliden.

(50) kampongliden, omdat iemand die naar een andere kampong is verhuisd, daarop nog rechten pretendeert met de wensch dat deze al of niet vermeende rechten zullen worden afgekocht. De ongetrouwde jongelui bij Boegineezen zoowel als bij de andere stammen zwerven in den regel buiten het ouderlyk tehuis, en overnachten nu eens hier, dan eens daar, waarheen het toeval hen maar voert.

Bewapening en vechtwijze.

De wapenen der Tolitoli'ers en Dondo'ers bestaan (bestonden) uit: de tampilan, een slagzwaard van ongeveer $1\frac{1}{2}$ meter lengte en 5 à 6 c.M. breedte, met hoornen gevest, aan welks uiteinde een bos geiten; vroeger ook wel menschenhaar bevestigd is; dit zwaard is van Mangindanausche oorsprong en wordt met beide handen gehanteerd.

De Kelis solok en de kelis djawa zijn korte zwaarden van respectievelijk Mangindanausche en Javaansche origine. De boedjak en de toembak (respectievelijk een \pm 1 meter lange lans en een \pm 2 meter lange werpspeer, beide van ijzeren punt voorzien), zijn Boegineesche wapenen.

Voorts bestaan er een aantal soorten dolken dikwijls met een heft van fraai kemoeninghout, en allerlei namen dragend, o.a. kawali-

(51) De genoemde tampilan, kelis solok en kelis djawa worden tegenwoordig nog slechts als poesaka bewaard, met de galasang, een langwerpige houten schild, ingelegd met schelpen en krokodillebanden,

dat gebruikt werd bij het vechten met de kelis solok. De eigenlijke folitolische wapenen waren, het hakmes (de parang) de timpos (een speer van niboeng of woka) de doempi (een handboog) en de soempitan, het blaasroer; dit laatste wapen gebruiken de "Dajaks" tot op den huidigen dag; lansen van hout, met ijzeren punten, worden nog door de Boegineezen gebruikt, bij de hertenjacht.

Als vuurwapenen gebruikte men antieke voorlaadgeweren, welke door Boegineesche handelaren werden ingevoerd. Deze wapens zijn langzamerhand alle in beslag genomen, of onbruikbaar geworden. In het bezit van enkele zijn nog lela's (kleine koperen kanonnetjes, van 6 c.M. tot ruim 1 meter lang). Lang geleden moet het aantal daarvan zeer groot geweest zijn, maar later werden ze door de Mandareezen per kati gekocht, in stukken gezaagd, en per prauw naar Singapore uitgevoerd.

Moderne vuurwapenen zijn slechts in het bezit van hen, die een consent daarvoor krijgen volgens de bestaande bepalingen.

Het wapensmeden hebben volgens de overlevering de folitoli'ers van de Mangi~~a~~-danaus geleerd; deze toentertijd beruchte zeeroovers waren uit de Filippijnen naar hier afgedwaald, en hadden zich op bepaalde plaatsen, o.a. bij Laboan Dedeh, en te Kalangkangan gevestigd. Langzamerhand was hun aantal, naar men zegt, tot duizenden

aangegroeid

152/ aangegroeid, wilden zij een eigen vorst aanstellen, en begonnen de Tolitoli'ers te onderdrukken, nl. als slaven naar elders te verkoopen. De Radja van Tolitoli vroeg toen aan de kompania om hulp, waarop van Makasser een oorlogschip gezonden werd, dat, nadat de meeste Tolitoli'ers zich in veiligheid hadden gesteld, (de radja's zetel was te Kalangkangan) Kalangkangan bombardeerde. (Inderdaad werd in 1926 te Laboean Dedeh, bij het uitgraven van een weg, op de plaats die de overlevering aanwijst als woonplaats der Mangindanau, behalve allerlei overblijfselen als bordjes e.d. ook een ijzeren kanonskogel van ± 15 c.M. diameter opgegraven).

Tegen de nog overgebleven orang Mangindanau is toen later de Boegineesche nederzetting Donggala te hulp geroepen. Nog thans wijst men vruchtboomen en de begraafplaatsen der orang Mangindanau aan. Uiteraard heeft ook vermenging plaats gehad; van verschillende Tolitoli'ers is bekend, dat zij Mangindanausch bloed in de aderen hebben.

Tijdens de krijg te Kalangkangan vestigde zich de Radja te Binontoan, later verhuisde hij naar Naloe, dat nu nog de zeten van den Zelfbestuurder is.

Men verdedigde de kampongs in vroeger tijd door een dichte haag van 2 rijen scherp gepunt pasokanhout er omheen aan te leggen waarbinnen de in de woningen opgestelde krijgers den vijand afwachtte. Een "kota" had als omwalling een muur van gestapelde bergsteenen ter hoogte van 2 à 3 meter en ter dikte van 1 meter. Tusschen Lalos en Kalangkangan (libo) bevinden zich de overblijfselen van een dergelijke vesting, nog "kota" geheeten.

h. Volksgebruiken.

Betreft de Tolitoli'ers en in hoofdzaken mede de Dondo'ers en Badjaus.

1. Geboorte; eerste levensjaren.

Onmiddellijk na de bevalling wordt (behalve bij de Boegineezen) naast de dégo² (baleh-baleh) waarop de moeder ligt, een houtvuur aangelegd (Tol. moninga); dit vuur dient ter genezing, naar men zegt om bloedingen en het afvloeien van (vrucht) water te stelpen. Dit wordt 10 à 20 dagen lang voortgezet. Het kind moet een paar meter daarvan verwijderd blijven. De pasgeborene wordt gewasschen met water, waarin stukjes

binoanghout

binoanghout en silandahbladeren zyn gemengd; daarna wordt de navelstreng (poesat) afgebonden. Boven de goenggoelangan (wieg) van de zuigeling wordt een aantal houtblokjes (kemalatjoei) gehangen, terwijl een bak met water, gemengd met stukjes binoanghout en silandahbladeren, benevens een ijzeren pot, waarin de bladeren van door de zee aangespoelde planten worden verbrand, daarnaast wordt geplaatst. De houtblokjes dienen als afweermiddel tegen geesten om te voorkomen dat deze zich van de ziel van het kind zouden meester maken; het branden der door de zee aangespoelde planten om te voorkomen, dat het kind schrikt van den golfslag en de uit zee komende stormwinden (men woont immers in de onmiddellijke nabijheid van de zee).

Boven de slaappleats van de zuigeling wordt voorts als het een knaapje betreft, een miniatuur roeiriempje gehangen, bij een meisje een kleine rijstlepel.

Velen komen de zuigeling bekijken en even vaatgehouden. Na \pm 7 dagen valt de poesat af, welke men in den regel bewaart eerst in de wieg bij de kleine, later ergens in een of andere kist; (de nageboorte met de navelstreng wordt op het erf begraven, en klapperbibit van ongeveer een el hoog daarboven geplant; gedurende een zevental nachten wordt van zonsonder- tot zonsopgang op die plaats een lichtje gebrand, gevoed met klapperolie); nu wordt een houten plankje bedekt met een plat hard kussen (tatadil) op het voorhoofd van de kleine stijf vastgebonden, en met dergelijke harde kussens de borst

minoring

met de naast het lichaam liggende armpjes, strak omsnoerd; het kind valt dan na enkele oogenblikken in slaap. Tengevolge van deze maandenlang dagelijks herhaalde mishandeling wijkt het voorhoofdsbeen sterk achteruit, en krijgt de schedel een verticaal uitgerekte vorm van voren breed, aan de achterzijde smal, terwijl de borstkas afgeplat en min of meer vierkant wordt. Men vindt deze kenmerken bijzonder mooi.

155)
De generatie der volwassenen heeft deze behandeling algemeen ondergaan; men treft dientengevolge zoowel bij de mannen als de vrouwen personen met een buitengewoon wanstaltig hoofd aan.

De meisjes worden tot heden toe alle op die manier misvormd, op de jongetjes wordt het steeds minder toegepast.

Het bedoelde vastbinden en insnoeren wordt bewerkstelligd in een houten toestel; e.s.v. hangwieg, waarvan men de prauwvorm dadelijk herkent. De eene helft heeft een dubbele bodem; daartusschen staat een bord, bestemd voor het geval de kleine zijn behoeften doet; de moeder behoeft door deze inrichting, wanneer het kind goed is vastgebonden, uren lang niet er naar om te zien.

De eerste malen, dat het klein kind buitenshuis wordt gebracht, wordt in klapperbast vuur megedragen, ter voorkoming van onheilen. Na eenige malen laat men dit achterwege.

Is het kind twee à drie maanden oud, soms evenwel eerst na ruim een jaar, dan heeft een andere plechtigheid plaats; het zgn. manamboe ogo, ter voorkoming van Dajaksche schurft en allerlei andere ziekten en kwalen.

manamboe ogo /

Zeven jonge vrouwen, in hun mooiste kleeren, en met al hun sieraden behangen, gaan dan van huis tot huis. Voorop gaat een jonge vrouw, die zich een pajong boven het hoofd houdt. Voorheen werd zij door een man op de schouders gedragen, den laatsten tijd is dit afgeschaft en gaat zij te voet. Zij wordt gevolgd door een vrouw met een kopje in de hand, daarachter achtereenvolgens een met een kelk van kamboenoe (woka)bladeren, waarin het sap van sago-vruchten; een ander met witte, roode en wit-roode vlaggetjes, weereen ander met een sasaloe (drinkbeker, tegenwoordig van kamboenoe-bladeren, voorheen van klapperbast vervaardigd), en ten slotte een met een uitgeholde bambà van \pm 1 hasta lang, omwikkeld met kamboenoebladeren. Andere vrouwen gaan als helpsters mede. Men gaat van huis tot huis, doch oorspronkelijk allereerst naar de woning van den vorst. Voor een huis gekomen, houdt de eerste vrouw stil. De tweede reikt haar het kopje, hetwelk zij de bewoners der woning voorhoudt. Deze gieten er wat water in; daarop geeft zij het terug aan de tweede vrouw, deze giet het in de sasaloe van de achter haar loopende, en deze weer in de holle bamboe. Gedurende het overgieten worden de vrouwen van uit de woningen met water besprenkeld of begoten. Teruggekomen in de woning van de kraamvrouw, wordt het ontvangen water door deze in ontvangst genomen en in de waterbak naast de gonggoeloengen van het kind gegoten.

Vervolgens wordt dit water weder ge-

Vervolgens wordt dit water weder gemengd met Silindah-bladeren en stukjes binoanghout, en daarna wordt het kind daarin gebaad. Omtrent het ontstaan van deze gewoonte, is de volgende legende in omloop. Een Radja van Tolitoli, genaamd Pompong of Talancoang, op bezoek zijnde bij den Radja van Boeol, ging met dezen een weddenschap aan, dat hij de rivier aldaar zou oversteken, zonder aangevallen te worden door krokodillen, waarvan het wemelde. Gelukte het hem, dan zou hij de dochter van den Radja van Boeol, Boki Limé, tot vrouw krijgen. Hij begaf zich daarop naar de rivier en sprak de krokodillen toe; deze schaarden zich zij aan zij van de ééne oever tot de andere, en vormden zoo een brug, waarover hij de rivier heen en terug overstak. Volgens de afspraak kreeg hij Boki Lime toen tot vrouw. Hij bracht haar naar Tolitoli, waar zij spoedig zwanger werd. Tijdens die periode bevruchtte Radja Pompong een wit varken, het eigendom zijner vrouw, dat gestald was onder het huis. Hij hield dit echter geheim. Na eenigen tijd wierp het varken een dochter. De bevolking was uiterst verbaasd, een pas geboren kind in het varkenshok aan te treffen; men dacht algemeen dat het kind te vondeling was gelegd. Toen men het kind echter opnam, teneinde het in huis te brengen, brak plotseling een geweldige storm los, gepaard aan regen en donder. Telkens als men het kind wilde opnemen, geschiedde dat opnieuw. Men werd daardoor zeer bevreesd,

54
en was ten einde raad. Radja Pompong, de angst
der bevolking ziende, besloot zyn fout te
bekennen, en deelde mede, dat hij de vader
was van het kind. Hij beval dat 14 jonge
vrouwen moesten komen, drie om een slaap-
plaats voor de pasgeborene gereed te maken,
zeven om water te halen ten einde het kind
te baden, en vier om het water aan den in-
gang van zijn woning in ontvangst te nemen.
Het water werd gestort in een omgekeerde
gong en moest worden vermengd met stukjes
binoanghout en silandah-bladeren. Onmiddel-
lijk nadat de kleine daarin was gebaad,
brak de zon weder door de wolken, en hiel-
den onweer, wind en regen op. Dit was de
eerste maal dat het manamboe ogo werd toe-
gepast.

Verder vermeldt het verhaal, dat het
kind in Tolitoli werd opgevoed; terwijl
het eens speelde op het eiland Bwool (bij
Kabetan) roofden lieden van Boeol het en
brachten het naar hun land. Daar huwde de-
ze dochter later. Haar zoon werd toe mdi-
ka (radja) van Boeol; de tegenwoordige Radja
van Boeol moet van hem afstammen.

Een ander oud gebruik is het mangaoc
nieeg, in de eerste maand Moeloed, die het
kind beleeft, wanneer tevens haarsnijding
plaats heeft. Een man klimt met een visch-
snoer in een in den grond geplante paal,
waarop een pajong bevestigd is; daaronder
komen twee vrouwen, elk door een man gedra-
gen. Ze houden een koperen presenteerschaal
(mal.talam) vast, waarop een tros van een
drietal zeer jonge klappervruchten ligt.
De man in de paal slaat die klappertros
aan de haak en licht haar van de schaal;

de vrouwen trachten dit oplichten te verhinderen; hij laat dan de klappers weer zakken, weer trachten de vrouwen deze te grijpen, doch weer tevergeefs.

159) Eerst de derde maal gelukt dit, en mogen de vrouwen de klappers behouden. Deze klappers worden daarna opengesneden met een tandvormige snede. Des avonds wordt dan een deel van de haardos van het kind afgesneden, en in elk van de drie jonge klappers een hoeveelheid haar gedaan; deze vruchten sluit men daarna, en hangt ze in de nok van het huis op. Betreft het een kind van den radja, dan is het volgende nog gewoonte. Een oude vrouw met een groote zonnehoed van palmladeren (palo) op zit naar de paal te kijken. Een oude man met een met haar versierde lans in de hand en een doek om het hoofd gebonden loopt drie maal om de paal heen, en raakt hem daarna met de houten puntbeschermer van de lans aan vragende: "voor wiens nakomeling doet men het mangaoe nioeg?" De oude vrouw antwoordt daarop: "voor een nakomeling van Talanoelang". Op een tweede gelijkluidende vraag is het antwoord: "voor een nakomeling van Boki".

Voor een kind van een vorst worden tevens lila's afgeschoten bij het mangaoe nioeg.

Bij de Tolitoli'ers en Dondo'ers heeft de naamgeving plaats, wanneer het kind drie à vier maanden oud is. Men volgt hierbij voor vorsten-afstammelingen hoofdzakelijk de voorschriften van den Islam. Op elk van enkele stukjes papier wordt

Naamgeving

bij de meer godsdienstig gezinden inzonderheid de meer gegoeden, een in den koran voorkomende naam geschreven. Deze papiertjes worden opgerold, en voor het kind neergelegd. Van het papiertje hetwelk het beetgrijpt, wordt de naam afgelezen, welke het zal dragen.

(60)
Evenwel hebben de kinderen alle ook een inlandschen naam. Deze wordt door ouders en familieleden gegeven, zonder dat daarvoor eenige regel bestaat. Dikwijls ook bestaat ze uit een verbastering van den islamietischen naam, bijv. Jali van Salih, Jamat van Mohamad. Dit tweenaamenstelsel komt veelvuldig voor, inzonderheid bij alle leden van het vorstenhuis. Men beschouwt het blijkbaar als niet behoorlijk, indien men geen Mohamedaanschen naam bezit. Enkele voorbeelden mogen volgen.

Wijlen Hadji Ali, de bij Saloempaga vermoorde troonopvolger droeg de Tolibische naam Mogi; wijlen de ex-sjahbandar (tevens kapitan laeet) Siraddjoeddin die van Isoera; wijlen de radja moedah Mohamad Ali: Tegelan; de juist ontslagen radja Mohamad Saleh: Jali.

Het kind noemt zijn moeder: "Ina", of "ikoina", zijn vader "oema" of "ikoma"; een zuigeling wordt aangesproken met "dédé" (kleintje); een onbekende vrouw met "Kiang" een onbekende man met "Nggai" of "bobo"; door een slaaf zijn meester of meesteres met "poeang"; een man of vrouw van vorstelijke familie met "Kalangan". Hiermede worden ook de vrouwen der vorsten aangesproken;

60
29.

161

het al of niet van adel zijn blijft daar-
bij buiten beschouwing. Het kind mag den
naam van zijn vader of moeder en van
levende of gestorven voorouders niet noemen.
Dit is "verboden", in het Tolitolisch
maboesoeng. Dit wordt als i.h.a. "poh" (ta-
boe) beschouwd; het zou daardoor door on-
heil getroffen kunnen worden; blijkbaar
om dit te coupeeren wordt het kind be-
straft. Ook zijn eigen naam moet men liever
niet uitspreken, evenmin als die van de
radja's.

Wanneer men om een of andere reden
gedwongen is toch de naam van een ouder,
of van een vorst, uit te spreken, bedekt
men het voorhoofd even met de rechterhand,
om onheil af te weren.

Besnijdenis.

Bij de besnijdenis volgt men in hoofd-
zaak de voorschriften van den Islam. De
bij deze plechtigheid te vieren feesten
hangen af van de welvaart en de maatschap-
pelijke positie der ouders. De leeftijd
waarop de besnijdenis plaats heeft, ligt
voor jongens tusschen 12 en 16 jaar. Het
geschiedt in den regel voor een aantal
tegelijk. In het huis waar de besnijdenis
zal plaats hebben, wordt voor het kind van
kussens en tikars e.s.v. troon gemaakt, om-
geven door gekleurde lappen, en van voren
open. Deze plaats draagt den naam posoegoan
taoe kolonggom, wat beteekent: zitplaats
van hem wiens nagels roodgeverfd zullen wor-
den. Dit laatste in verband met het isla-
mietische voorschrift. Reeds eenige dagen
te voren worden feestmaaltijden gegeven;

wanneer

64.

wanneer het een zoon van den Radja betreft, begint men reeds drie maanden van te voren, en eindigt op den dag dat de wond genezen is. Voor het verrichten der besnijdenis is geen bepaald persoon aangewezen. Dikwijls doet het de dodja, doch dit is geen vereischte. Iemand, die gewoon is de operatie te verrichten is en bekend staat handigheid daarin te hebben, wordt veelal daartoe aangezocht. De belooning mag niet minder zijn dan f 0.25 per persoon. Reeds in den morgen van den dag, waarop de besnijdenis zal plaats hebben, wordt de jongen naar de rivier gebracht, met zeep en citroensap gewasschen, teneinde de huid week te maken. Hij moet ongeveer een uur in het water blijven. Vervolgens wordt hij naar huis gebracht en heeft de plechtigheid plaats. Rechtop op een verhevenheid zittende, met geopende knieën (in de houding, waarin men te paard zit) wordt hij van achteren vastgehouden, terwijl vóór het gelsat een doek wordt gespannen, zóó dat hij niet naar beneden kan zien. Met een bamboe van ongeveer 30 c.M. lengte aan het ondereinde gespleten, zoodat ze als een tang geopend kan worden, grijpt men de voorhuid vast, en trekt men ze zoover mogelijk naar voren. Daarop wordt er met een zeer scherp oud mes, dat als niet onheilbrengend bekend staat een stukje afgesneden. Het afgesneden stukje huid wordt soms den pas besnedene dadelijk te eten gegeven; in den regel evenwel hangt men de bamboe, waarin het afgesneden stukje huid is vastgeklemd, aan het dak van het huis, totdat de huid geheel vergaan is.

Onmiddellijk na het besnijden wordt

op het gewonde lichaamsdeel een rauw ei uitgestort. Een verband wordt niet aangebracht. Na verloop van drie dagen wordt de wond uitgewassen in de rivier; en met een papje bedekt, gemaakt van het schrapsel van steelen van klapperbladeren. Soms gebruikt men daarvoor het sap van de tahimanoek, ook wel sajoer babi genoemd, een klein kruipplantje. Gewoonlijk is de wond na 7-12 dagen genezen. Tot zoolang draagt de persoon in kwestie een soort vlechtwerk van bamboe onder de saroeng, om schuren van dit kleedingstuk langs de wond te voorkomen.

Het besnijden der meisjes geschiedt op vijf of zes jarigen leeftijd door een oude vrouw, en vindt onopgemerkt plaats.

een kwartje, en een bos pirang.

Tandenvijlen.

Ruselijk.

Op den leeftijd van 12 tot 16 jaar worden de tanden gevijld. Dit geschiedt eerst na de besnijdenis met een gewone platte riviersteen. Volgens de oude adat moeten de tanden tot aan het tandvleesch toe afgevijld worden. Bij de jongens neemt men tegenwoordig echter in den regel slechts zooveel weg, dat alle tanden gelijk zijn. Bij een meisje met rond gezicht wordt van de tanden slechts weinig afgenomen, omdat volgens de gehuldigde schoonheidsopvattingen bij een rond gezicht lange tanden behooren, daarentegen worden bij een langwerpig (ovaal) gezicht de tanden zeer kort gevijld.

Het tandenvijlen bij de meisjes, dat voor een aantal tegelijk geschiedt gaat bij de Tolitoli'ers met feestelijkheden en een gastmaal gepaard; de meisjes worden

(64)

elk op een soort van troon naast elkaar tentoongesteld. Trouwlustige mannen of vaders van huwbare zoons komen dan alle aldus tentoongestelde jonge meisjes bekyken, teneinde eventueel een keus te doen. De huwbare meisjes worden nl. bij de Tolitoli'ers anders zooveel mogelijk van jonge mannen en vreemdelingen verwijderd. Gedurende drie dagen na het vijlen mag het meisje de ouderlijke woning niet verlaten, en wordt zij geregeld met water begoten. Aan het tandenvijlen bij jongens zijn geen speciale gewoonten verbonden, dit vindt voor het publiek onopgemerkt plaats.

De belooning voor degeen, die de operatie verricht, bestaat uit een gantang rijst, een kwartje, en een bos pisang.

2. Huwelijk.

Huwbare meisjes worden zooveel mogelyk van jonge mannen en vreemdelingen verwijderd gehouden. De Tolitoli'ers sluiten tegenwoordig gewoonlijk slechts huwelijken met vrouwen uit hun stam, in vroeger tijd heeft vermenging plaats gehad met Boegineezen, Badjaus en Dondo'ers. De Dondo'ers vermengen zich met Boegineezen, Badjaus en Kaili'ers; Boegineezen nemen soms wel Dondo- en ook Tolitoli'sche meisjes tot vrouw, maar een zuiver Boegineesch meisje is voor een Tolitoli'er of Dondo'er zoo goed als onbruikbaar. Een Tolitoli'er van adel mag ieder meisje uit zijn stam, onverschillig van welken stand, huwen. Oorspronkelijk kon slechts een kind van een adellijken vader en een adellijke moeder zijn vader in diens ambt opvolgen. In later tijd is hiervan

(65)

afgeweken, omdat er geen bangsa-vrouwen in voldoende aantal waren, en dochters van vorsten van omliggende rijken niet werden gehuwd. Het is voor een bangsa-vrouw verboden, met een man van lagerem stand te huwen; wanneer een bangsa-vrouw gemeenschap had gehad met een maradika of botoeon-man, werd deze laatste gestraft met een boete (pasala) van f 300.- tot f 400.-, bovendien vervielen zijn goederen aan den vorst. Gewoonlijk verdeelde de Radja deze boeten onder de leden van de "hadat", die hem als raadsliden terzijde stonden. Een huwelijk kon nooit gesloten worden in zoo'n geval; had de verhouding gevolgen, dan werd het kind, indien het een jongen was, aan den vader, in het andere geval aan de moeder toegewezen.

Bij het plegen van overspel en bloedschande, moesten volgens de adat de schuldigen te zamen gebonden en in zee geworpen worden. Het huwelijksaanzoek geschiedt door den vader van den jongen, soms, doch in den regel voor de eerste maal niet, op diens eigen verzoek. Enkele zijner beste vrienden zendt hij daarvoor naar den vader van het meisje, die reeds weet of begrijpt, waarvoor men komt. Zij bieden deze, na allerlei plichtplegingen, een sigaret dan wel een sirihpruim aan; accepteert hij deze, dan is dit een goed teeken; anders is het een bewijs, dat een aanzoek niet aanvaard zal worden, zoodat men dan liever van het doen daarvan afziet, en zoo vlug als de beleefdheid toelaat weer vertrekt. Is het aanzoek gedaan, dan vraagt de

vader van het meisje drie dagen tijd, om met zijn familieleden van gedachte te kunnen wisselen. Het meisje wordt geheel onwetend gelaten, en indien het een jonge man betreft, die nog nooit getrouwd is geweest, meestal ook deze.

Na verloop van drie dagen komen de bemiddelaars terug, herhalen het aanzoek, en vragen antwoord. Wordt het aanzoek ingewilligd, dan heeft beraadslaging plaats omtrent de te zenden geschenken, welke bij de gegoeden in den regel bestaan uit gouden, en zilveren ringen, armbanden, halskettingen, zijden sarongs, baadjes enz. Zijn deze geschenken door den vader van het meisje ontvangen, dan hebben besprekingen plaats over de ponomba (de bruidschat) door den bruidegom of diens vader te betalen.

Deze besprekingen worden wederom gevoerd door de huwelijksbemiddelaars. Gewoonlijk vraagt de vader van het meisje als bruidschat, gelijke geschenken als door hem bij zyn huwelyk aan haar moeder werden gegeven.

De bruidschat bestond oorspronkelijk voor een dochter van den radja uit:
500 real (een real overeenkomende met 2 gulden Hollandsch geld) 14 slaven (geschat op f 80 per stuk) 1 tail goud, 20 doelangs (koperen bladen op voetstuk, waarop de maaltijden worden opgediend, in het Boeg: kapara geheeten) gerekend op f 2 per stuk, en een tuin met sagoeboomen. Voor een bangsa-vrouw uit 120 real, 7 slaven, 1 tail goud, 12 doelangs; voor een mardika vrouw uit 40 real, 5 slaven en 4 doelangs. Tegenwoordig be-

(64)

staat de ponomba slechts uit geld: voor een bangsa-vrouw f 250, voor een vrouw van gewone stand f 80.-, voor een dochter van een vorst f 500.- of meer. De doelings moeten echter nog worden geleverd. Is men ten opzichte van de ponomba tot overeenstemming gekomen, dan wordt de dag van het huwelijk bepaald, gewoonlijk op ongeveer een maand na dato. Ongeveer 14 à 15 dagen voor de bruiloft laat de vader van den jongeling door vrienden en bekenden een gevulde koperen sirihdoos, benevens wat geld brengen, naar den vader van het meisje. In optocht begeeft men zich naar diens woning. Een pajong wordt boven de doos gehouden. Bij het huis van het meisje aangekomen, neemt haar vader den inhoud uit de doos, doch vult haar weder met sirih, kalk, en tabak, en noodigt de brengers aan een maaltijd. Na afloop van dezen maaltijd, wordt de sirihdoos weer teruggebracht. Op den 28sten dag na het bepalen van den ponomba wordt deze gezonden naar het huis van de bruid, en door den vader in ontvangst genomen. De moeder gebruikt het geld om benodigdheden voor het bruidsbed te koopen, en bepaalt de huwelijksdag op 2 à 3 dagen later. Nu eerst wordt van het aanstaande huwelijk aan het meisje mededeeling gedaan, dat oogenschijnlijk zeer onder den indruk, weent en klaagt. Dikwijls heeft zij den voor haar uitverkoren echtgenoot nimmer aanschouwd. Gedurende deze 2 à 3 dagen mag de bruidegom de bruid bezoeken, doch slechts in gezelschap van anderen. De nacht voor de bruiloft mag hij in haar woning, doch niet

34.
bij haar doorbrengen. Den volgenden morgen begeeft hij zich weer naar zijn eigen huis, ten einde zich voor de plechtigheid te kleeden. Gezeten op een baleh² van bamboe, bedekt met tapijten of tikars, wordt hij op de schouders zijner vrienden, en onstuw door een joelende menigte, naar de woning zijner bruid gedragen. Hier aangekomen wordt hem het binnengaan door een aantal vrouwen belet, waarvan er sommige op den weg, andere bij de trap, en nog andere bij de zitplaats staan (blijkbaar valt hier te doen met een herinnering aan vrouwenroof of schaakhuwelijk). Eerst nadat hij ieder van hen wat geld gegeven heeft, mag hij ongestoord binnentreden, waarbij oude vrouwen hem met gele rijst bestrooien. Nu neemt de chatib (mohamedaansche godsdienst-beambte) hem bij de hand en geleidt hem naar de voor hem gereed gemaakte zetel. Deze, uit matrassen, tikars, tapijten en kussens bestaande, is door kleurige, met gouden en zilveren loovertjes, sterren en halve manen bezaaide doeken omgeven.

(69)
Met het aangezicht naar het Westen neemt hij plaats. Het huwelijk wordt nu door den imam, of bij verhindering van dezen door den chatib volgens Mohamedaansch voorschrift, gesloten, waarbij de bruid niet tegenwoordig is. Daarna wordt hij eveneens door een aantal vrouwen belet, haar te ontmoeten die eerst nadat zij wat geld ontvangen hebben, de toegang vrijlaten. Zijn echtgenoot ontmoetend drukt hij haar met de duim van de rechterhand op het voorhoofd. Sommige bruidegoms vatten hun bruid bij

de neus, met de bedoeling, dat zij steeds gedwee haar echtgenoot zal moeten volgen "als een karbouw, die een ring door de neus heeft". Zij is dan uitgedost met al haar gouden sieraden, en fraaiste kleeren. De bruidegom begeeft zich daarop naar zijn zitplaats terug, waarop de feestmaaltijd plaats heeft, waarbij mannen en vrouwen elk afzonderlijk zitten. De bruid en bruidegom nemen niet daaraan deel. Na afloop van den maaltijd wordt van kleeding verwisseld, en worden de echtgenooten, nu beide op de baleh-baleh gezeten, naar de woning van den bruidegom gedragen. Hier aangekomen, wordt de bruid door ouders en familieleden feestelijk naar binnen geleid en worden haar wederom geschenken (ringen, rijksdaalders en gouden ponden) overhandigd, welke door een oude vrouw worden opgeraapt. Nogmaals heeft een maaltijd plaats, en daarmee is de plechtigheid afgelopen. Gewoonlijk betreft het jonge paar geen eigen woning, doch komt inwonen bij de ouders van de bruid (wijst op matriarchaat).

Dikwijls wordt een meisje reeds op zeer jeugdigen leeftijd verloofd.

(40)
De ouders van dat meisje hebben dan meestal een stilzwijgend recht op eenige onderstand en hulp van de ouders van den jongen, zoolang deze verloving duurt, hiermede wordt bij de sluiting van het huwelijk dan ook rekening gehouden ten opzichte van de bruidschat. Dikwijls wordt de bruidschat niet aanstonds geheel voldaan, indien het een minder welgestelde bruidegom betreft; hij blijft dan voor het ontbrekende in de schuld staan bij zijn vrouw, en is bij eventueele

echtscheiding verplicht deze alsnog te voldoen. Het schaakhuwelijk komt ook bij Tolitoli'ers, Dondo'ers Badjaus vrij algemeen voor, omdat de bruidschat door den trouwlustigen jongen man niet voldaan kon worden, dan wel omdat de vader van het jonge meisje hem niet de ware echtgenoot van zijn dochter acht. In den regel wordt na eenige dagen de zaak in der minne geschikt, en wordt de band tusschen beide gelieven gewettigd.

Een meisje mag niet huwen, voordat haar tanden gevijld zijn; een jongen niet, voordat hij beeneden is.

In het huwelijk heeft de vrouw bij de Boegineezen over het algemeen een betere positie dan bij de Tolitoli'ers en Dondo'ers doordat bij deze laatsten een groot deel der landbouwwerkzaamheden tot de taak van de vrouw en de ongehuwde dochters behoort. De Boegineezen laten, als het eenigszins mogelijk is, hun vrouw thuis, waar zij vooral bij de welgestelden van zoo goed als alle arbeid verschoond is, en zich alleen met het weven van kains, en het koken der maaltyden onledig houdt. Ze heeft trouwens ook ervoor zorg te dragen dat haar huwbare dochters overdag het huis niet verlaten, of hoogstens met bedekt gelaat onder haar geleide, en vreemde mannen niet in contact met haar kunnen komen. Vooral bij de Boegineezen hebben in het huwelijk de vrouwen nogal een hooge stem; van deze hangt het af, of een kind zal schoolgaan, zij bewaart de contanten van het echtpaar enz.

Worden ongehuwde en jonggehuwde vrouwen bij de Boegineezen geheel verborgen gehouden

houden voor mannen-oogen, wanneer zij eenigen leeftijd bereikt, en dus haar behoortelijkheid voor een groot deel verloren hebben, dan mogen zij zich vrij bewegen.

Over het algemeen bij Boegineezen zoowel als Tolitoli'ers valt tijdens het huwelijk gemeenschap van goederen aan te wijzen, hetgeen in strijd is met het Mohammedaansche recht; het echtpaar geniet samen van de gezamenlijke goederen, hetzy die door de man of de vrouw zijn medegebracht in het huwelijk, of door gemeenschappelijke arbeid verkregen.

3. Echtscheiding.

Echtscheiding (talak) geschiedt volgens de voorschriften van het Mohammedaansche recht, en komt vrij veel voor. Bij de Boegineezen valt echtscheiding veel minder op te merken; vooral bij de gegoeden zelden.

Bij echtscheiding is het gewoonte dat de vrouw de gemeenschappelijke woning als haar aandeel krijgt, benevens haar lijfsieraden; van het totaal der gezamenlijke goederen van man en vrouw, gevoegd bij de door elk medegebrachte goederen, krijgt zij bovendien bij de Boegineezen de helft, bij de Tolitoli'ers een derde. Het komt evenwel ook voor, dat de vrouw de door haar in het huwelijk medegebrachte goederen opeischt; waartoe zij volgens het, in eerbied gehouden islamietische voorschrift, recht heeft; dit wordt haar dan toegestaan, doch zij verliest dan verder alle aanspraken, die zij volgens de adat zou kunnen doen gelden.

Voor de kinderverdeeling bij echt-

echtscheiding bestaan geen vaste regels; kleine kinderen blijven in den regel bij de moeder; behoeven zij de moederlijke zorg niet meer, dan neemt de vader dikwijls de kinderen van mannelijke kunne tot zich, terwijl de moeder de meisjes behoudt. Het komt echter even dikwijls voor, dat alle kinderen bij de moeder blijven, of door den vader verzorgd worden: vaak ziet men ook, dat kinderen van gescheiden ouders om beurten bij vader en moeder vertoeven. Van echtscheiding wordt niet altijd kennis gegeven aan den imam of den chatib, en het kamponghoofd, terwijl niet steeds een (gezegelde) verklaring van de echtscheiding aan de vrouw wordt gegeven. In den jongsten tijd is dit evenwel door het Zelfbestuur gelast.

Overlijden en begrafenis.

4. Zwangerschap.

123)

Wanneer een Tolitolische vrouw voor het eerst zwanger is, hebben in de 7e en 8e maand feesten plaats waarbij geiten worden geslacht en op de rebana wordt geslagen. Daarna wordt de vrouw door een doekoen (sadow), onder het prevelen van gebeden en spreuken, gewasschen en gewreven, gemasseerd ("mogiloet") en wordt naar men zegt aan de vrucht een zoodanige ligging gegeven, dat de bevalling vergemakkelijkt wordt.

Tijdens de zwangerschap van een vrouw mag haar man geen dieren doden, verschillende spijzen (visch- en vruchtsoorten) mogen door de zwangere vrouw niet gegeten worden; zij mag ook niet lachen om menschen zonder ooren of neus, want dan zou haar kind ook zonder ooren of neus ter wereld komen. Als zij zich buitenshuis begeeft,

moet

39. 1/2.

moet zij een mes in de hand houden, vooral bij regen of onweer. In het huis van een zwangere vrouw mag men niet in den deuropening blijven staan, want dan zal de geboorte met veel moeite plaats vinden.

5. Overlijden en begrafenis.

De voorschriften van den Islam worden trouw gevolgd. Den stervende fluistert men de geloofsbelijdenis in het oor, om hem voor te bereiden op het onderzoek na den dood door de grafengelen Moengkar en Nakir.

Volgens de oude adat moet de inboedel met klewangs, parangs en lansen vernield worden, onder het uitroepen van "Als iemand hem gedood heeft, zal ik zijn tegenstander zijn".

Men maakt verder daarbij groot misbaar naar men zegt als teeken van bedroefdheid, doch klaarblijkelijk oorspronkelijk om de ziel van de afgestorvene af te schrikken opdat hij niet terugkomt, en onheil sticht. Het vernielen vindt niet meer plaats, maar het lawaai wordt nog altijd aangericht, men smijt met kisten e.d., maar zorgt dat alle kostbare breekbare waar er te voren uitgehaald is.

Bij het overlijden van een vorst wordt het lijk in een houten kist (danggoe) waaraan de vorm van een sampan is gegeven, gedurende 7 tot 12 dagen tentoongesteld. De doode wordt door 14 jonge vrouwen, 7 aan het boven- en 7 aan het onderende bewaakt. Het huis is gevuld met onderdanen, mannen en vrouwen, die van heinde en ver samenstromen en, vooral de vrouwen, alle voorzien zijn van witte kains. Zij wuiven met ronde waaiers

van witte lappen over de kist, en dragen alle witte slendangs. Na 7-12 dagen wordt de kist gesloten, nadat een zevental mannen of knaapjes een zevenmaal herhaalde rondgang rond de kist hebben gemaakt, daarbij een oud geweer, een lans, een kris, een sirihstel en een koperen tempat loedah dragend, en daarna de lijkwassching en het overige islamietische ritueel heeft plaats gehad. De gesloten kist wordt langs een voor dit bijzonder geval speciaal in de omwandring gemaakte opening en trap naar buiten gevoerd, of, indien het huis een voorgalerij heeft, door een in de balustrade gemaakte opening en daarbij behorende trap, en geplaatst op twee sampans, waarop overdwars planken gelegd zijn; voor en achteraan worden 4 lange rotantouwen bevestigd. Een groot aantal mannen trekt de kist vooruit, een even groot aantal achteruit, onder luidgeschreeuw. Op bevel (vroeger van den djogoe-goe, een nu niet meer vervuld ambt, die leiding had) wordt de kist telkens een paar meter vooruitgeschoven.

(75)

Procesverbaal

Voor aan den stoet wordt een lange bamboe gedragen met negen boven elkaar gehangen, en steeds kleiner wordende pajongs van wit linnen. Achter aan de stoet eveneens een bamboe, doch met zeven boven elkaar gehangen pajongs. Deze bamboes worden aan hoofd- en voeteinde van het graf geplaatst. Met lila's (kleine kanonnen) worden zes saluutschoten gelost wanneer het lijk gewasschen is; 6 schoten bij het verlaten van het huis, en zes schoten wanneer het lijk in het graf wordt neergelaten.

Aan het strand gekomen, al heen en weer rukkende, steekt men wanneer het een radja betreft (betrof) over naar het eiland Dloe-toengan, dat voor de radja-kampoeng Naloe ligt.

De radja's werden daar begraven op ongeveer 30 meter hoogte, waarheen men zich langs een steil pad begeeft. Bij het onstui- mig heen en weer trekken van de kist ge- beurden hier dikwijls ongelukken.

De laatst overleden radja (H. Ismail) is evenwel in Naloe begraven, doch de dood- kist werd eveneens op prauwen over den weg naar het graf getrokken. Het laatst vond dit plaats in 1926, toen de sjahbandar was overleden, die eveneens in Naloe be- graven werd. Zijn lijk werd evenwel binnen de 24 uur begraven, overigens geheel vol- gens de adat radja. Hij was in rechte linie kleinzoon van wijlen radja Bantilan dus had recht daarop.

Gedurende 40 dagen na het overlijden mag in het geheele land geen muziek worden gemaakt (met goelintang of andere instru- menten) en zelfs geen gong worden geslagen. Pajongs mogen gedurende dien tijd niet ge- dragen worden. (Tijdens het leven van den vorst mogen ook nooit pajongs voorbij diens huis gedragen worden). Prauwen moesten vroe- ger ook met gestreken zeilen de baai van Tolitoli en Naloe binnenvaren. Tot en met honderd dagen na het overlijden worden aan de bevolking maaltijden en geld verstrekt, n.l. heeft men drie dagen van rouwfeesten, waarbij gebeden worden opgezegd; na vier da- gen onderbrekens, dus op den achtsten dag

Rouwfeesten

176

75
122

weer drie dagen; aldus tot den honderdsten dag.

Voor die maaltijden draagt de bevolking in natura bij. Bij de lagere standen hebben deze rouwfeesten slechts 7 dagen plaats, doch het bidden wordt gedurende 40 dagen voortgezet.

Bij de "Dajaks" wordt boven het graf een hutje gebouwd. Een zuigeling wordt bij hen onder het huis begraven. Men bericht van de animistische Dondo'ers, dat de moeder dan de melk uit haar borsten door een bamboe op het graf, dus naar het kind toe doet loopen.

(177)

Het uit het huis brengen van een lijk geschiedt algemeen (ook bij de Boegineezen) door een speciaal gemaakte ingang met trap, die na de begrafenis weer wordt afgebroken; men zegt dat ziekte en rampen volgen, wanneer men zich van deze adat niet houdt, doch herinnert zich niet meer, dat de bedoeling is de ziel van den gestorvene het spoor bijster te maken, welke het anders is, die de ziekte teweegbrengt.

5. Spelen en vormen.

5b. Erfrecht.

Wanneer partijen het niet eens kunnen worden, volgt men soms de Sjariat.

In den regel regelt men de boedelverdeling bij onderling goedvinden, volgens de adat. Wanneer een man slechts één weduwe na laat en alleen bij deze vrouw kinderen heeft gekregen, ziet men dikwijls dat de boedel voorloopig (in den regel tot na het overlijden der moeder) onverdeeld wordt gelaten. In den regel geniet dan de meest-invloedrijke of karakterlooze der kinderen

45.76.

er het meeste van.

De weduwe krijgt hetzelfde deel, als onder "echtscheiding" is aangegeven: het huis, lijfsieraden, en een derde van de gemeenschappelijke boedel, als haar eigen recht. Van het restant krijgt zij, als erfgenaam nog een achtste deel. Het overige wordt onder de kinderen verdeeld, waarbij elke zoon tweemaal zooveel ontvangt als van elk van zijn zusters. Ontbreken zoons, dan treden agnaten daarvoor in de plaats.

170

Bij de Boegineezen deelen in den regel zoons en dochters gelijk op. Bij dezen krygt de weduwe als haar eigen deel de helft van de boedel (evenals bij echtscheiding), in- stede van een derde.

6. Spelen en vermaken.

Dansen worden uitgevoerd door vrouwen, balians, als een onderdeel van de ceremo- nieën die ten doel hebben van de geesten te weten te komen, aan welke ziekte een patient ongesteld is. Deze danseressen, priesteressen vond men onder slaven en pandelingen. Door vrije vrouwen werd nimmer gedanst. By feestelijke gelegenheden, en bij ziektegevallen in de familie, voeren de mannen bij de Badjaus een soort dans uit, waarbij met zwaarden een gevecht wordt nagebootst; men beweert dat dit een van de Mangindanaus overgenomen gebruik is. Manggaoes het bekende tjonkak-spel is een soort tric-trac spel gespeeld op een langwerpige houten bord. Dit spel moet worden gespeeld bij sterfgevallen.

Kinderspelen, doch ook wel door vol- wassenen gespeeld zijn:

Malanggai: een leege klapperdop moet achter-

waarts

~~44/44~~

waarts worden voortgeschopt op verschillende manieren.

Magaso: met sombogan (de schelp van een weekdier) wordt naar kemiri-noten geworpen; op een afstand van ongeveer tien meter; als er zes deelnemers zijn, zet elk één (in de potbaki); wie het eerste raakt, krijgt de heele inzet, doch laat een vrucht staan, als nieuwe inzet.

(79)

Meloebang is een spel waarbij met een djerook vrucht wordt geworpen naar een ongeveer tien meter verwijderd doel; dat bestaat uit twee kleine steenen, die op korten afstand van elkaar zijn geplaatst, ruim genoeg dat een djerook er tusschen door kan. Op de steenen is op een plankje de uit kemirinoten bestaande inzet geplaatst. Als het gelukt, de djerook door de opening tusschen de steenen heen te werpen vallen de kemirinoten op den grond; de gelukkige werper is winner van de inzet.

Mogoelong, gespeeld met een tol van tandjonghout gemaakt, met een spijker als spil; een touw wordt er omheen gewonden, en daarna de tol neergeworpen, waarbij het eene uiteinde van het touw wordt vastgehouden. Wordt het goed gedaan, dan "staat" de tol op de spil en draait vlug rond; met een touw wordt daarna de tol, die steeds in beweging wordt gehouden, voortgeslagen; wanneer men het met zijn tweeën speelt, werpt nummer twee zijn tol op die van de eerste; daarna wacht men, welke van beide tollen het eerst uitgedraaid (mati) is; de eigenaar daarvan heeft het spel verloren.

Mesepa, het bekende raga-spel, gespeeld door

45. 78.

een even aantal personen met een van rotan gevlochten holle bal, van \pm 15 c.M. diameter welke bij de Boegineezen met alle deelen van het lichaam wordt weggeslagen of getrapt; bij de Tolitoli'ers mag de bal alleen met den voet worden geraakt; de bal mag den grond niet raken.

Lèlèmpa, loopen of hinken op stelten van bamboe.

Mokolod-perahoe: met heel kleine prauwtjes, van een groot zeil voorzien, met volledige tuigage en vlerken, worden zeilwedstrijden gehouden (mokolod=een wedstrijd houden in het algemeen).

Melèjalèjang: vliegeren met vliegers (lealeang) van een zwamsoort, die men op boomen opzoekt.

Analepasan koeèjang of bété2: vliegeren met papieren vliegers (koeèjang of bété2).

In den regel verbiedt men dit na een poosje, omdat men beweert dat de kinderen koorts daarvan krijgen; dit is zeer wel mogelijk, omdat de kinderen hierbij uren lang in de wind stilstaan en bijna alle voortdurend met malaria geïnfecteerd zijn; het melejaleang wordt niet schadelijk geacht, maar daarbij moeten de spelenden voortdurend hardloopen.

Malanggaan, het langka-spel; overgenomen van de Gorontaleezen, een spiegelgevecht met kleine messen (belado);

mamasam, (het dam matjan) e.s.v. damspel

madamoe, het nagebootste Europeesche damspel.

mabakina, waarbij vijf of zeven kuilen in het zand (aan het strand) gemaakt worden; in één wordt een steen gelegd, waarna alle

weer

46. 19.

weer dichtgemaakt worden, maar zoo dat hun spoor achterlijft, nu moeten de anderen raden, waar de steen is.

Het mabanggai-spel, dat vroeger bij sterfgevallen gespeeld werd, en veel op mabakina geleek, is bij het jongere geslacht niet meer bekend.

(81) malokingking, om het vlugst en verst hinken op een been in den regel door drie personen tegelijk.

babaloe diaka, een aantal personen staat achterelkaar, en houdt elkander beet, een ander moet van de achterste persoon het hoofd probeeren aan te raken, de anderen weeren hem af; wie aangeraakt is, valt af; zoo moet hij achtereenvolgens allen probeeren te grijpen.

masanggar, drie of vier personen vlechten hun beenen in elkaar, en trachten elk een kant uit te hinken.

moloebe: het werpen van doerian-pitten met een slinger.

mēkēnggē: krijgertje spelen in het water, nadat afgeteld is, wie moet vangen.

mapanggilan: het slaan van het scheenbeen tegen de kuit van een ander. Soms slaat men elkaar de beenen daarbij stuk.

molijapan speelt men enkele dagen na een begrafenis; men neemt een koord van drie of vier meter lang, bindt de uiteinden aan elkaar, waarna twee personen steeds van elkaar het touw overnemen met allerlei grepen, waardoor men allerlei ingewikkelde figuren krijgt, welke alle een afzonderlijken naam dragen: oebi, sagin (pisang), balioeng (byl), manoek (kip), bangga (prauw) sini-sidon, tinimbogan, pintoe (deur), kompong (gordel), oebi.

Bij de in het ressort gevestigde Kalliers is hun kajori zeer geliefd.

De Dondo'er bemint het bikondo (een beurtzang zittend uitgevoerd).

De Tolitoli'er kent alleen een avondbeurtzang, mëlégāsan, waarbij de vrouwen binnenshuis, de mannen buitenshuis. Tegenwoordig wordt dit niet meer gedaan.

Het mabantan is een animistisch oogstfeest van de Tolitoli'ers, daarbij wordt door balliangs, welke een kris in de hand hebben, gedanst, zij wordt daarbij door een geest bezeten.

De volgende muziekinstrumenten komen voor:

Aanggēkok, wordt gespeeld in den tyd dat de doerians rijp zijn; het bestaat uit een bamboelid (van knoop tot knoop); daarin is over de lengte een ongeveer twee centimeter breede spleet aangebracht; men bezigt twee van dergelijke stukken bamboe met een verschillende klank, welke loodrecht op elkaar geplaatst zijn, en met een bamboelatje bespeeld worden;

talalo, een van gaten voorziene bamboestemvork; met dit instrument dat gebruikt wordt in den tijd dat men tuinen aanlegt, worden groeten gebracht, en vragen gedaan; verklaart

de jongeling zijn liefde aan zijn meisje toentoeang, een groote schelp, met een erin gemaakt gat, waarop geblazen wordt, wanneer de visschers uit zee terugkeeren, om bekend te maken, dat zij visch ten verkoop hebben.

molojio, een fluitje van padihalmen. Voorts de onder den algemeene naam bekende golintang en gong, welke van Java worden ingevoerd;

tinggobi, een bamboe of nerf van een arenblad, voor de mond gehouden, die geluid geeft door er met een touwtje aan te trekken;
pandoeling, een fluit (geen dwarsfluit).

183) Rehana, marwas (kleine aan weerskanten gespannen trommels) een gamboes (c.s. van luit) zijn in later tijd door Arabieren en Boegineezen geïmporteerd. De Arabische dansen waarbij deze muziekinstrumenten worden bezigd (dana-dana en handolo) vallen zeer in den smaak.

7. Kleeding.

De mannen dragen in den regel een korte, tot aan de knie reikende broek van katoen (sampang mopodong), verder een hoofddoek (siga), een tot op de dijen reikend baadje (badoe modo) met lange nauwe mouwen, en een sarong (oelos) welke over de linkerschouder gehangen op de rechterheup neervalt.

De vrouwen en meisjes dragen een aan de knie reikende broek, daarover een sarong welke het lichaam tot boven de borsten bedekt, welke van te voren wordt samengevat, en waarvan het uiteinde over de arm wordt gedragen; de buitenkant van het corresponderende been is tot boven de knie zichtbaar. Het bovenlichaam wordt bedekt door een tot aan de borst en uitgesneden baadja, dat tot aan de heupen reikt; de mouwen daarvan zijn lang en aan het onderende over ongeveer twintig centimeter lengte van gouden knoopjes voorzien; de mouwen worden iets opgestroopt, zoodat de knoopjes op een rij komen te liggen. Sinds ruim een tiental jaren wordt ook het zoo genaamde badjoe arab, met korte tot boven de elleboog reikende mouwen en een hooge kraag gedragen. Wanneer een vrouw zich buitens huis begeeft, dan wordt over het hoofd een

sarong gehangen, welke ook hals en schouder bedekt, en het aangezicht vooral bij jonge vrouwen slechts ten deele vrijlaat.

(84) Ontmoeten vrouwen onderweg een vorst of ryksgroote, dan moet de sarong welke het hoofd bedekt, daarvan tot aan den schouder neergelaten, en het hoofd ontbloot worden.

Sarongs en baadjes worden van grof linnen, katoen, flanel ~~of~~ zijde vervaardigd. Het aantal mannen, dat nog lang haar draagt, vermindert snel: zelfs vele dajaks dragen reeds het haar kort.

De vrouwen dragen het haar glad naar achteren gestreken en hoog, bijna op de kruin, opgebonden in een soort van kondè (lolos).

De sieraden door de vrouwen gedragen, zijn de volgende:

pawala (armbanden)

bitoe (voet ringen)

togè (langwerpige oorringen)

soebang (grootte, ronde oorringen)

kalaboe (kleine oorringen)

toendok (voorhoofdsieraden, een stel van drie stuks)

bangga (een oorbanger)

geno (een borstsieraad)

Verder ziet men Chineesche, Maleische en Boegineesche gouden sieraden; vooral bij de Boegineesche vrouwen.

Armbanden van gekleurde kralen komen veel voor.

Voorbehoedmiddelen (djimat) worden aan een touwtje onder het baadje, aan de rechterzijde ter hoogte van het middel gedragen, en bestaan uit Arabische spreuken (koran-

teksten) in een katoenen- of linnen zakje gebonden. Vrouwen dragen deze djimats voor op de buikt.

(85)

Kinderen loopen over het algemeen naakt; kleine meisjes ziet men soms met een schaamplaatje (djimpang), maar deze gewoonte is van Boegineezen overgenomen.

Kakaboet (Boeg. Kawari) zijn groote ronde, platte sieraden, meest uit gouden geldstukken vervaardigd, welke kinderen, één op de borst en één op de rug, dragen, en die door een koord om de hals zijn verbonden.

De Tolitoli'sche en Dondo'sche vrouwen hebben over het algemeen een rechte neus en fijn ovaal gelaat. Zij zijn klein en tenger van gestalte.

van sangoeër, minjak séréh, pala, kruidnagelen, kananga-bast en kajoepoetih als geneesmid-

del

branden, waarvan ze de rook inademt. Na verloop van een minuut of vijf krijgt ze trillingen, wentelt zich op den grond en bedekt zich het gelaat met een doek. Dit is een teeken, dat de geest zich van haar meester maakt. Na eenigen tijd verminderen de trillingen, en begint de balian te hoesten. Dat is een teeken, dat de geest in haar is gevaren. Haar helper geeft haar nu wat sirih, hetgeen ze kauwt, en om zich heen spuwt. Vervolgens begint de helper haar toe te spreken, vertelt haar den toestand van de zieke, en vraagt om raad, waarop zij aanduidt wat hem mankeert, en een geneesmiddel voorschrijft. Hierna valt ze weer op den grond neer, krijgt trillingen, wentelt zich heen en weer, waarbij de geest wordt uitgedreven.

(86)

Bij cholera (bisa) wordt een mengsel

teksten) in een katoenen- of linnen zakje gebonden. Vrouwen dragen deze djimats voor op de buikt.

(85)

Kinderen loopen over het algemeen naakt; kleine meisjes ziet men soms met een schaamplaatje (djimpang), maar deze gewoonte is van Boegineezen overgenomen.

Kakaboet (Boeg. Kawari) zijn groote ronde, platte sieraden, meest uit gouden geldstukken vervaardigd, welke kinderen, één op de borst en één op de rug, dragen, en die door een koord om de hals zijn verbonden.

De Tolitoli'sche en Dondo'sche vrouwen hebben over het algemeen een rechte neus en fijn ovaal gelaat. Zij zijn klein en tenger van gestalte.

Verdrijven van ziekten.

Voor de verdrijving, het bezweren van ziekten wordt de balian geroepen, altijd een vrouw. Zij begint doepa (wierook) te branden, waarvan ze de rook inademt. Na verloop van een minuut of vijf krijgt ze trillingen, wentelt zich op den grond en bedekt zich het gelaat met een doek. Dit is een teeken, dat de geest zich van haar meester maakt. Na eenigen tijd verminderen de trillingen, en begint de balian te hoesten. Dat is een teeken, dat de geest in haar is gevaren. Haar helper geeft haar nu wat sirih, hetgeen ze kauwt, en om zich heen spuwt. Vervolgens begint de helper haar toe te spreken, vertelt haar den toestand van de zieke, en vraagt om raad, waarop zij aanduidt wat hem mankeert, en een geneesmiddel voorschrijft. Hierna valt ze weer op den grond neer, krijgt trillingen, wentelt zich heen en weer, waarbij de geest wordt uitgedreven.

(86)

Bij cholera (bisa) wordt een mengsel

del gegeven.

Bij pokken (Boeg: masagala, Tol: Kasoe-
biang) wordt de zieke gedurende drie dagen
gewasschen met sado (een mengsel van klap-
perolie, uien, honing, en kurkuma). Wordt de
huid donker, dan mag dit geneesmiddel niet
meer worden toegepast.

Koorts (onderscheiden in demam panas=
mogeni, en demam dingin=mokosan). Om deze

ziekte te verdrijven wordt een houtvuur
met klapperdoppen en serehbladeren gebrand
tusschen beide beenen van de zieke. Deze
moet hier recht boven gaan staan. Ook geeft
men wel een drank bestaande uit water met
kemiri en uien.

Wanneer een geheele kampong door een
ziekte is aangetast, sluit men ze voor een
week geheel af, hetgeen met witte vlaggen
wordt aangeduid; niemand mag er dan in of
uit, werk mag in het geheel niet verricht
worden; zelfs brandhout wordt te voren
gereedgelegd. Buiten de kampongs, worden,
aan het strand, offertjes geplaatst (opge-
hangen in een kleine stellage).

Ook houdt men daarbij 's avonds wel
processies, waarbij fakkels medege dragen,
en koran-verzen gereciteerd worden. Bij in-
dividueele ziektegevallen, waarbij men
reeds alles geprobeerd heeft, en ten einde
raad is, laat men een speciaal vervaardigd
prauwtje in zee afdrijven, waarin twee hou-
ten poppetjes, respectievelijk van een
man en vrouw, voorzien van abnormaal groot
afgebeelde genitaliën, en met allerlei
in hout in het klein nagebootste voorwer-
pen; roeispanten, lanssen, geweren, trommen e.d.,

verder

verder met allerlei eetwaren gekookte rijst, koenjit eieren etc. welke in den vorm van een krokodil zijn geplaatst. Ook wordt daarbij, zooals ook bij de andere bestrijdingswijzen van ziektegevallen, gedurende enkele dagen veelvuldig de go-lintang bespeeld, en houdt men e.s.v. spiegelgevecht. Men noemt dit adat Mangindanau

9. Verdrijven van langdurige droogte. Bij langdurige droogte (longat dako) welke het te veld staande gewas bedreigt, houdt men een plechtigheid, genaamd moko-toegoan. Het bevel daartoe wordt door den Radja gegeven. Alle inwoners van een kampong worden bijeen geroepen, en moeten hun dieren, karbouwen, honden, schapen, geiten en katten meebrengen. Op de angoba (plaats voor het feest aangegeven) verzamelen allen zich. Allerhande spelen worden nu uitgevoerd, er wordt gegeten en gedronken, en muziek gemaakt. Men laat de dieren met elkaar vechten. Volgens het volksgeloof wordt de duivel van het gemaakte geraas en lawaai zoo nijdig, dat hij besluit, menschen en dieren door een flinke regenbui naar huis te jagen. Naar men verzekert, regent het wanneer tot deze maatregel wordt overgegaan binnen twee uur. Komt er echter geen regen dan moet er een man in het land zijn, die bloedschande heeft gepleegd met zuster, moeder of dochter, en gelaste de vorst eertijds dien man te gaan zoeken. De schuldigen worden dan voor den vorst gebracht, en aan elkaar gebonden in zee geworpen.

Hetzelfde (het zoeken naar schuldigen

aan bloedschande) geschiedde wanneer de regens niet ophielden, en bijgevolg het land door bandjirs werd overtroemd.

10. Ceremonieel en eerbewyzen.

De Radja of vorst wordt aangesproken met "Kalangan", een kamponghoofd met "kapala". Voor den vorst verschijnend moet men een zittende houding aannemen, en recht voor zich op den grond staren. Den vorst op weg ontmoetende, ontbloot men het Hoofd. De sarong welke over de linkerschouder tot op de rechterheup gedragen wordt, moet onder de oksel worden vastgebonden, waarbij de knoop op de borst wordt bevestigd; vervolgens wordt neergehurkt, met over elkaar gekruiste beenen. Deze houding heet mosoego. De voeten moeten daarbij onder de dijen geplaatst worden, daarop maakt men de sembah, en kruist de armen over de borst. Sprekende met den vorst, moet de houding zoo blijven, en mag men handen noch voeten bewegen. Is de bezoeker een hooggeplaatst persoon dan maakt de vorst een sembah als groet. Gewoonlijk echter beantwoordt hij de sembah met een hoofdknik.

Ongevraagd mag men niet tegen den vorst spreken.

Wenscht men den vorst vergiffenis te vragen, dan raakt men diens hand of kleed even aan, waarna de hand, waarmede de aanraking heeft plaats gehad, naar de borst wordt gebracht. Gaarne drukt men ook even de hand, en kust deze.

Voor het bijwonen van een huwelijksfeest wordt de radja door een twintigtal vrienden en bekenden van bruid en bruidegom afgehaald. Deze scharen zich in een halve cirkel

07.
cirkel om hem heen, en geleiden hem op deze wijze naar de woning, waar het feest plaats heeft. Hier worden hem de voeten gewasschen (tegenwoordig de schoenen gereinigd) waarna bij de woning binnentreedt. Een soort van troon, met gekleurde doeken (klamboes) omhangen, en met gouden en zilveren loovertjes bezet, wordt hem als zitplaats aangewezen. Deze plaats bevindt zich tegenover die van bruid en bruidegom. De vorst groet de jonggehewden niet, evenmin groeten deze de vorst.

Bij het einde van de Poeasa komt de bevolking den vorst gelukwenschen. Koekjes en dranken worden daarbij kwistig rondgedeeld.

In vroeger tijd zat de vorst daarbij op kussens in een door gekleurde fijne doeken afgesloten ruimte. Deze doeken waren met gouden loovertjes, doch ook wel met goud en edelgesteenten behangen. Tegenwoordig vindt dit niet meer plaats, en worden tafels en stoelen gebezigt.

De vlag (èmpel) van den vorst heeft een gele kleur, en bestaat uit drie in een punt uitlopende banen.

(90)
Vele van de bovenvermelde adat-gebruiken worden door het jongere geslacht der Tolitoli'ers, evenals uiteraard door de Boegineezen, niet meer trouw opgevolgd, al is de houding tegenover den vorst uiteraard nog altijd beleefd.

J. Grondbezit.

De Radja heeft het hoogste beschikingsrecht over de tot het landschap behorende grond. Verzoeken van vreemdelingen

om grond te mogen occupeeren worden tot den Kadja gericht.

In vroeger tijden werd een deel van de opbrengst der geoccupeerde gronden aan den Kadja afgestaan (lompo boeta) *Grond* eenmaal geoccupeerd kon niet aan een ander worden afgestaan dan met goedvinden van den oorspronkelijken gebruiker. Sinds ruim een tiental jaren heeft men met dit stelsel gebroken en kunnen gronden, na drie jaar ongebruikt gelegen te hebben, als niet blijkt van plannen om dadelijk weer deze grond te gebruiken, na kennisgave door anderen worden gebruikt zonder dat de vroegere gebruiker eenig verhaal heeft op de nieuw occupanten of mag verbieden.

De gronden worden onderscheiden in:
 maagdelijk bosch (alas)
 voor de eerste maal bebouwde gronden weder met jong bosch bedekt (baligalas)
 reeds tweemaal gebruikte gronden, doch weder met (jong) bosch van ten minste een jaar bedekt (dokat)
 idem, doch eerst 3 à 4 maanden na de oogst: dami

(91) Op een ladang wordt twee of drie-maal geplant en geoogst, met tusschenpoozen van twee of drie jaar.

Omtrent deelbouw moge verwezen worden

naar

naar het medegedeelde onder landbouw.

Voor erven en klapperaanplanten, in handen van Chineezzen en Arabieren, wordt grondhuur aan het landschap betaald. Voorheen werden huurovereenkomsten aangegaan voor een tijd van tien jaar; sinds het begin van dit jaar worden slechts contracten voor vijf jaar gesloten. Voor deze woonerven wordt nu drie à zeven cent per vierkante meter grondhuur betaald;

Gezondheidstoestand.

Malaria en framboesia komt veel voor. Lepra-gevallen komen enkele voor. Struma zoo goed als niet. Tuberculose vrij veel. Elefantiasis-gevallen treft men in de koeala-Besar-streek aan.

Aan malaria is eenige malen in elk jaar nagenoeg de geheele bevolking ongesteld.

III. Middelen van bestaan.

Het voornaamste middel van bestaan is voor het landschap Tolitoli gelegen in de klappercultuur, welke in het geheele landschap wordt beoefend. De meeste boomen zijn in de laatste tien à twintig jaar geplant. Jaarlijks worden duizenden boomen bijgeplant, waar nog maar ruimte beschikbaar is. De uitgestrekte vlakte van Soni, tot voor een tiental jaren nagenoeg onbewoond, en zoo goed als totaal ongecultiveerd, wordt door de talrijke Boegineesche immigranten in één groot klapperland herschapen. De klappercultuur is hoofdzakelijk in handen der Boegineezzen, die het ijverigst planten, en voorts door aankoop allens de boomen van Poli-toli'ers en Dondo'ers in handen

krijgen

Landbouw.

(90)

krijgen. Een gunstige omstandigheid daarvoor is de roekeloosheid t.a.v. het zich in schulden steken dezer beide stammen, in tegenstelling met de zuinigheid der eersten. Hebben Tolitoli'ers en Dondo'ers nog klapperboomen in bezit, dan drukt daarop bijna altijd een schuldenlast, die de waarde daarvan nagenoeg evenaart of zelfs overtreft.

Wordt de klappercultuur beoefend voor de export, voor eigen behoefte bedrijft men rijstbouw, zoowel op sawahs als ladangs. De sawahcultuur breidt zich door toedoen van het Bestuur uit, en heeft nog vele mogelijkheden, daar een groot gedeelte van elk der verschillende vlakten niet geschikt is voor klapperteelt door te groote vochtigheid.

Sawahs vindt men in de kampongst Soni, Simentoe, Ogotoea, Banagang, Lais, Malomba, Tinabogang, Malala, Boega, Kampong-Baroe, Lalos, Tende, Badjoegan en Kapas. Sawahs worden door Boegineezen, en, hoewel veel minder in het Zuiden ook door Dondo'ers en Badjaus aangelegd, en bebouwd.

De rijstaanplant is niet voldoende voor de consumptie in het landschap; in 1926 bijv. werd 10097 pikoel rijst ingevoerd. Mais wordt op tamelijk bescheiden schaal aangeplant in den regel tusschen de padi op de ladangs; het vormt geen hoofdvoedingsmiddel, en wordt meest, vóór de vruchten geheel gerijpt zijn, als versnapering genuttigd. Behalve rijst vormt voor de Tolitoli'ers en Dondo'ers sagoe een voornaam voedingsmiddel. De sagoe wordt gewonnen uit de sagoepalm, die in het wild voorkomt, doch ook wordt aangeplant.

Groote sagoedoesoens vindt men bij de kampongs Binontoan, Lalos, Kalangkangan, en Malomba Lais, terwijl elders de sagoepalm meer verspreid voorkomt. De arenpalm wordt hier en daar aangeplant, en dient, behalve voor de suikerbereiding (goela merah) ook wel voor de bereiding van Sagoeweer, waarvan evenwel geen overmatig gebruik wordt gemaakt.

Pisang wordt in de ladangs en op de erven geplant; gambir, cacao, kapok, katoen, en koffie treft men weinig aan, en worden alleen voor eigen gebruik geplant. Katjang tanah wordt in de ~~vallei~~^{vlakte} van Soni, op Simatang, in Tinabogang, en ook elders aangeplant, en wordt, zij het in bescheiden hoeveelheid, naar de Sangihe-eilanden uitgevoerd. Oebi kajoe en andere oebi-soorten kan men overal vinden; tabak voornamelijk te Saloempaga, Lalos en Kalangkangan.

De rijstbouw wordt hier geheel individueel beoefend, alleen de aanleg en jaarlijks het in orde brengen van de waterleidingen voor de bevoeding der sawahs en het uitplanten van de bibit vinden in gemeenschappelijk hulpbetoon plaats, terwijl bij de Toeo Laedje van Ogowele "mapalas" voorkomt, hetgeen ~~berinnert~~^{berinnert} aan het "mapalas" van de Minahasa. Onder mapalas verstaat men, dat een willekeurig aantal bijv. een tien of twintigtal personen zich aaneensluiten, om gezamenlijk landbouwwerkzaamheden te verrichten. (De juiste regels, die daaraan verbonden zijn, konden nog niet worden nagegaan).

Voordat met de sawah of de ladang-

bewerking wordt aangevangen, houdt men op de daarvoor aangewezen velden een feestmaaltijd. Den volgenden dag vangt men bij de tolitoli'ers en Dondo'ers met het kappen met de parang van het kleine hout en de alang² aan, zoodat men een overzicht van het terrein krijgt, waarna men enkele dagen rust neemt. Daarna hakt men met de bij¹ de zware boomen om, enkele daarvan laat men evenwel staan. Men neemt dan weer enkele dagen rust. De groote stammen worden dan in stukken gehakt, om spoediger te drogen. Is alles goed droog, dan steekt men gras en hout aan; is het vuur uitgebrand, dan verzamelt men de overblijfselen en werpt die weg.

Verdere grondbewerking vindt niet plaats. Met een gepunte stok worden plantgaten gemaakt, en van vijf tot tien zaden in elk gat gelegd. De plantgaten maakt men niet dicht. Het beplanten der ladangs geschiedt vnl. door vrouwen en meisjes; helpen een aantal gezinnen elkaar daarbij, dan wordt midden op den dag een gezamenlijke maaltijd gehouden. Enkele malen verwijdert men het te spoedig opkomende onkruid, en verder laat men de plantjes aan hun lot over.

De beplanting der sawahs wordt hoofdzakelijk door (Boegineesche) mannen verricht, 25 à 45, maar meestal 30 à 35 na het uitzaaïen van de bibit. De velden zijn van te voren met een houten ploeg, en, daarna met een soort houten eg, waarbij karbouwen de trekkracht leveren, omgewerkt en van onkruid gezuiverd. Omstreeks veer-

tien dagen voordat men met het planten een aanvang maakt worden door de poenggawa (leider, hier van de sawahbewerkers) 2 zaden, een mannelijk en een vrouwelijk geplant.

Na verloop van drie dagen deelt de poenggawa, uiteraard een deskundige mede, of de oogst op dit bepaald deel der sawahs zal gelukken of niet.

Hij begint daarna op zijn sawah de bibit uit te planten waarbij hij onverstaanbare gebeden prevelt; als hij klaar is, mogen de anderen pas hun sawah beginnen te beplanten. Bij het uitplanten helpen in den regel ongeveer een tiental menschen elkaar; is het planten afgelopen, dan houdt men een gezamenlijke maaltijd. Vóór men begint te planten, wordt eerst een offertje bestaande uit gekookte rijst, koenjir, sirih, ook wel ketan op elk der vier hoeken van elk sawahvak geplaatst, terwijl bij elk offertje wierook gebrand wordt.

Ongeveer vier maanden na het uitplanten van de bibit wordt het water van de sawah verwijderd, en gaat de padi bloeien. Men begint dan weer, de poenggawa het aller-eerst aan de hoeken der sawahvakken offertjes te plaatsen.

Men maakt huisjes om te overnachten, en bouwt open loodsen (iboeng) waarin ongeveer een tien of twaalfstal personen elk een of meer een halve meter hoge bakken maakt voor het voorloopig opbergen der padi. De poenggawa (en later elk sawahbewerker voor zich) begint met een handvol palmen één voor één af te snijden, in een witte lap te wikkelen, en naar de iboeng te brengen. Dit heet de indoasé

(rijstmoeder). Daar wordt ze opgehangen, terwijl er een offertje van rijst of ketan, sirih, koenjir en een ei dichtbij geplaatst, gebrand wordt. Dit branden van wierook en wierook wordt elke dag tegen zonsondergang herhaald, zoolang de eigenaar van deze bepaalde rijstmoeder nog niet met de oogst is klaargekomen.

De oogst geschiedt door mannen, vrouwen en kinderen dragen daarbij al hun sieraden, terwijl ieder een groote ronde hoed van nipahbladeren op het hoofd heeft. Des namiddags worden de verzamelde aren naar de iboeng gebracht; zoodra alles verzameld is, begint men de padi te treden, waarna men de zaden in de iboeng bergt. Om de padi van vuil te zuiveren laat men de rijstzaden van een ongeveer vijf meter hooge stelling vallen, op een dag dat er een sterke wind staat; het kaf en het vuil waaien dan weg. Op rotantikars vangt men de padikorrels op, die in zaken geborgen en naar de woning van den eigenaar worden vervoerd.

(97)

Bij de sawahbouw treft men algemeen het gebruik van deelbouw aan. De opbrengst van de oogst wordt dan in drieën verdeeld, te weten: één deel voor de sawaheigenaar, die de karbouwhuur moet bekostigen, of zyn eigen karbouwen ter beschikking moet stellen, en ook het zaad levert; een deel voor de persoon, die de sawah in gereedheid brengt voor het uitplanten van de bibit, dus de watertoevoer in orde maakt, ploegt en egt, en na het planten van de bibit, dat buiten zijn verplichtingen valt, de te velde staande rijst moet verzorgen, waarbij te denken is aan wieden; het laatste

deel voor degeen, die het zaad heeft gekweekt tot bibit, deze bibit heeft uitgeplant, en na het rijpen der padi heeft geoogst.

Wanneer één der beide eerstgenoemde personen de laatste werkzaamheden heeft verricht, ontvangt hij vanzelfsprekend het loon daarvoor.

Op 1 Januari 1927 bedroeg het aantal sawahs 260 H.A.

Tweede gewassen worden op de afge oogste ladangs zoo goed als niet gekweekt, naar men zegt omdat de grond te vochtig is. Op afge oogste ladangs blijft een voorkeurrecht heerschen van den eersten gebruiker. Boegineezen plegen van dit recht te profiteren, door wanneer een ander op de enkele jaren geleden afge oogste ladang klappers wil planten, hem vergunning daartoe te geven, op voorwaarde, dat de houder van het voorkeurrecht, die alle klapperbibit levert, en de onkosten van het maken van een pagar en eventueel de aanschaffing van varkensvergift voor zijn rekening neemt, een derde van het aantal geplante boomen krijgt, als de aanplant vier jaar oud is.

Van de vruchtboomen dient het op verschillende plaatsen opvallend groote aantal doerian boomen vermelding; kelorbladeren zijn een geliefkoosde groente, waarom deze boom in iedere kampong in aanzienlijken getale te vinden is.

Aan rationeele veeteelt wordt nog zoo goed als niet gedaan. Runderen en karbouwen zoeken overdag hun eigen voedsel, en worden op zijn hoogst in den drogen

tijd des nachts in kralen ondergebracht. Paarden worden evenmin gestald, weiden in den regel in klappertuinen. Karbouwen worden gehouden met het oog op de sawahbouw; runderen worden door de rijken meer als een soort van luxe gehouden, om in de Poessa en bij gewichtige familie-gebeurtenissen slachtvee ter beschikking te hebben.

Het aantal karbouwen, runderen en paarden, is gering bedroeg ultimo 1926 respectievelijk 250, 379 en 202.-

Het aantal geiten is grooter, bedroeg op dat tijdstip 1293.-

Bovendien waren er 61 vetstaartschappen.

Indertijd zijn enkele Oggole-stieren ingevoerd, van welke duidelijk herkenbare jongen voorhanden zijn.

De prijs van een karbouw is f 100 - 125

van een rund 75 - 125

van een paard 50 - 200

De prijs van een schaap en geit 15 - f 30

Vleesch speelt geen rol bij de voeding, alleen bij feestelijke gelegenheden wordt geslacht, en dan in den regel slechts geiten, behalve wat betreft de zeer goeden. Enkele vetstaartschappen worden hier gehouden, doch de vetstaart is bij nagenoeg alle exemplaren geheel verschrompeld.

Markens worden niet geteeld, doch door de Chineesche handelaren voor eigen gebruik geregeld ingevoerd van Makasser, maandelijks wordt door hen ongeveer een zestiental geslacht.

Kippen worden vrij algemeen geteeld; doch roofvogels sleuren de meeste kuikens weg. Benden worden in de meeste kampongs

98.

door sommige personen gehouden; manilla-eenden treft men in zoo goed als elke kampong in het bezit van een of meer Chineesche handelaren aan.

Kippen en eenden worden eveneens slechts bij uitzondering geslacht.

Tamme herten treft men vooral op de eilanden Simatang en Kabetan, en in Tinabogang aan.

c. Jacht en visscherij.

Voor de jacht wordt gebruik gemaakt van afgerichte honden, die het wild in den regel herten, uit de hellingen van het gebergte naar de kust drijven, waar de jagers met lansen, voorzien van ijzeren punt, dan wel met toegespitste bamboe, het dier afmaken. Waar het strand zeer smal is, zooals op het eiland Simatang, jaagt men de herten in zee, waar ze dan gemakkelijk buit gemaakt worden met behulp van prauwen.

De z.g.n. Dajaks beoefenen de jacht vrij druk, met behulp van soempitans (blaasroeren) waarmee vergiftigde pijltjes worden weggeschoten; voorts met strikken, en lansen. Met strikken vangen zij varkens, herten en sapihoetans, gezwegen van muizen en ratten, die ze gaarne, doch liefst voor vreemde oogen verborgen, nuttigen en als lekkernij beschouwen. Voorts wordt op verschillende soorten vogels met vuurwapenen jacht gemaakt. De Mohammedaansche kustbevolking jaagt uiteraard niet op wilde varkens, doch waar deze de klapperaanplant bedreigen, worden zij middels varkensvergift met succes bestreden.

Het door de jacht verkregen vleesch

wordt zelden verkocht, en dient voor eigen gebruik, terwijl het restant aan vrienden en bekenden ten geschenke wordt gegeven.

Voor uitroeiing van het wild valt niet te vreezen, eenerzijds door de primitieve behulpsmiddelen, anderzijds door de uitgestrektheid van het onbewoonde binnenland, waar ongestoord jongen geworpen kunnen worden. Op herten jaagt men om de huiden en de horens.

De zeeën, baaien en golven zijn zeer vischrijk. De meest gebruikelijke behulpsmiddelen zijn de tamba of séro, de boeboe (fuik), djala (werpnet), en het sleepnet; voorts middels lange lijnen, aan het eene uiteinde waarvan een haak met lokaas bevestigd is. Des nachts vischt men met fakkels. De visscher, in een prauw gezeten, moet aan het schokken der lijn bespeuren, dat de visch bijt. Er wordt veel gevischt, daar visch bijna het eenigste dierlijke voedingsmiddel is, doch meest alleen voor eigen gebruik. Slecht sero-bezitters verkoopen de visch, doch slechts bij weinig kampongs treft men sero's aan. Visch is dan ook vooral ter hoofdplaats zeer duur. Ingevoerde gedroogde visch moet in het tekort aan visch voorzien.

Met harpoenen met 1, 2, of 3 tanden maken Badjaus jacht op schildpadden, vooral de bewoners van Simatang en Kapas, en op doejoens of zeekoeien, dit laatste geschiedt vooral door Badjaus van Malala.

Het vleesch van doejoens wordt gemuttigd, schildpadden verkoopt men voor de uit-

voer naar Manado en Sangihe, sisirschildpadden doodt men, waarna men de schaal verkoopt. Schildpadden worden bij de monding van de Koeala-Besar tevens met behulp van sero's gevangen.

Vermelding moge nog vinden onder dit hoofd het eierenrapen, van schildpadden, en maleo's (een soort van strandvogels, o.a. door de Sarasin's beschreven).

Het zoeken van schilpad-eieren is vrij, en geschiedt vnl. door Badjaus, het rapen van maleo-eieren bij de kampongs Lualalang en Binontoan wordt van landschapswege jaarlijks verpacht, voor elke kampong ongeveer à f 360.- Elders mogen de eieren vrij geraapt worden. Vermindering van de vogels tengevolge van dit eierenzoeken valt niet te constateeren tot dusverre; groote vluchten kan men niet ver van Lualalang gemakkelijk te zien krijgen. De bevolking maakt op de vogels zelf niet jacht.

Schelpdieren worden bij laagwater op het strand gezocht, vooral door de Toindaoc, die, evenals de Badjaus, eveneens tripang en haaienvinnen voor verkoop aan Chineezzen verzamelen.

Door Boegineesche vrouwen worden zijden sarongs, baadjes en hoofddoeken geweven. De Politoli'ers en Dondo'ers, die zijden kleedingsstukken niet kunnen bekostigen, weven zoo goed als niet meer, en koopen eenvoudige ingevoerde kains liever in de toko's.

Het weven geschiedt door Boegineesche vrouwen slechts voor eigen gebruik; wenscht iemand iets te koopen, dan wordt een zeer hooge prijs gevraagd, van f 30 - f 60. het dubbele van de prijs te Donggala. Onder de Boegineesche bevolking treft men vele goudsmeden aan. Hollandsche en Engelsche gouden munten vermengd met halve guldens vormen het materiaal.

De Boegineesche toekang beginnen evenwel de strijd tegen de Chineesche goudsmeden te verliezen.

Een Boegineesche toekang gigi (vervaardiger van gouden mantels om de tanden) heeft daarentegen de klandizie van enkele Chineesche collega's in korten tijd tot zich weten te trekken.

Prauwen in allerlei vorm en van uitstekende kwaliteit worden door Badjaus vervaardigd van palapi, ipi, damar-damar, en kala-kala, en binoanghout. Groote prauwen, uit Borneo aangevoerd door Badjaus, maken evenwel hoogere prijzen dan het inheemsch maaksel.

Men gebruikt prauwen met twee zijleggers, of geheel zonder. De laatste zijn het meest zeewaardig.

Voor verkeer aan de kust en voor de riviermondingen bezigt men eigengemaakte sampans.

Uit rotan worden vooral door de "Dajaks" matten en hangkorven voor bekens, pannen, borden enz. gevlochten.

De netten, bij de vischvangst in gebruik, worden vervaardigd uit rotan en garen.

In Batoempolas worden potten en pannen

101.
gebakken door Badjau-vrouwen, voor eigen gebruik en voor verkoop binnen het ressort. Vermelding verdient nog de zoutbereiding uit zeewater, die door Badjaus door indamping boven vuren, aangelegd in formuizen van aangestampte klei-aarde, plaats vindt; dit zout, in den vorm van balkjes in de handel wordt meer gewaardeerd dan het in de toko's verkrijgbare, van elders ingevoerde.

Handel.

1104/)
De handel is hoofdzakelijk in handen van Chineezzen, voorts van weinige Arabieren, en enkele Boegineezen. In bijna alle kampongs zijn een of meer Chineesche toko-houders gevestigd, bij wie men allerlei artikelen kan bekomen. Vooral de Tolito-li'ers en Dondo'ers, die eigenlijk nog niet aan de geldhuishouding toe zijn, en nog in het stadium van producten-handel verkeerren, betrekken uit de toko allerlei voedingsmiddelen e.a. artikelen, die de tauke op hun debet schrijft. Wanneer zijn klappers vrucht dragen, levert de debiteur deze aan de tauke, of geeft aan dezen vergunning om zelf de klappers te laten plukken. Van de waarde van het gekochte en het geleverde overtuigt de onbezorgd verder levende schuldenaar zich niet, alles wordt in goed vertrouwen aan den Chineeschen handelaar overgelaten, dan in het geval dat zijn rekening zoo hoog opgelopen is, dat de Chinees het noodig acht de strop iets vaster toe te halen, en een schriftelijk contract tot levering van klappervruchten of copra voor een zekere prijs beneden de marktwaarde verzoekt (of dwingt). Dat de

102.
Chineesche handelaren welvaren bij deze staat van zaken, behoeft wel geen nader betoog, en blijkt uit het voortdurend toenemen in aantal, terwijl zij vrij regelmatig naar China terugkeeren bij wijze van uitstapje.

De Boegineezen zijn op een hooger stadium aangeland; sommigen schepen zelf copra af naar Makasser, terwijl de anderen steeds een bepaalde prijs bedingen bij de verkoop. Bij hen ontbrekt meest de funeste lichtzinnigheid der andere stammen, die een blind vertrouwen stellen in den Chinees, en voorts er maar op los koopen, zonder zich van hun momenteele financieele positie rekenschap te geven.

(105)
Het voornaamste uitvoerproduct is de copra, (maandelijks \pm 6000 pikoel) welk product betrekkelijk veel geld brengt in handen der bevolking. Veel minder wordt rotan uitgevoerd; met het verzamelen daarvan houden slechts de Boegineezen zich zoo goed als niet op. Andere uitvoerproducten zijn: tripang, schelpen, muskus, hertehoorns hertehuiden, schildpadden, haalevinnen, hars, bengkoedoe, bruine suiker en sagoe.

Ingevoerd wordt: rijst, zout, suiker, koffie, gedroogde en gezouten visch, garens en kains, naaimachines, en allerlei andere voorwerpen van Westersch fabrikant.

Als inhoudsmaten dienen kopjes, klapperdoppen, de gantang (welke overeenkomt met vijf kati beras en 3 kati padi); voor gewichten rekent men met kati's en pikoels. Om te wegen gebruikt men veelal de datjing. Lengtematen drukt men uit in hasta's, en

depa's, terwijl men bij het Heerendienst-
werk bekendheid met de meter als lengte-
kubiek-maat begint op te doen.

Oude duiten zijn niet meer in omloop;
algemeen bezigt men de Nederlandsch-In-
dische pas- en zilveren munt en bankbil-
jetten als betaalmiddel. Goudgeld komt als
ruilmiddel niet voor, daar men dit aan de
circulatie onttrekt om er sieraden van te
laten maken.

Mijnbouw.

Mijnbouw komt niet voor. Vroeger werd
aan de oevers van verschillende rivieren
goudgewassen: bij Lampasio, Boega, Lonti,
Twelej, Lingadang en Pindjang. Dit geschied-
de grootendeels op aandrang der vorsten,
die in vroeger tijd goud moesten leveren
aan het Gouvernement.

Van westersche zijde is meermalen
exploratievergunning gevraagd, doch tot
disverre zonder zichtbaar resultaat.

Economische toestand.

Het landschap is over het algemeen
welvarend te noemen, dank zij de ruime ba-
ten, verkregen uit de klappercultuur, en de
verdiensten, verbonden aan de rotanzoekerij,
waarvoor men zich niet eens heel ver van
de kust behoeft te begeven.

De welvaart is den Boegineezen, die
meer, dan de helft der bevolking uitmaken,
duidelijk aan te zien: in de echte Boegi-
neesche kampongs Ogotoea, Banagang, Kampong-
Baroe, Fende, Badjoegan ziet men groote
houten met zink gedekte woningen, rij aan
rij geschaard, het is zeldzaam in deze kam-
pongs iemand aan te treffen, van wiens ge-
bit niet een belangrijk deel met goud

bezet is.

108)
107)
~~de~~ ^{Ook} de Tolitoli'ers en Dondo'ers ko-
 men gemakkelijk aan de kost, en zouden wel-
 varend te noemen zijn, indien zij niet de
 opbrengst van hun klapperboomen jaren
 vooruit verdisconteerd hadden aan Chinee-
 sche handelaren, uiteraard tegen zeer be-
 langrijk renteverlies. Door Chineezzen wer-
 den tot voor enkele jaren clandestien op
 groote schaal klappertuinen in pand ge-
 genomen, in den regel met een zeer groote
 winstmarge; zij konden de Tolitolische en
 Dondosche bevolking elke verlangde voor-
 waarden afdwingen, door crediet te weigeren,
 daar deze diep bij haar in de schuld zat.
 Sindsdien is dit van Bestuurswege op grond
 van de bestaande bepalingen met kracht
 tegengegaan; de onwettig in pand genomen
 boomen zijn weer in handen van de oor-
 spronkelijke bezitters, welke, om hun schuld
 te delgen, een contract tot copra-levering
 hebben aangegaan. Tengevolge van bemoeienis
 van het Bestuur ook wordt nu, bij contrac-
 tueele afbetaling van een schuld met copra
 in termijnen binnen ten hoogste een jaar,
 f 1.- per pikoel minder dan de pasarprijs
 berekend, om den handelaar een normale ren-
 te te verzekeren; bij afbetaling binnen
 twee jaar, wordt f 1.25, binnen drie jaren
 f 1.50 minder dan de pasarprijs betaald.
 Behalve aan in pand-neming begonnen de Chi-
 neesche handelaren mede klapperboomen te
 koopen, zonder vooraf de vereischte toestem-
 ming van het Hoofd van Gewestelijk Bestuur
 te hebben verzocht. Ook dit opkomend mis-
 bruik is nu beteugeld. Het zal evenwel zaak

zijn, dat in de toekomst nauwlettend acht erop geslagen wordt, of niet weer vreemde handelaren zich aan de zelfde feiten schuldig maken, aangezien de te bedingen buitensporige winst een sterke verleiding voor hen is.

Het is teeknend voor het op het gierige of zuinige, berekenende karakter van de Boegineezen, in tegenstelling met de royale, lichtzinnig onbezorgde levenswijze der Politoli'ers en Dondo'ers, dat van de eersten zoo goed als niemand klapperboomen verpand of verkocht heeft: doordat zij weinig schulden maken, krijgen de Chineezen geen vat op hen. Van belang daarbij is ook hun ijver, gepaard aan hun lichaamskracht, waardoor zij gemiddeld veel meer inkomen genieten, en zich veel grooter bezittingen weten te verschaffen, dan de doorsnee Politoli'ers en Dondo'er. Dat zoo goed als alle sawahs en de meeste en mooiste klappertuinen in handen van Boegineezen zijn, spreekt na het voorgaande vanzelf. Het verschil in welstand tusschen beide groepen neemt steeds toe; de Boegineezen nemen nu reeds op economisch gebied de over-^{heerskende} ~~heersende~~ positie in, door hun welvaart en getalsterkte. Doordat voortdurende immigratie plaats heeft van wellicht een vijf-honderdtal zielen per jaar, valt te voorzien, dat Politoli'ers en Dondo'ers, die nu reeds op groote schaal hun klapperboomen aan Boegineezen verkoopen, tenslotte, wanneer er geen ruimte meer zal zijn voor het bijplanten van nieuwe boomen, in de knel zullen geraken, en geheel onbeduidende factoren

zullen worden naast het Boegineesche element, die nu reeds op bijna het geheele landschap een Boegineesch stempel hebben gedrukt.

Door de gemakkelijke inkomsten, verkregen uit de klappercultuur maakt men zich niet heel druk met rijstbouw; door invoer moet jaarlijks in het te kort aan rijst voorzien worden. Vischvangst beoefent men slechts voor eigen gebruik. Alleen de zuivere Badjaus, voor wie vischvangst nog hoofdmiddel van bestaan is, oefenen deze op grooter schaal uit voor den verkoop. De Badjau-kampongs Santigi en Laboean-Loboh (op poelau Palinggisan) zijn echte visschers plaatsen.

Koeliearbeid wordt zeer ongaarne ongeregeld, en in den regel niet dan tegen een dagloon van een gulden of meer, verricht.

Frnikend voor de ijver en derhalve voor de vooruitgang van Tolitoli'ers en Dondo'ers, is het groote aantal sagoepalmen, dat in hun bezit is, waardoor ze van alle zorgen voor het dagelijksch onderhoud ontheven zijn.

Door den aanleg van wegen, geschikt voor asverkeer, waardoor afgelegen, nog niet in cultuur gebrachte streken meer in het bereik zullen worden gebracht, zal de economische positie van dit landschap stellig nog veel verbeterd worden. Sinds eenige jaren is deze wegverbetering krachtig aangevat; de wegen Kampong-Baroe - Badjoe-gan (\pm 25 K.M.) Lingadang - Santigi (\pm 9 K.M?) en Malala-Pinabogang-Malomba-Lais (\pm 15 K.M) zijn, afgezien van verharding,

107.
zoo goed als gereed voor auto-verkeer.

Ook zal vereischte zijn, voor het verder schrijden op den weg naar economische ontwikkeling het verschaffen van onderwijs, zij het voorloopig hoofdzakelijk slechts het allereenvoudigste, liefst gepaard met elementair landbouw- en nijverheidsonderwijs.

(110)
De klappercultuur o.a. zal door ruimer plantverband, en selectie nog aanmerkelijk kunnen vooruitgaan.

IV. Transportmiddelen.

a. Te land.
Het gebruik van fietsen begint in zwang te komen, vooral tusschen Badjoegan en Kampong-Baroe, Lingadang en Santigi doch ook wel elders. Paarden worden weinig gebruikt.

Het verkeer per as is nog gering. Een landschapsvrachtuato is aanwezig, terwijl er voorts sinds korten tijd \pm 20 grobaks zijn (te Kampong-Baroe, Ogotoea, Lalos, Badjoegan, Binontoan, Lakoean), meest in het bezit van Chineezers.

b. Te water.
Het meeste transport van goederen geschiedt over zee. De copra wordt per prauw vervoerd naar de plaatsen waar de K.P.M. aandoet, die steeds, zij het langzaam in aantal toenemen, naarmate de klappercultuur zich uitbreidt. In de vaart zijn momenteel ongeveer 30 djalampa (van Borneo aangevoerde prauwen); \pm 35 sope, \pm 250 bego en \pm 250 beroang. De grootste djalampa kan \pm 125 pikoel copra laden.

nota van toelichting
landschap Toli-toli
Chr. S. Kortleven 100.
30 Sept. 1927

N 18^a

V. Bestuur.

Algemeene inrichting.

////

Vroeger werd het oppergezag over het landschap Toli-Toli uitgeoefend door den Radja van Tolitoli, daarbij terzijde gestaan door een radja-moeda, zijn plaats vervanger, een djogoegoe, (belast met de uitoefening van politie en justitie: opsporing en berechting van misdrijven) een kapitein Laoet, tevens sjahbandar (schat bewaarder, inner der belastingen, en in- en uitvoerrechten), en nog andere functionarissen. Verder trof men op een aantal plaatsen een mardika, radjamoeeda, aroe of djogoegoe aan, waarschijnlijk oorspronkelijk als vazallen van den Radja van Tolitoli's dus onder diens suprematie staande zelfbestuurders te beschouwen.

Tegenwoordig is slechts overgebleven de Radja, in de districten terzijde gestaan door districtshoofden (Marsaolehs): de talrijke zelfbestuurders der vazalstaatjes zijn alle afgetreden en niet meer vervangen.

Het landschap Tolitoli maakte vroeger deel

deel uit van de Residentie Manado, doch werd in 1858, in verband met het noodzakelijke optreden tegen Mangindanausche zeeroovers, bij het Gouvernement Celebes en onderhoorigheden gevoegd. Te Laboean Dedeh, ongeveer 4 K.M. van Kampong-Baroe gelegen, werd, ten behoeve van de marine, een steenkooldepôt opgericht.

In datzelfde jaar werd, op den 5den Juli met den toenmaligen radja, Bantilan Safioedin, een politiek contract gesloten ter bevestiging van ons oppergezag. Daar de aanraking met het landschap zeer oppervlakkig was, kon de naleving van dit contract weinig toezicht worden uitgeoefend. In 1862 werd een posthouder in dit gebied geplaatst, later vervangen door een Civiel Gezaghebber, terwijl bij Gouvernementsbesluit van 13 April 1911 No. 11 (Ind. Staatsblad No. 286) Kampong-Baroe aangewezen werd tot standplaats van een tijdelijk Civiel-Gezaghebber.

Het toezicht op voornoemd steenkolen-depot was tot 1899 opgedragen aan het Bestuur; in dat jaar werd het opgeheven, en sedert werden de gebouwen gebezigd door de recherche-loods op dezelfde plaats opgezet.

In 1867 verzocht Radja Bantilan wegens ouderdom en ziekte het bestuur over het landschap te mogen overdragen aan zijn zoon Abdulhamid. Hoewel in strijd met de adat (volgens welke het Radja-schap niet volstrekt-erfelijk is, van vader op zoon of dochter kan, maar in den regel op een broer of neef van den overleden vorst be-

hoort over te gaan), werd dit verzoek toegestaan; de oude bestuurder bleef dientengevolge feitelijk het bestuur voeren, terwijl Abdulhamid in schijn regeerde. In 1899 werd diens oudste wettige zoon, Tegelan Hadji Ali, tot opvolger gekozen. Deze was evenwel, volgens de adat, nog niet aan de beurt om op te volgen.

1191
1113) Bij Indisch Staatsblad 1904 No. 476 werd bepaald, dat de toenmalige afdeeling Tontoli van het Gouvernement Celebes en Onderhoorigheden zou worden afgescheiden met ingang van 1 Januari 1905, en als de Onderafdeeling Tolitoli gevoegd werd bij de, met ingang van denzelfden datum gecreëerde afdeeling Midden-Celebes, deel uitmakende van de Residentie Manado.

In April 1905 werd de landschapskas opgericht, en in verband daarmee een landschapsinkomstenbelasting ingevoerd. Radja AbdulHamid werkte de invoering daarvan tegen, uiteraard omdat hij vreesde, dat een steeds aan te boren bron van inkomsten voor hem verloren zou gaan.

In het laatst van Mei 1905 overleed Abdoel Hamid; waarnemend Zelfbestuurder werd zijn jongere broer Hadji Ismail. Deze bleek, evenals zijn voorganger, nog niet begrepen te hebben, dat met een nieuw regime van krachtadiger Gouvernementsbemoeyenis was ingeluid.

In October werd deze daarop, samen met zijn adviseur, den Sjahbandar Mohamad Siradjoeddin, (de persoon, die altijd de belastingen geïnd had, welke in de particuliere kas van de Radja's waren terecht gekomen), door den Assistent-Resident naar

55.///.

Longgala medegenomen, ten einde hen gedurende eenige maanden in de gelegenheid te stellen, nader met het Europeesch bestuur kennis te maken. Tevens maakten zij de toenmalige militaire actie in het Paloe-dal mede.

1115/

1114/

In Mei 1906 keerden zij naar hun landschap terug. Den 2den Februari 1908 tekende H. Ismail de korte verklaring. Sedert verleenden Radja en Sjahbandar de verlangde medewerking, doch niet van harte. Dit bleek voldoende in de jaren 1916 tot 1919 toen beide een zeer dubbelzinnige rol gespeeld hebben in de S.I. beweging, die zich tenslotte tegen het gezag richtte, hetgeen den 4en Juni 1919 tot de excessen te Saloempaga leidde, waarbij zowel de Controleur J.P. de Kat Angelino als de waarnemend Radja Mogi H. Ali het leven lieten. Het ontstaan van verhoudingen, welke daartoe hadden kunnen leiden, was begunstigd door de innerlijke tegenstrijdigheid van het in 1918, geheel in strijd met de adat, in het leven geroepen lichaam, dat het bestuur over het landschap moest voeren.

In 1918 had H. Ismail, die reeds jarenlang zich van zijn ambt en de daaraan verbonden verplichtingen niets had aange-trokken, eindelijk op aandrang van het Bestuur wegens ouderdom ontslag uit zijn waardigheid verzocht. De zoon van Radja H. Abdoel Hamid, Tegelan Hadji Mohamad Ali, geestelijk minderwaardig, en een groot verkwis-ter van het familiegoed, had reeds eerder op aandrang van bestuurswege ontheffing ge-

vraagd

vraagd en verkregen van zijn radja moeda-
(opvolger)schap, doch scheen hiervan spijt
te hebben, en maakte pretenties op den troon.
De oud-Sjahbandar, Mohamad Siradjoeddin,
zoon van een oudere, doch eerder overleden
broer van Hadji Ismail, een echte intri-
gant maakte ook aanspraken, waarvoor hij
zich op de adat kon beroepen.

Ook de oud-djogoegoe I. Boesoena, iemand,
die niet bepaald het buskruit had uitgevon-
den, koesterde hoop, tot den troon geroepen
te worden, daar hij eveneens Radja-afstam-
meling was.

(zie bijgevoegde stamboom).

Ten slotte wenschte H. Ismail het Radja-
schap voor één van zijn kinderen te be-
houden, meer in het bijzonder voor zijn
oudstenzoon, Mogi Hadji Ali, die wel ambitie
toonde, in tegenstelling met de andere pre-
tendenten. Insteeds van dadelijk de knoop
door te hakken, werd toen aan een Raad van
Landsgrooten uit drie leden bestaande voor-
loopig de waarneming van het Zelfbestuur op-
gedragen, was dit een instelling zonder pre-
cedent d.w.z. tegen de adat, nog meer curieus
is de samenstelling: Mogi H. Ali, I. Boesoena,
en Mohamad Siradjoeddin, de drie onderling
vijandige want naijverige kroonpretendenten,
waarnaast nog als vierde partij Tegelan
Hadji Mohamad Ali stond. Daarbij werd be-
paald, dat H. Ali, indien hij zich geschikt
bewees, in aanmerking zou komen om zijn vader
op te volgen. Hij was zooveel als uitvoer-
der van de in rade tot stand gekomen beslui-
ten. Op veel steun van zijn mede-raadsleden
zal hij wel niet hebben kunnen rekenen! Mo-

hamad Siradjoeddin wierp zich met kracht in de S.I. beweging in Tolitoli, waar hij weldra de lakens uitdeelde.

ook de oud-Radja H. Ismail leek de S.I. welgezind, wellicht uit vrees, dat anders de ex-Sjahbandar te veel invloed zou krijgen. De S.I. actie werd voortdurend woeliger, en trachtte zich met bestuurszaken te bemoeien. Na de explosie dezer actie te Saloempaga, welke spoedig bedwongen werd, zakte de S.I. beweging geheel ineen, daar de bevolking haar de rug toekeerde.

Mohamad Siradjoeddin werd wegens gebleken onbetrouwbaarheid van zijn functie van mederegeerend Landsgroote ontheven, I. Boesoena wegens gebrek aan flinkheid.

De tweede zoon van H. Ismail, Jali Mohamad Saleh, welke de gebeurtenissen te Saloempaga als districtshoofd van Noord Tolitoli had medegemaakt, doch er het leven had afgebracht, wellicht dank zij het feit, dat hij tot kort te voren een nogal actief en brutaal President van de S.I. Tolitoli was geweest, werd daarna tot Zelfbestuurder aangesteld, nadat bij een soort van verkiezing de bevolking aan hem boven Tegelan H. Mohamad Ali de voorkeur gegeven had. Toch was de eigenlijke Tolitolische bevolking (te Naloe, Kalangkangan, en Lalos) op de hand van den laatste, en met den nieuwen vorst allerminst ingenomen.

Sinds 1918 is het landschap in een Noordelijk en Zuidelijk district verdeeld; de districtshoofden, welke den titel Marsao- leh voeren, werden tot dusverre door het Zelfbestuur onder goedkeuring van den

Resident van Manado aangesteld. Zij zijn niet als landsgrooten, doch als Zelfbestuursambtenaren te beschouwen.

117). Radja Jali H. Mohamad Saleh bleek in 1925 niet te beantwoorden aan het in hem gesteld vertrouwen, hij bleek geheel onbetrouwbaar, en niet afkeerig van knevelarij. Waarschijnlijk is de grondoorzaak geweest zijn financieele lichtzinnigheid, waardoor hij chronisch geldgebrek had, en dus uitermate vatbaar was voor de slechte raadgevingen van zeker soort raadslieden, van wie de ongunstig bekend staande peranakan-Arabier Sajid Alwi Roemi bij name vermeld dient te worden. Het vertrouwen der bevolking had hij dientengevolge geheel verloren; zelfs vreesde hij voor aanslagen op zijn persoon, waarom hij zich slechts ongaarne, en niet dan duidelijk zichtbaar gewapend en met groot geleide, buiten de hoofdplaats begaf.

Aangezien zijn toestand tenslotte onhoudbaar geworden was, verzocht hij uit zijn waardigheid ontheven te worden, hetgeen geschiedde bij Gouvernementsbesluit van 2 November 1926 No. 3.

De ex-Radja H. Ismail is in 1925 overleden, de ex-Sjahbandar Mohamad Sira-djoeddin en de ex-Djogoegoe I. Boesoena in begin 1926, Tegelan Mohamad Ali in 1923, waarmee een tijdperk van intrigues is afgesloten.

Het Radjaschap wordt op grond van het besluit van den Resident van Manado van 17 Februari 1927 No. 48 tijdelijk waargenomen door Mohamad, een kleinzoon van Radja Abdul-

(110) hamid, iemand, die door H. Mohamad Saleh steeds op den achtergrond gedrongen was, daar hij volgens de adat de voornaamste kroonpretendent is. Hij is iemand met vriendelijk, innemend karakter, doch heeft zeer weinig onderwijs genoten; door privaattlessen zal hij moeten trachten, eenige meerdere kennis van lezen, schrijven, en rekenen op te doen, zonder welke hij immers onbekwaam geacht moet worden voor de functie van Zelfbestuurder. Zijn voornaamste karakterfout blijkt nu reeds dezelfde, als waaraan Radja H. Moh. Saleh te gronde gegaan is: groote spijzucht. Hoewel hij voor zijn verheffing tot waarnemend Radja (kort daarvoor tot waarnemend Marsaleh) zeker over niet meer dan f 25 à f 40 per maand te beschikken had, bleek juist dat hij gedurende ongeveer een jaar ongeveer vijftienhonderd gulden schuld gemaakt heeft boven zijn tractement, dat f 150 's maands bedraagt, vermeerderd met f 30 reiskosten. Wenschelijk is, dat hij voorloopig niet definitief wordt aangesteld, daar anders te voorzien valt, dat de geschiedenis met H. Mohamad Saleh zich zal herhalen.

Buiten hem zijn de volgende personen voorhanden, die later eventueel voor het Radjaschap in aanmerking gebracht zouden kunnen worden.

1. Abdoelhamid, zoon van wijlen Tegelan Mohamad Ali, omstreeks tien jaar oud; op landschapskosten schoolgaande op de H.I.S. te Donggala.
2. Salihoeddin, zoon van wijlen Abdoel Aziz, jongere broer van den tijdelijk

(119)

waarnemend Radja Mohamad, omstreeks tien jaar oud, schoolgaande op de H.I.S. te Donggala, met ondersteuning van het landschap.

- 3. Abdoelmoein, zoon van wijlen Mogi H. Ali, omstreeks tien jaar oud.
- 4. Mohamad Jahja, zoon van den ex Radja H. Mohamad Saleh, omstreeks twee jaar oud.

Voorts zijn er nog twee kinderen van wijlen H. Ismail bij een bijvrouw, Siti Marifa, t.w. Achmad, omstreeks twintig jaar oud, Mohamad, omstreeks twaalf jaar oud. Daar hun moeder van Kailische en geringe afkomst is, terwijl zij buiten het echt Tolitolische milieu nl. dicht bij de Boeolsche grens, zijn groot gebracht, worden zij als vreemden beschouwd, en behoren zoo mogelijk van de troonopvolging uitgeschakeld te worden. De adat wijst bovenbedoelde vier eventueele pretendentes in de volgorde aan, waarin zij zyn genoemd.

Aan het hoofd der kamongs staan de kepala's, die door den Radja benoemd worden. Sinds eenige jaren wordt de keuze der kamongbevolking, indien deze op een geschikt candidaat valt, gevolgd. Doordat zoo eenigszins mogelijk een persoon gekozen dient te worden, die kan lezen en schrijven, zij het in Arabische, Latijnsche of Boegineesche karakters, is de keuze vrij beperkt. Doordat het kepala-schap over het algemeen geen lucratief baantje is, is het zeer lastig, om geschikte personen te vinden, die genezen zijn het ambt te bekleeden. Zij ontvangen slechts 8% van de landschapsinkom-

(120)

(120)

sten- en personeelebelasting, 4% van de slachtbelasting (doordat weinig geslacht wordt te verwaarlozen) en 8% van de afkoopsommen heerendienst.

Zijn de inkomsten van de kapala's er sinds het oude vorstenbestuur niet op vooruitgegaan, in tegendeel, van hen wordt daarentegen veel meer geëischt. Zij moeten zorgdragen voor en toezicht houden op de verrichting van heeren- en gemeentedienst, inning van belastingen, handhaving van de orde, opsporen van misdrijven. Van dit alles komt evenwel, behalve onder strenge leiding, weinig of niets terecht, daar de kapala's uit hun ambt niet voldoende inkomsten genieten om in hun levensonderhoud te voorzien; herhaaldelijk komt ontslagname voor, omdat men uit armoede genoodzaakt is zich geheel aan zijn broodwinning te geven. In overwegend Boeginesche kampongs zijn meest nog wel welgestelden aanwezig, die het hoofdschap als een eerebaantje kunnen bekleeden; voor de minder welgestelde Toli-Toli'ers en Dondolers is dit bezwaarlijker; in verschillende kampongs in Selatan is voor geheel ongeschikte kamponghoofden geen meer geschikt persoon te vinden, die geneigd is zich een aanstelling te laten welgevallen.

(121) Door het bestaan van de kamponghoofden te verbeteren, bijv. door de toekenning van verplichte persoonlijke diensten, zou het aantal gegadigden, zeker toenemen.

De kapala kampong wordt geholpen door een of meer kapala djaga's (een op elk zestigtal heerendienstplichtigen), een djoercoetoelis of kampongschrijver, en een soreang

of boodschapper, welke alle vrijgesteld zijn van het verrichten van heerdienst en de betaling van belasting, doch overigens geen voordeelen uit hun baantje genieten.

Sinds begin 1926 is een landschapsbestuursassistent aangesteld, welke een tijdlang tijdelijk waarnemend Marsaoleh van Selatan is geweest, en thans in het district Oetara den Marsaoleh behulpzaam is, meer in het bijzonder bij het toezicht houden op de heerdienstverrichting.

Sinds 1918 heeft het landschap Tolitoli een eigen Onderafdeelingskas; welke beheerd wordt door den Europeeschen Bestuursambtenaar als kashouder.

~~Landbestuurskosten.~~

In begin 1927 is een één-tonn landschapsvrachtauto aangeschaft; waarschijnlijk in dit dienstjaar nog zal aanschaffing van een decauville-spoor voor assainering plaats vinden.

De (waarnemend) Radja geniet uit de Onderafdeelingskas een inkomen van f 150 's maands, plus f 30 reiskosten; de landschapsbestuurs-assistent f 100 plus f 25 reiskosten, elk der beide Marsaolehs f 75 plus f 15 reiskosten. De landschapsschrijver ~~geniet~~ f 45, elk der beide districtsschrijvers f 25 's maands.

Het landschap restitueert volledig aan het Gouvernement alle door het laatste rechtstreeks in het belang van het eerste gedane uitgaven (artikelen der Zelfbestuursregelen 1927).

b. Belastingen

De voornaamste inkomsten voor de landschapskas vormen:

- a. een landschapsinkomstenbelasting, laatstelyk geregeld bij Zelfbestuursbesluiten van 27 November 1923 No 7 goedgekeurd bij besluit van den Resident van Manado respectievelijk ddo 18 December 1923 No 442.
- (124) b. een landschapspersoneele belasting, geregeld by zelfbestuursbesluiten van 27 November No. 8 goedgekeurd by besluiten van den Resident van Manado respectievelijk ddo. 18 December 1923 No 442.
- c. een boeah-tanah (boschproducten)belasting, geregeld by zelfbestuursbesluiten van 25 Augustus 1914 zonder nummering en 7 Juli 1927 No 14 respectievelijk goedgekeurd door den Resident van Manado: niet bij besluit en bij besluit ddo. 16 Augustus 1927 No 394.- werg

Voorheen

121.

voorheen 5% van de uitgevoerde waarde aan boschproducten geheven, sinds 1 Juli 1927 bedraagt de heffing 10%.

d. Een slachtbelasting, geregeld bij zelfbestuursbesluit van 20 Augustus 1924 zonder nummer en goedgekeurd bij Residentsbesluit van 23 October 1924 No. 364.

Voor de belastingadministratie is een belastingmantri aangesteld, welke f 75.- 's maands geniet, plus f 25.- reiskosten.

De aanslag in de landschapsinkomstenbelasting bedroeg voor 1927: f 65306.49
idem personeelebelasting f 726.50

c. Verplichte diensten.

Van verplichte diensten zijn in dit landschap bekend

- a. heerendiensten, geregeld bij Zelfbestuursbesluit van 24 Mei 1922 goedgekeurd bij Residentsbesluit van 21 Juni 1922 No 340.

(125)
Maximaal mag heerdienst-arbeid gevorderd worden gedurende twee en dertig dagen. Geëischt wordt vijf maal zes dagen arbeid, over het geheele jaar verdeeld, voor wegonderhoud en verbetering, en de aanleg en herstel van houten en gemetselde bruggen. In het begin van elk jaar wordt het tarief, volgens het welk heerdienst verricht zal worden, bekend gemaakt, zoodat ieder bijtijds op de hoogte is, wanneer hij zal moeten arbeiden. In de Poëassa wordt in den regel geen arbeid gevorderd; evenmin/tes vrijdags; men werkt nl. telkens van Zaterdag tot en met Donderdag. De duur van de tocht naar en van het werk wordt in mindering gebracht van de arbeidstijd;

aan heerendienstplichtigen, welke ver/van hun woonplaats zijn te werk gesteld, en* op het werk moeten overnachten, wordt tegenwoordig gratis voedsel (rijst) verstrekt. Bijna elke kampong is voor de heerendienstarbeid in enkele deelen (kops) verdeeld, opdat niet alle weerbare mannen tegelijkertijd uit de kampong afwezig zullen zijn. Voor landbouwwerkzaamheden (planten en oogsten) wordt op voorafgaand verzoek ten allen tijde uitstel verleend.

Ut bijgevoegd heerendiensttarief (bijlage VIII) moge een en ander duidelijker blijken.

- b. Gemeentediensten, maximaal 12 dagen per maand. Geeischt wordt: vijf maal twee dagen arbeid, nl. nadat men van zaterdag tot en met Donderdag heerendienst verricht heeft, op zaterdag en zondag. Men heeft dus de vrijdag daartusschen als rustdag en is dan gedurende ongeveer twee maanden geheel vrij van alle verplichte diensten.

(126)

Andere verplichte diensten, bijv. ten behoeve van bepaalde personen zocals de sawang- en pinontoldiensten in de Minahasa, worden in dit ressort niet verricht.

De openbare werken staan onder leiding, behalve van den (Gewestelijk) Directeur der Landschapswerken, van den Opzichter der Landschapswerken welke te Donggala gevestigd is, en door de landschappen Parigi, Paloe, Donggala en Poli-Toli gemeenschappelijk bezoldigd wordt.

In het landschap zelf zijn een adjunct-wegopziener, een mantri-opniemer, en een

een vijftal mandoers in dienst. Het aantal heereendienstplichtigen bedroeg op 1 Januari 1927 in het geheele landschap 4572 man.

Rechtswezen.

Het rechtswezen is geregeld bij de Zelfbestuursregelen 1927 (Staatsblad 1927 No 190 (Residentsbesluit ddo. 14 November 1925 No 493) en Zelfbestuursbesluit van 2 Augustus 1925 (Goedgekeurd by besluit van den Resident van Manado ddo. 14 November 1925 No 493).

Kleine civiele zaken (tot een waarde in geschil van f 100.-) en Kleine Misdrijven en Overtredingszaken (waarop geen zwaardere straf is gesteld of door den Gouvernementsrechter zou kunnen worden toegepast dan f 500 boete of drie maanden hechtenis) worden berecht door de Kleine Madjelis of Landschapsgerecht, welke bestaat uit den Zelfbestuurder als alleen rechtsprekend rechter, welke rechtspreekt onder leiding van den Europeeschen Bestuursambtenaar, hetgeen volgens instructie van den Resident van Manado vereischt, dat deze ambtenaar bij deze rechtspraak tegenwoordig moet zijn.

(127)

Alle andere civiele- en misdrijfszaken komen voor de Groote Madjelis of Landschapsrechtbank, voorgezeten en geleid door den Europeeschen Bestuursambtenaar; met den Zelfbestuurder en twee landsgrooten (lees: districtshoofden of kampongshoofden) als leden.

Aan de jurisdictie dezer beide rechterlijke organen zijn uiteraard alleen

landchapsonderdanen

landschapsonderdanen onderworpen. Wie landschapsonderdanen zijn, leert artikel 13 der Zelfbestuursregelen 1927.

Het materieel privaatrecht, dat wordt toegepast, is de adat; deze is alleen bij mondelinge overlevering bekend, en hoogstens ten deele uitgedrukt in vroegere civiele vonnissen van Groot- en Kleine Madjelis.

Voor het formeele Privaat- en strafrecht, dat vanzelfsprekend bij de adat zeer onvoldoende en in strijd met de moderne rechtsopvattingen geregeld is, wordt het Reglement op het Rechtswezen in de Buitengewesten (staatsblad 1927 No 227) als leidraad gebezigd.

Het materiaal strafrecht berust voor een klein deel op enkele Zelfbestuursbesluiten, waarin straffen gesteld zijn op bepaalde overtredingen, en overigens op de niet in schrift vastgelegde adat, waarbij hoogstens met vroegere vonnissen te rade gegaan kan worden. Voornamelijk wordt het Wetboek van Strafrecht voor Nederlandsch-Indië als leidraad voor de strafbaarheid, en als maatstaf voor de bedreigde straf gebezigd.

Geen andere straffen worden opgelegd dan de in evenbedoeld Wetboek voorkomende hoofd- en bijstraffen. Bij civiele zaken, betreffende een geschilwaarde van meer dan f 100.- kunnen beide partijen na de beslissing door de Landschapsrechtbank eischen, dat het vonnis niet zal worden ten uitvoer gelegd dan na bekomen goedkeuring van den Resident van Manado. Vonnissen,

waarbij een vrijheidsstraf van meer dan een jaar, of boete van meer dan f 100 wordt opgelegd moeten op grond van artikel der Zelfbestuursregelen 1927 vóór de ten uitvoerlegging moeten worden goedgekeurd door den Resident. Bij besluit van den Resident van Manado van 14 November 1925 No 493 (art.6) werd gelast, dat ook alle vonnissen, waarbij vrijheidsstraffen van een half jaar tot een jaar zijn opgelegd, voor de executie goedgekeurd behooren te worden.

Een landschapsdjaksa is aangesteld, welke een tractement geniet van f 75.- 's maands vermeerderd met f 25.- reiskosten

Onderwijs.

Te Kampong-Baroe bestaat een Openbare Inlandsche school 2e klasse (standaard-school) momenteel met 145 leerlingen, nl. 128 jongens en 17 meisjes, en drie leerkrachten. Het tegenwoordige schoolgebouw, een landschapsgebouw is bouwvallig, en te klein, een nieuw schoolgebouw is in aanbouw en zal over enkele maanden in gebruik genomen kunnen worden.

Het absentage-cijfer bedraagt gemiddeld 8%.

Het schoolgeld wordt geheven volgens de Gouvernementsbepalingen.

(130)

Volksscholen zijn geopend: te Banagang (sinds 1925), te Lingadang (sinds 1926), te Laulalang en te Badjoegan (in 1927) respectievelijk met 2, 1 en 1 leerkracht, en 77, 62, 52 en 91 leerlingen.

Bereids voltooide schoolgebouwen te Ogotoea, Tinabogang, Kalangkagan, Geloempang en Binontoan wachten voor opening op bevoegde leerkrachten welke lastig te verkrijgen blijken.

Het is zaak, dat de zucht naar onderwijs zoo noodig van bestuurswege levendig gehouden en aangewakkerd wordt, daar het aantal personen, dat lezen en schrijven kan,

127.

zeer klein is. Eenigszins verblijdend is, dat althans verschillende Boegineezen hun eigen taal in hun eigen letterschrift kan schrijven.

Op de volksscholen is, evenals op de Standaardschool, Maleisch de voertaal. Tegen invoering van het Boegineesch als voertaal is aan te voeren, dat slechts ruim de helft der bevolking uit Boegineezen bestaat, en de andere bevolkingsgroepen waarschijnlijk tegen het schoolgaan hunner kinderen bezwaren zouden opperen, indien ze daar Boegineesch in stede van Maleisch leerden.

Onderwijs in de Boegineesche taal en karakters gedurende een deel van de leertijd zal evenwel op den duur aanbeveling verdienen.

Voor de gebouwen en het meubilair der volksscholen zorgen de verschillende kampongs in gemeenschappelijke dienst; in de betrokken kampongs worden na verkregen toestemming der kampongliden, 10 procenten geheven op de landschapsinkomstenbelasting, welk bedrag in het schoolfonds gestort wordt, waaruit de onderwijzerssalarissen bekostigd worden.

Sinds 1 Januari 1927 is een Indisch Arts in gemeenschappelijke dienst der landschappen Boeol en Tolitoli gesteld. In begin 1928 zal het in aanbouw zijnde hulpziekenhuis te Kampong-Baroe in gebruik genomen kunnen worden.

Polikliniek wordt ter hoofdplaats

dagelijks

politieke toestand.

(191)

Geneeskundige dienst.

120.
dagelijks gehouden door een landschaps-
ziekenverpleger.

Iweemaal per jaar wordt in elke kam-
pong vaccinatie tegen pokken verricht door
een landschapsvaccinateur, welke door de
landschappen Donggala en Tolitoli elk voor
de helft bezoldigd wordt. Behalve van deze
vaccinatie, en voor zoover betreft neo-sal-
varsan-injecties, is de bevolking nog wei-
nig gewend aan de Westersche geneesme-
thoden, waartegenover ze nog een afwachtende
houding aanneemt.

VI. Politieke toestand.

Onder hoofdstuk V is bij de Algemeene
Inrichting de stand van zaken besproken,
die tot uitbarsting kwam in de moord te
Salpempaga.

Politiek Vereenigingsleven bestaat
sindsdien niet meer. De S.I.-afdeeling, waar-
van laatstelijk Abdoel Chalik, een onechte
(1132) zoon van den ex Sjahbandar, voorzitter was,
is sindsdien opgeheven, en de bevolking
toont zich tot dusverre wars van alle po-
litieke bewegingen. Een door een bezoldigd-
propagandist met kunst- en vliegwerk in
het leven geroepen P.E.B. afdeeling doofde
dadelijk weer uit als een nachtkaaers.

De bevolking is meegaand, maakt het
den hoofden niet moeilijk. De strenge hormat
tegenover de vorst is in onbruik geraakt,
toch is de houding tegenover hem nog zeer
beleefd te noemen.

Hoofden, die bijzonder op den voor-
grond treden, zijn er eigenlijk niet;
flinke kamponghoofden, mits onder leiding,
zijn die van Panagang, Lais, Naloe, Kampong-

Baroe en Badjoegan. De Marsaoleh van Oetara, Mohamad Dansir, voorheen kamponghoofd van Santigi, is een veelbelovend districtshoofd, die veel invloed op de bevolking en de kamponghoofden in zijn district heeft, en werkelijk zijn gezag weet te doen gelden. In December 1926 vertrok hij ter Haddj, doch medio September van dit jaar keerde hij bereids weer van daar terug. Het hadji-schap zal waarschijnlijk het overwicht, dat hij reeds op bevolking en hoofden heeft, nog gunstig beïnvloeden.

De ex Radja, bij Gouvernementsbesluit van 2 November 1926 No 3 van zijn waardigheid ontheven, leeft sindsdien als ambteloos burger, en heeft niet de minste invloed, daar hij verre van bemind is.

Als een persoon, die ter gelegener tijd wellicht wel weer eens zou willen probeeren, politieke invloed te krijgen, om beroering te weet te brengen, is te noemen.

Abdoel Chalik, den gewezen S.I., president, die sinds het te niet gaan der vereeniging zonder belangrijke bezigheid is. Deze Abdoel Chalik, onechte zoon van wijlen den ex Sjahbandar Mohamad Siradjoeddin, is reeds begonnen zich eenige maanden na den dood van zijn natuurlijke vader als een in wettig huwelijk geboren kind op te werpen, ten einde een deel van diens boedel machtig te worden. Zijn aanspraken werden door de Landschapsrechtbank verworpen; de beslissing van het Hoofd van Gewestelijk Bestuur op het door hem aangeteekend verzet is nog niet bekend. Zou

hij ten onrechte als echte zoon van den ex Sjahbandar worden aanvaard, dan kan met zekerheid voorspeld worden, dat hij binnen niet al te langen tijd actie zal gaan voeren, daar hij aldan als mede-gerechtigde op de troon aanspraken kan, en ongetwijfeld zal willen geldend maken.

VII. Verhouding tot het Nederlandsch-Indische Gouvernement.

De volgende contracten werden met het landschap Politoli gesloten:

1. Contract ddo. 12 Juli 1832, goedgekeurd en bekrachtigd bij het besluit van 19 November 1832 No 28.
2. Contract ddo. 5 Juli 1858 (met Radja Bantilan Safioeddin) met grensomschrijving ddo. 24 Juli 1897 (Besluit van 14 October 1897 No. 19) goedgekeurd en bekrachtigd bij het besluit van 8 Januari 1859 No 25. Gedr. st. 1859/60 LV No. 5.
3. Akte van bevestiging en verklaring ddo. 14 December 1867, goedgekeurd en bekrachtigd bij het besluit van 19 April 1868 No. 12 Gedr. st. 1869/70, 27 No 8. (betreffende Radja Abdoelhamid)
4. Suppletoir Contract, betreffende de bescherming van telegraafkabels en landlijnen, ddo. 17 November 1887, goedgekeurd en bekrachtigd bij het besluit van 13 Mei 1889 No 2 Gedr. st. 1890/92, 112. No 24.
5. Suppletoir contract, nopens den in- en uitvoer van oorlogsbehoefden ddo. 8 Juni 1889, goedgekeurd en bekrachtigd bij het besluit van 23 April 1890 No. 28 Gedr. st. 1890/91, 112 No 26.

6. Orens omschrijving met Bwool ddo. 28 November 1896 Gedr.st. 1897/98, 152, No 23.
7. Orens omschrijving met Banawa ddo. 26 Augustus 1896, goedgekeurd en bekrachtigd bij het besluit van 17 Februari 1897 No 17 Gedr. st. 1898/99, 166 No 2.
8. Suppletoir Contract nopens het yerleenen van concessies voor land en mijnbouw, ddo. 20 Mei 1900, goedgekeurd en bekrachtigd bij het besluit van 16 September 1900 No 3, Gedr.st. 1900/01, 169 No 14.
9. Korte verklaring en akte van erkenning en bevestiging ddo. 12 Februari 1908, goedgekeurd en bekrachtigd bij het besluit van 7 October 1908 No. 18, gedr.st.1908/69, 311 No 10; (betreffende Hadja H.Ismail).
- (135) 10. Korte verklaring, en akte van erkenning en bevestiging ddo. 27 Juli 1918, goedgekeurd en bekrachtigd bij het besluit van 31 Mei 1919 Gedr.st. 1919/1920, 24 No 8 (betreffende den raad van Landsgrooten, vormende voorloopig het Zelfbestuur van Tolitoli, bestaande uit Mogi H.Ali, I.Boesoena en Mohamad Siradjoeddin).
11. Korte verklaring en akte van erkenning en bevestiging, ddo. 17 Februari 1920, goedgekeurd en bekrachtigd bij het besluit van 10 Juli 1920 Gedr.st. 1921/1922, 340 No. 2.

III. Verhouding tot de aangrenzende Landschappen.

Zooals onder Volksgebruiken bij het "Manamboe Ogo" is medegedeeld, stamt volgens de overlevering het Boeolsche Ver-

stenhuis van dat van Tolitoli af. De verhouding met Boeol is steeds een goede geweest. In vroeger tijd kwamen Boeolsche Radja's dikwijls in Tolitoli op bezoek om te dobbelen, opium te schuiven e.d.

Een dochter van Radja Bentilan, I. Bahtoe, een zuster dus van de Radja's Abdoel Hamid en H. Ismail, was gehuwd met de Radja van Boeol, Poetera, de vader van de tegenwoordige radja. Zij overleed in 1901 te Mekka; van haar bestaan geen nakomelingen. De Radja's van Parigi, Moeton en Banawa zijn niet verwant met deze landschappen zijn vanwege de groote afstand, nooit connecties aangeknoopt.

De bevolking van Boeol spreekt het Boeolsch, een tot de Gorontaloesche groep behorende taal.

Het Toli-Poli'sch en het Dondo'sch komen meer overeen met de talen in het Parigi'sche en Moëtonsche, en behooren met deze tot dezelfde groep:

Het Fomini'sch; van deze stamverwanten wordt het land evenwel door hooge bergruggen gescheiden, waarover slechts weinig communicatie langs enkele, bezwaarvolle bergpaden wordt onderhouden.

De taal in het landschap Banawa, het Kailisch, behoort tot de West-Toradja'sche taalgroep. De belangrijkste, immers de talrijkste en welvarendste, bovendien vooral door immigratie sterk toenemende bevolkingsgroep, die der Boegineezen, verschilt uiteraard geheel en al van de bevolking van de nabij gelegen streken.

Een behoorlijk verbinding over land met andere landschappen bestaat nog niet; die met Boeol zal het minst bezwaarlijk zijn tot stand te brengen, toch zal het nog jaren duren, voor een per as berijdbare verkeersweg zal kunnen klaarkomen. Tegenwoordig is men op verkeer over zee aangewezen; in de Westmoesson is evenwel de reis per prauw in de meeste gevallen niet mogelijk, en in ieder geval zeer gevaarlijk. Overland heeft men minstens vijf dagen noodig, om van Kampong-Baroe naar de plaats Boeol te reizen, terwijl over groote afstanden slechts te voet gereisd kan worden, waarbij een aantal bergruggen overgetrokken moet worden. Naar Donggala is de tocht nog veel verder en bezwaarlijker, daar daarbij een uitgestrekt genoeg onbewoond gebied moet worden doortrokken.-

Tolitoli, 30 September 1927

Tolitoli, 30 September 1927.-

De Controleur van Tolitoli,

(wg) S. Kortleven.

S T A A T der bijlagen van de nota van toelichting
betreffende het Zelfbesturend Landschap
T o l i - T o l i .

Volg- num- mer.	O m s c h r i j v i n g	Toelichtingen.
1.	Bevolkingsstaat op 1 Januari 1927 (groepsgewijs)	
2.	Kampongwijze bevolkingsstaat op 1 Januari 1927	
3.	Kamponggewijze belastingstaat	
4.	Staat van invoer in 1926	
5.	Staat van uitvoer in 1926	
6.	Marktprijzenstaat (ultimo September)	
7.	Stamboom	
8.	Staat van ambtenaren en beambten op 1 September 1927 in dienst van het Landschap Toli-Toli en hunne bezoldiging	
9.	Heerendiensttarief 1927.	

Toli-Toli, 30 September 1927

De Controleur van Toli-Toli,

(wg/ S. Kortleven.

Toli-Toli, 30 September 1927
De Controleur van Toli-Toli,
(wg) S. Kortleven.

Opgeve der bevolking van het Landschap Toll-Toll op
1 Januari 1927.

	Mannen	vrouwen	jongens	meisjes	Totaal
Inlanders - Landsonderhoort en	12	4	6	4	26
Inlanders - Landschapsonderhoort en	5943	4685	4557	4200	19385
Chineezen	252	64	89	65	470
Arabieren e.s. Vreemde Oosterlingen	69	44	71	57	241
Europeanen	2	1			3
Totaal	6278	4798	4723	4326	20125

Toll-Toll, 30 September 1927
De Controleur van Toll-Toll,
(wG) S. Kortleven.

Kampongsgeewijze bevolkingstaat.- (op 1 Januari 1927)

Naam van de kampong	Aantal zielen				totaal	Toelichtingen
	mannen	vrou en	jon gens	meis jes		
<u>District Tengah</u>						
Alor	165	143	117	88	513	
Alangkanan	182	214	190	159	745	
S. Baroe	260	299	271	233	1063	
Alor	387	288	275	264	1214	
Abetan	138	110	75	54	377	
Loboh	60	62	49	57	228	
Alor	65	83	52	36	236	
Alor	90	59	68	76	293	
Alor	82	68	94	71	315	
Alor	30	30	28	25	113	
Alor	40	41	48	52	181	
Alor	91	97	84	86	358	
<u>District Selatan</u>						
Alor	60	46	59	32	197	
Alor	122	95	94	114	425	
Alor	256	192	146	132	726	
Alor	123	142	159	119	543	
Alor	139	107	74	79	399	
Alor	219	207	200	170	796	
Alor	51	38	31	20	140	
Alor	146	80	96	83	405	
Alor	234	107	213	154	708	
Alor	148	120	109	101	478	
Alor	223	101	96	100	520	
Alor	173	120	152	159	604	
Alor	287	231	236	91	845	
Alor	146	114	92	98	450	
Alor	162	100	72	126	460	
Alor	208	95	88	104	495	
<u>District Oetara</u>						
Alor	56	48	50	47	201	
Alor	200	172	189	168	729	
Alor	41	32	50	36	159	
Alor	54	45	57	50	206	
Alor	154	122	140	125	541	
Alor	145	70	102	86	403	
Alor	115	80	70	75	340	
Alor	205	112	115	105	537	
Alor	121	95	70	65	351	
Alor	221	150	160	170	701	
Alor	167	130	150	160	607	
Alor	177	140	136	130	583	
	5943	4685	4557	4200	19385	

Toll-Toll, 30 September 1927

De Controleur van Toll-Toll,

(WG) S. Kortleven.

District Oetara
-id- Tengah
-id- Selatan

Totaal

Toll-Toll, 30 September 1927.

De Controleur van Toll-Toll,

(WG) S. Kortleven.

Inkomstenbelasting Landschap Toli-Toli 1927.

District	Kampong	Djoemlah pajak	Keterangan
Oetara	Lakoan	f 570.21	
	Binontoan	" 2034.11	
	Pindjan	" 347.13	
	Dioele	" 544.-	
	Saloempaga	" 2299.19	
	Santigi	" 1041.40	
	Laolalang	" 2293.92	
	Lingadang	" 3410.98	
	Kapas	" 1024.51	
	Saloempang	" 2950.41	
	Badjoegan	" 1877.58	
Tende	" 2412.78		
	Totaal	f 20806.22	
Tengah	Lalos	f 1458.64	
	Kalangkangan	" 1873.80	
	Kg. Baroe	" 4146.58	
	Naloe	" 3959.20	
	Kabetan	" 1137.14	
	Laboan Loboh	" 573.78	
	Bilo	" 785.87	
	Boega	" 604.65	
	Kamaloe	" 421.32	
	Koelanga	" 127.63	
	Lampasio	" 253.81	
Saloejan	" 535.50		
	Totaal	f 15877.92	
Selatan	Basi	f 192.32	
	Malala	" 1203.03	
	Tinabogan	" 2219.20	
	Malomba	" 2105.05	
	Laisi	" 2043.63	
	Ogowele	" 359.48	
	Saloemia	" 1645.02	
	Loewok	" 347.14	
	Banangan	" 4468.74	
	Bambapoela	" 2584.37	
	Tompoh	" 1547.87	
	Simatang	" 2014.53	
	Ogotoea	" 4423.04	
Simoentoe	" 1008.51		
Bangkir	" 1158.95		
Soni	" 1301.47		
	Totaal	f 28622.35	
District	Oetara	f 20806.22	
-id-	Tengah	" 15877.92	
-id-	Selatan	" 28622.35	
	Totaal	f 65306.49	

Toli-Toli, 30 September 1927.

De Controleur van Tolitoli,

(wg) S. Kortleven.

Personeele-Belasting Landschap Toli-Toli
1927.

----- Jaar 1926

District	Kampong	Djoemlah padjak	Keterangan
Oetara	Lakoean	f 2.16	
	Binontoan	" 20.28	
	Pindjan	" - -	
	Dioele	" 4.16	
	Saloempaga	" 29.18	
	Laolalang	" 74.50	
	Santigi	" 17.44	
	Lingadang	" 71.84	
	Kapas	" 7.56	
	Galoempang	" 41.06	
	Badjoegan	" 16.48	
	Tende	" 24.44	
	Totaal	f 309.10	
Tengah	Lalos	f 6 32	
	Kalangkangan	" 4 24	
	Naloe	" 101 88	
	Kg. Baroe	" 106 86	
	Kalangkangan	" - -	
	L. Loboh	" - -	
	Bilo	" 6 80	
	Boega	" 3 40	
	Kamaloe	" - -	
	Koelanga	" - -	
	Lampasio	" - -	
	Saloegan	" - -	
	Totaal	f 229 50	
Selatan	Basi	f - -	
	Malala	" - -	
	Tinabogan	" 1 08	
	Malomba	" - -	
	Ogowele	" - -	
	Laisi	" 1 08	
	Saloembia	" 3 24	
	Loe erik	" - -	
	Banagang	" 39 92	
	Tompho	" 3 24	
	Bambapoela	" 15 70	
	Ogotoea	" 110 56	
	Simatang	" 13 08	
	Simoentoe	" - -	
Bangkir	" - -		
Soni	" - -		
	Totaal	f 187 90	
District	Oetara	f 309 10	
id	Tengah	" 229 50	
id	Selatan	" 187 90	
	Totaal	f 726 50	

Toli-Toli, 30 September 1927

De Controleur van Tolitoli,

(wg) S. Kortleven.

Dienstjaar 1926

Staat van Uitvoer.

Benaming der artikelen	Maatstaf	Hoeveelheid	Waarde
Copra	K.G.	1308312.	
Damar	K.G.	-	
Huiden buffel	K.G.	201	
Huiden herten		-	
Roting	K.G.	15768	
Schildpadschillen	K.G.	385	
Schelpen	K.G.	7192.	
Suiker aren	K.G.	670.	
Tripang	K.G.	3392.	

Toli-Toli, 30 September 1927

De Controleur van Tolitoli,

(wg) S. Kortleven.

Toli-Toli, 30 September 1927.

De Controleur van Tolitoli,

(wg) S. Kortleven.

Dienstjaar 1926

Staat van Uitvoer.

Benaming der artikelen	Maatstaf	Hoeveelheid	Waarde
Copra	K.G.	1308312.	
Damar	K.G.	-	
Huiden buffel	K.G.	201	
Huiden herten		-	
Roting	K.G.	15768	
Schildpadschillen	K.G.	385	
Schelpen	K.G.	7192.	
Suiker aren	K.G.	670.	
Tripang	K.G.	3392.	

Toli-Toli, 30 September 1927
 De Controleur van Tolitoli,
 (wg) S. Kortleven.

Toli-Toli, 30 September 1927.
 De Controleur van Tolitoli,
 (wg) S. Kortleven.

Dienstjaar 1926

STAAT van INVOER.

Benaming der artikelen	Maatstaf	Hoeveelheid	Waarde
Aardewerk	gld.		f 4371.
Bier	Lr.	2075	
Setwaren	gld.		" 26763.
Gedistilleerd as	Lr.	630.	
Gambir	K.G.	6648.	
Garens	gld.		" 6513.
Kleederen	gld.		" 4443.
Kramery	"		" 2325.
Koffie	K.G.	4183	
Lucifers	grd	2647	
Manufacturen	gld.		" 92362.
Meel	K.G.	27933.	
Petroleum	Lr.	142055.	
Gasoline	lr.	2266	
Rijst	K.G.	625999.	
Suikerriet	"	111595.	
Sigaretten.	"	15548.	
Tabak	"	16928.	
Izer en staalwerk	gld.		" 10082
Lakken	gld.		" 53575.
Leep	"		" 7231.
Lout	K.G.	24666.	

Tol1-Tol1, 30 September 1927.

De Controleur van Tol1tol1,

(wg) S. Kortleven.

P R I J Z E N.

P A S S E R S T A A T

(Buitengewesten).

Prijzen overeenkomstig het Rondschryven van den 1sten Gouvernements Secretaris No. 1801/II ddo. 13 Aug. 1924 sub B.

I. Opkoop- en groothandelsprijzen.

M a a n d e l i j k s i n t e d i e n e n.

1 pikol = 100 kattie = 61.76 K.G. = 125 Amsterd.	1 drum stookolie = 300 liter
1 pond = 136 Eng. ponden.	1 kleine drum ruwe olie = 180 Liter
1 kattie = 16 thail = 617.6 gram = 1.235 pond	1 vat ruwe olie = 159 Liter.
1 K.G. = 1.619 pikol.	1 kist petroleum (benzine) = 2 blikken
1 pond = 5 ons = 500 gram = 0.809 kattie	a 18½ Liter van ruim 12 fleschen ieder
1 kat..pond = 494 gram	1 flesch (jenever, klapperolie) = 1½ Liter
1 b. (Engelsch pond) = 454 gram.	1 kegelvormige bierflesch (bier, melk, klapperolie) = 0.725 Liter.
	1 stroopflesch = 0.68 Liter
	1 gantang 9rijst) = 8.58 Liter

MARKTPRIJZEN OVER DE MAAND

September

1927.

Onderafdeeling: M A N A D O

Onderafdeeling: Toli-Foli

Onderafdeeling: Donggala

Passer: Kampoeng Baroe.

Mochten er artikelen zyn voor de betrokken streek van economisch belang, doch den staat niet genoemd, dan wordt men beleefd verzocht deze by te schryven.

De rubrieken "Nadere omschrijving" en "Eenheid" dient men zoo nauwkeurig moge-
lijk te vullen. Wanneer als eenheid plaatselyke of inheemsche maten worden gebruikt,
men in de rubriek "Aanteekeningen" de tegenaarde ervan in Kilo's pikorls, katties,
liters.

Artikelen	Nadere omschrijving	Eenheid	Prijzen		Aanteekeningen
			laag- sta	hoog- sta	
Agel: papas	fyne soort agel				1
agel	gewone				
karoro	matten, zeilen				
Ananas-vezel	-	100 kattie			2
Ananas-vruchten	-	100 stuks	f 5.-	f 8	
kast (boomschors)	bengkoedoe	"			3
"	Koelit bakau	"			
"	" tengar	"			
"	trenggoeli (Cassia fistula)	"			
stch	tannine	100			4
amar	mata koetjing	100 kattie			5
"	batoe	"	" 10	" 20	
"	hiroe	"			
"	melengket	"			

Artikelen	Nadere omschrijving	Eenheid	Prijzen		Aanteekeningen
			laagste	hoogste.	
HERTEHORENS: 1. JONGE EETBARE.					
oktjong	zacht, gaaf	gewei			
"	geschonden, bedorven	"			
oka (tandoek boeloe)	half hard	100 kattie	f 60	f 80.-	
"	geschonden, byna hard	"			
HERTEHORENS: 2. VOLWASSEN EN OUDE GEWEIEN, NIET EETBAAR					
roote, uitgezochte	voor kapstokken	100 kattie	" 30	" 35	
eerste kwaliteit	voor de Europ. markt	"			
langen en geschonden gewien	" " " "	"			
Hout: Adelaarshout (reukhout)	Aquilaria +)	"			+) Wierookhout of 7 Agelhout, ook wel Garoehout en Aloëhout genoemd.
Garoehout	Gonystylus ++)	"			
Lakkahout	-	"			++) Goedkoopere soort Aloëhout, ook wel Adelaarshout genoemd.
Sandelhout	-	"			
Sandel wortelhout	→	"			
geelhout	-	"			
Wortelhout	Kajoe boekoe	"			
Ebbenhout	-	"			
Cederhout	kajoe laloempe	"			
Meranti	Shorea furfuracea	M ³			
Pipihout (Ba jang, Merbaoe)	Intsia	"			
Merhout (Kajoe besi)	eerste kwaliteit	"			
Merhouten sirappen	55-60 c.M.	1000 stuks			
"	beneden 55 c.M.	"			
" dwarsliggers	-	stuk			
Houtskool	eerste kwaliteit	100 kattie			
"	tweede "	"			
sdjoek (gemoetoe)	aren-vezel				
Kalk	sirihkalk	100 kattie	" 30	" 35.-	

Artikelen	Nadere omschrijving	Eenheid	Prijzen		Aanteekeningen
			laagste	hoogste	
a. klappers	-	100 stuks	f 2.50	f 5.	
b. Kopra	F.M. Sundried	100 kattie			
"	mixed	"	" 12.	" 13	
Kopraolie (klapp. olie)	-	bl. v. 18 $\frac{1}{2}$ L.	" 9.60	" 12	12
Kopra-ampas	-	100 kattie			13
Kopra-koecken	-	"			14
Koffie: Arabica	ongepulpte bessen	100 kattie			15
"	ongepelde boonen	100 kattie			
"	gepelde boonen	"			
Liberia	ongepulpte bessen	100 kattie			
"	ongepelde boonen	100 kattie			
"	gepelde boonen	"	" 60	" 65	
Robusta	ongepulpte bessen	100 kattie			
"	ongepelde boonen	100 kattie			
"	gepelde boonen	"	" 50	" 60	
a. Kruidnagelen (tjengké)	eerste kwaliteit	"	" 110	" 120	16
"	tweede	"			
b. Kruidnagelstelen	-	"			
a. Muskaatnoten, gekultiveerde boeah palla	in de dop, Ambon	"	" 60	" 65	17
"	" " " , Banda	"			
"	" " " , Siau	"			
"	" " " , Papoea	"			
"	geklopt, Ambon	"			
"	" " " , Banda	"			
"	" " " , Siau	"			
"	" " " , Papoea	"			
Muskaatnoten, wilde	in de dop	"			
"	geklopt	"			

Artikelen	Nadere omschrijving	Eenheid	Prijzen		Aanteekeningen.
			laagste	hoogste	
b. Foelie (boeah palla	Ambon	100 kattie			
" " "	Banda	"			
" " "	Stauw	"			
" " "	Papoea	"			
Petroleum (kerosi- ne, lampolie	Devoe	kist v.2 blikken			18
" " "	andere	"	f10.20	"10.30	
a. ROTTAN: 1. GLANSROTTAN (DJERMASIN SOORTEN) (GEBOGEN ROENTIBARE ROTTAN). 19					
Kendari	Kendari kasar	100 kattie			
Loewoe I	"	"			
Mamoedjoe	"	"			
Djermassin II	"	"			
andere Djermassin- soorten	"	"			
ROTTAN: 2. BINDROTTAN (ROTTAN AYER OF KOETEI) (GEBOGEN NIET ROENTIBARE ROTTAN)					
Datoe	1e kwaliteit	100 kattie			
"	2e "	"			
"	3e "	"			
Kera	"	"			
Boeton	kort	"			
"	lang	"			
Kendari aloes	rimpoe	"			
andere Koetei-soorten	"	"			
ROTTAN: 3. RECHTE ROTTAN.					
Saboetan (batoe)	1e kwaliteit	100 kattie			
"	2e kwaliteit	"			
Tohiti	prima uitgezoch- te op dikte	"	f 7	f 11	
Pantang	"	"			
Demoeloe (ombol)	1e kwaliteit	"	" 10	" 16	
"	gemengd	"	" 8	" 10	
Rottan paie	boekoe dolong	"			
Rottan tanah	"	"			
b. Pitrottan	"	"			

Artikelen	Nadere omschrijving	Eenheid	Prijzen		Aanteekeningen.
			laagste	hoogste	
R I J S T.					
adi boeloe (ongepelde ryst in halven)	No 1	100 kattie			
adi tjere (goedi) "	No 2	"			
absh (ongepelde ryst in korrels)	-	"			
eras (gepelde rijst)	Rangoen	"			
" " "	Saigon	"			
" " "	Java 1e kwaliteit	"	f 16	f 18	
" " "	inheemsche 1e "	"			
Schildpad: het dier	1e soort	kattie	" 25		21
: " "	2e "	"	" 18		
: " "					
schild, ruw	1e "	kattie	" 5		
" " "					
" " "	2e "	"			
: " "					
vleesch	-	"	" 0.40	" 45	
Tripang	soesoe tanit	100 kattie	" 20.	" 60	22
"	" darat	"			
"	goso	"			
"	toekongkong	"			
"	gamat	"			
Visch, versch	-	"	" 30	" 35	23
" , gedroogd	-	"	" 40	" 45	
" , gezouten, geschubd	-	"			
" , gezouten, ongeschubd	-	"			

Toli-Toli, 30 September 1927.

De Controleur van Tolitoli,

(wg) S. Kortleven.

Jelling

Munson: J. Boesma, ex officio t 1926

J. An

Rosna (vr.)

(1) allangi Parengi
H. Achmad (ex moeffi van Boel)
Hjafar Achmad

Abdellhamid t 1905

Hasan

H. Tamaul t 1908

gehuwd met allangi kinderen.

- ⊙ 1: Mogy H. Ali t 1919 = Asia, 2000
jongvong Abdolmoedin t 10 jaar
- ⊙ 2: H. Moh. Saleh = Asia (widuwe
van H. Ali), 2000 allah. Jahya
t 7 jaar
= H. Falaha kinderloos
= haki (reeds verstooten)
dochter: Koesoemba
= Bantik (reeds verstooten)
dochter Maryam
= Intan, reeds verstooten.
/ Kinderen

Fogaton. Mohamad Ali

(Radjas moeda) t 1913

Abdol Aziz t 1910

H. Salcha (vr.)

(1) Banti
Kinderloos

Mohamad. Idradjeddin

(1) (ex Idradjeddin) t 1926. H. Boesma,
heeft geen wettelijk mannelijk en. dochter
van een vorige vrouw. H. Fajis (kinderloos).

H. Tamaul is ook gehuwd ge-
weest met en bijvrouw Seli Maryam
Kinderen uit dit huwelijk:
Achmad t 10 jaar
Mohamad t 11 jaar

Intan

Fai Abdolla-
mid t 10 jaar

(1) Huwelijk reeds ontbonden.
H. Mohamad Saleh (ex Radja)
kinderloos

(gaat school te Benggala)

Mohamad, tyt. wd. Radja

Ratna (vr.)

Intan (vr.)

- (1) Huwelijk ontbonden (reeds ontbonden)
dochter: Asia, t 5 jaar
- 2: Huwelijk met Toni
kind: Mohamad Fakis t 2 jaar

(1) Sjala, nog geen kinderen

2000 (vr.) Intan
2000 t 10 jaar /
school te Bengg

Toli-Toli, 30 September 1927.
De Controleur van Tolitoli,
(wg) S. Kortleven.

S T A A T van ambtenaren en beambten op 1 September 1927
in dienst van het Landschap Toli-Toli en hunne
bezoldigingen.

Volgnummer.	N a a m	B e t r e k k i n g	Maande- lijksche bezoldi- ging.	Maande- lijksche reiskos- ten	Totaal
1	M.A. Bantilan	wd Zelfbestuurder	f 150.-	f 30.-	f 180.-
2	H.M. Bansir	Marsaoleh Oetara	" 75.-	" 15.-	" 90.-
3	H. Abdulatip	wd Marsaoleh Selatan	" 75.-	" 15.-	" 90.-
4	N.P. Mamahit	Inlandsch Bestuurs- Assistent	" 75.-	" 25.-	" 100.-
5	E. Pendang	Landschapsdjaksa	" 75.-	" 25.-	" 100.-
6	J. Sumanti	Mantri-Belasting	" 75.-	" 25.-	" 100.-
7	E. Picoalu	Hulpschrijver	" 10.-	-	" 10.-
8	G. Mundung	Schrijver b/d Zelf- bestuurder	" 25.-	-	" 25.-
9	R. Mocodompis	Idem v/h District Tengah	" 25.-	-	" 25.-
10	Rais	Idem v/h District Selatan	" 25.-	-	" 25.-
11	H. Poli	Idem v/h District Oetara	" 25.-	-	" 25.-
12	La "ani	Oppasser Zelfbestuurder	17.50	-	" 17.50
13	Larewa	Idem	17.50	-	" 17.50
14	Lakatjong	Oppasser Marsaoleh Oetara	" 17.50	-	" 17.50
15	Hamud	Idem Marsaoleh Tengah	" 17.50	-	" 17.50
16	Sandere	Idem Marsaoleh Selatan	" 17.50	-	" 17.50
17	D.G. Wowor	Ziekenverpleger	" 60.-	-	" 60.-
18	G. Comimbing	Pakhuismeester	" 10.-	-	" 10.-
19	J. Koemowal	Chauffeur	" 60.-	-	" 60.-
20	Sampar	Mandoer der gestraften	" 2.50	-	" 2.50
21	Mapandjang	Idem	" 2.50	-	" 2.50
22	S. Timpolas	Wegmandoer	" 35.-	-	" 35.-
23	Labatjo	Idem	" 35.-	-	" 35.-
24	Mansoere	idem	" 35.-	-	" 35.-
25	Ticoalu	Idem	" 35.-	-	" 35.-
26	Padjar	Idem	" 35.-	-	" 35.-

Toli-Toli, 30 November 1927.

De Controleur van Toli-Toli.

(wg) S. Kortleven.

D I S T R I C T P E N H A H.

Tempat boeat berdja hee- rendienst.	Waktoe bekerdja heerendienst	Bahagian kampong dari sasa kop Heerendenst dan kebanjakkian orang.
	1 Januari - 6 Januari 16 April - 21 April 18 Juni - 23 Juni	Kop I.- Kalangkangan I 78 orang 8 Lalos I 47 orang 12 Djoemlah 125 orang
	8 Januari - 13 Januari 23 April - 28 April 25 Juni - 30 Juni	Kop II. Kg. Baroe 77 orang 15 Kabatan I 46 orang 11 Djoemlah 123 orang
	15 Januari - 20 Januari 30 April - 5 Mei 2 Juli - 7 Juli 3 September - 8 September 5 November - 10 November	Kop III. Naloe I 125 orang 22
	22 Januari - 27 Jnauari 7 Mei - 12 Mei 9 Juli - 14 Juli	Kop IV. Kalangkangan II 79 orang 7 Lalos II 52 orang 4 Djoemlah 131 orang
	29 Januari - 3 Februari 14 Mei - 19 Mei 16 Juli - 21 Juli	Kop V. Kg. Baroe II 78 orang 2 Kabatan II 45 orang 4 Djoemlah 123 orang
	5 Februari - 10 Februari 21 Mei - 26 Mei 23 Juli - 28 Juli 24 September - 29 September 26 November - .1 December	Kop VI. Naloe II 119 orang
	12 Februari - 17 Februari 28 Mei - 2 Juni 30 Juli - 4 Augustus 1 October - 6 October 3 December - 8 December	Kop VII. Saloegan 71 orang 16 Lampasio 31 orang 5 Koelanga 17 orang 3 Djoemlah 119 orang
	19 Februari - 24 Februari 4 Juni - 9 Juni 6 Augustus - 11 Augustus 8 October - 13 October	Kop VIII. Kamaloe 51 orang Boega 65 orang Djoemlah 116 orang

9 April	-	14 April	Kop IX	54 orang												
11 Juni	-	16 Juni	Bilo	51 orang												
13 Augustus	-	18 Augustus	L. Loboh	105 orang												
15 October	-	20 October	Djoemlah													
17 December	-	22 December														
Toll-Toll, 30 September 1927.																
De Controleur van Toll-Toll,																
(wg) S. Kortleven.																
<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 25%;">Kop II.</td> <td style="width: 25%;">Kop III.</td> <td style="width: 25%;">Kop IV.</td> <td style="width: 25%;">Kop V.</td> </tr> <tr> <td>15 orang</td> <td>15 orang</td> <td>15 orang</td> <td>15 orang</td> </tr> <tr> <td>15 orang</td> <td>15 orang</td> <td>15 orang</td> <td>15 orang</td> </tr> </table>					Kop II.	Kop III.	Kop IV.	Kop V.	15 orang	15 orang	15 orang	15 orang	15 orang	15 orang	15 orang	15 orang
Kop II.	Kop III.	Kop IV.	Kop V.													
15 orang	15 orang	15 orang	15 orang													
15 orang	15 orang	15 orang	15 orang													

Waktoe bekerdja heeren dienst	Bahagian kampon2 dari sasa kop Heerendienst dan kebanjakk orang												
22 October - 28 October	<table border="0"> <tr> <td>Laelalang</td> <td>Kop I.</td> <td>46 orang</td> </tr> <tr> <td>Saloempaga</td> <td></td> <td>48 orang</td> </tr> <tr> <td>Dioele</td> <td></td> <td>17 orang</td> </tr> <tr> <td>Djoemlah</td> <td></td> <td><u>111 orang</u></td> </tr> </table>	Laelalang	Kop I.	46 orang	Saloempaga		48 orang	Dioele		17 orang	Djoemlah		<u>111 orang</u>
Laelalang	Kop I.	46 orang											
Saloempaga		48 orang											
Dioele		17 orang											
Djoemlah		<u>111 orang</u>											
29 October - 3 November	<table border="0"> <tr> <td>Lingadang</td> <td>Kop II.</td> <td>56 orang</td> </tr> <tr> <td>Santigi</td> <td></td> <td>80 orang</td> </tr> <tr> <td>Djoemlah</td> <td></td> <td><u>136 orang</u></td> </tr> </table>	Lingadang	Kop II.	56 orang	Santigi		80 orang	Djoemlah		<u>136 orang</u>			
Lingadang	Kop II.	56 orang											
Santigi		80 orang											
Djoemlah		<u>136 orang</u>											
5 November - 10 November	<table border="0"> <tr> <td>Pindjang</td> <td>Kop III.</td> <td>22 orang</td> </tr> <tr> <td>Binontoan</td> <td></td> <td>58 orang</td> </tr> <tr> <td>Lakoean</td> <td></td> <td>36 orang</td> </tr> <tr> <td>Djoemlah</td> <td></td> <td><u>116 orang</u></td> </tr> </table>	Pindjang	Kop III.	22 orang	Binontoan		58 orang	Lakoean		36 orang	Djoemlah		<u>116 orang</u>
Pindjang	Kop III.	22 orang											
Binontoan		58 orang											
Lakoean		36 orang											
Djoemlah		<u>116 orang</u>											
17 September - 19 November	<table border="0"> <tr> <td>Lingadang</td> <td>Kop IV.</td> <td>66 orang</td> </tr> <tr> <td>Bibontoan</td> <td>&</td> <td>69 orang</td> </tr> <tr> <td>Djoemlah</td> <td></td> <td><u>135 orang</u></td> </tr> </table>	Lingadang	Kop IV.	66 orang	Bibontoan	&	69 orang	Djoemlah		<u>135 orang</u>			
Lingadang	Kop IV.	66 orang											
Bibontoan	&	69 orang											
Djoemlah		<u>135 orang</u>											
12 November	<table border="0"> <tr> <td>Laelalang</td> <td>Kop V.</td> <td>48 orang</td> </tr> <tr> <td>Saloempaga</td> <td></td> <td>52 orang</td> </tr> <tr> <td>Dioele</td> <td></td> <td>17 orang</td> </tr> <tr> <td>Djoemlah</td> <td></td> <td><u>117 orang</u></td> </tr> </table>	Laelalang	Kop V.	48 orang	Saloempaga		52 orang	Dioele		17 orang	Djoemlah		<u>117 orang</u>
Laelalang	Kop V.	48 orang											
Saloempaga		52 orang											
Dioele		17 orang											
Djoemlah		<u>117 orang</u>											
24 September - 26 October	<table border="0"> <tr> <td>Kapas I</td> <td>Kop VI.</td> <td>44 orang</td> </tr> <tr> <td>Galoempang I</td> <td></td> <td>69 orang</td> </tr> <tr> <td>Djoemlah</td> <td></td> <td><u>113 orang</u></td> </tr> </table>	Kapas I	Kop VI.	44 orang	Galoempang I		69 orang	Djoemlah		<u>113 orang</u>			
Kapas I	Kop VI.	44 orang											
Galoempang I		69 orang											
Djoemlah		<u>113 orang</u>											
1 October - 3 December	<table border="0"> <tr> <td>Badjoegan I</td> <td>Kop VII.</td> <td>63 orang</td> </tr> <tr> <td>Tende I</td> <td></td> <td>59 orang</td> </tr> <tr> <td>Djoemlah</td> <td></td> <td><u>121 orang</u></td> </tr> </table>	Badjoegan I	Kop VII.	63 orang	Tende I		59 orang	Djoemlah		<u>121 orang</u>			
Badjoegan I	Kop VII.	63 orang											
Tende I		59 orang											
Djoemlah		<u>121 orang</u>											
8 October - 3 December	<table border="0"> <tr> <td>Kapas II</td> <td>Kop VIII.</td> <td>45 orang</td> </tr> <tr> <td>Galoempang I</td> <td></td> <td>71 orang</td> </tr> <tr> <td>Djoemlah</td> <td></td> <td><u>116 orang</u></td> </tr> </table>	Kapas II	Kop VIII.	45 orang	Galoempang I		71 orang	Djoemlah		<u>116 orang</u>			
Kapas II	Kop VIII.	45 orang											
Galoempang I		71 orang											
Djoemlah		<u>116 orang</u>											
15 October - 17 December	<table border="0"> <tr> <td>Badjoegan II</td> <td>Kop IX.</td> <td>63 orang</td> </tr> <tr> <td>Tende II</td> <td></td> <td>58 orang</td> </tr> <tr> <td>Djoemlah</td> <td></td> <td><u>121 orang</u></td> </tr> </table>	Badjoegan II	Kop IX.	63 orang	Tende II		58 orang	Djoemlah		<u>121 orang</u>			
Badjoegan II	Kop IX.	63 orang											
Tende II		58 orang											
Djoemlah		<u>121 orang</u>											

Poli-Toli, 30 September 1927
 De Controleur van Toll-Toll,
 (wg) S. Kortleven.

D I S T R I C T S E L A T A N .

Tempat boeat erdja hee- rendienst.	Waktoe bekerdja heerendienst	Bahagian kampong2 dari sasa kop Heerendienst dan kebanjakkan orang.
	1 Januari - 6 Januari 16 April - 21 April 18 Juni - 23 Juni 20 Augustus - 25 Augustus 22 October - 27 October	Kop I. Malala I 65 orang Tinabogang I 90 orang Saloembia I 40 orang Simatang I 58 orang Djoemlah <u>253 orang</u>
	8 Januari - 15 Januari 23 April - 28 April 25 Juni - 30 Juni 27 Augustus - 1 September	Kop II. Basi 27 orang Lais I 94 orang Banagang I 93 orang Tompoh I 36 orang Djoemlah <u>250 orang</u>
	15 Januari - 20 Januari 30 April - 5 Mei 2 Juli - 7 Juli 3 September - 1 November 5 November - 10 November	Kop III. Malomba I 82 orang Saloembia II 60 orang Simatang III 112 orang Djoemlah <u>254 orang</u>
	22 Januari - 27 Januari 7 Mei - 12 Mei 9 Juli - 14 Juli 10 September - 15 September 12 November - 17 November	Kop IV. Lais II 93 orang Banagang II 81 orang Tompoh II 74 orang Djoemlah <u>250 orang</u>
	29 Januari - 3 Februari 14 Mei - 19 Mei 16 Juli - 21 Juli 17 September - 22 September 19 November - 24 November	Kop V. Malala II 63 orang Tinabogang II 94 orang Malomba II 80 orang Djoemlah <u>237 orang</u>

Toli-Toli, 30 September 1927.
 De Controleur van Toli-Toli,
 (wg) S. Kortleven.

MADE IN HOLLAND